

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Aida JANKAUSKIENĖ

KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTRA PLUNGĖS RAJONE

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Aida JANKAUSKIENĖ

KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTRA PLUNGĖS RAJONE

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius Aida Jankauskienė .....
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas Doc. dr. Kęstutis Ališauskas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

ANOTACIJA

Aida Jankauskienė

Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone. Magistro darbas.

Magistro darbe išskirtos svarbiausios Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros galimybės ir prioritetai bei numatytos priemonės jų įgyvendinimui. Išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai kaimo bendruomenių plėtros tyrimai. Identifikuotos Plungės rajono kaimo stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės bei gyventojų poreikiai. Išanalizuota Plungės rajone registruotų kaimo bendruomenių veikla, jų problemos ir galimybės. Patvirtinama autoriaus suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad kaimo bendruomenės plečia savo veiklą, siekia gerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, įtakoja paslaugų teikimą, tačiau plėtros procesą lėtina gyventojų pasyvumas, nepasitikėjimas savo galimybėmis, nesugebėjimas sutelkti žmogiškąjį ir socialinį kapitalą.

ABSTRACT

Aida Jankauskienė

Development of rural communities in Plungė area. Master's work.

This master's final paper

In this master's final paper have been distinguished possibilities and priorities of the development of rural communities in Plunge area and have been formulated the means for their implementation. The theoretical aspects of the development of rural communities of different Lithuanian and foreign authors was analyzed and systematized in the Master's Paper. After identification of needs and problems of rural areas of Plungė, analysis of strengths, weaknesses, opportunities and threats was prepared. The activity of rural communities in Plungė area, their possibilities and problems was analyzed. The hypothesis formulated by the author is confirmed: rural communities expand their activity, aim to improve the quality of life of local inhabitants, influence services, however, the passivity, the distrust in their capabilities have been noticed in the activity of rural communities.

TURINYS

IVADAS.....	8
1. KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI.....	14
1.1. Kaimo bendruomenių plėtros samprata.....	14
1.2. Bendruomenės plėtros etapai.....	17
1.2.1. Bendruomenės aktyvinimas.....	17
1.2.2. Grupės formavimas ir gebėjimų stiprinimas.....	20
1.2.3. Poreikių analizė.....	21
1.2.4. Bendruomenės tinklas.....	22
1.3. Kaimo bendruomenių veiklos specifika.....	24
1.3.1. Bendruomenės organizacijos kūrimo ypatumai ir veiklos tikslai.....	24
1.3.2. Bendruomenės organizacijos veikla.....	26
1.3.3. Bendradarbiavimas ir partnerystė.....	27
1.3.4. Kaimo bendruomenių finansavimas.....	30
1.4. Kaimo bendruomenių plėtros galimybės dalyvaujant LEADER + programoje.....	31
2. KAIMO BENDRUOMENIŲ VEIKLOS ANALIZĖ PLUNGĖS RAJONE.....	35
2.1. Kaimo bendruomenių plėtros tyrimo metodika.....	35
2.3. Kaimo aplinkos vertinimas.....	40
2.4. Kaimo problemos ir bendruomenių vaidmuo jų sprendimui.....	45
2.5. Bendruomenių darbo ypatumai.....	49
2.6. Plungės rajono kaimo bendruomenių vadybos apžvalga.....	54
3. KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTROS GALIMYBĖS.....	59
3.1. Plungės rajono socialinė-ekonominė situacija.....	59
3.2. Kaimo bendruomenių SSGG matrica.....	62
3.4. Kaimo bendruomenių plėtros prioritetai.....	65
IŠVADOS.....	67
REKOMENDACIJOS.....	69
DISKUSIJA.....	70
LITERATŪRA.....	71
PRIEDAI.....	75

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Trys gebėjimų stiprinimo elementai.....	20
2 pav. Pagrindiniai LEADER programos įgyvendinimo principai	32
3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių	38
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	38
5 pav. Respondentų pragyvenimo šaltiniai	39
6 pav. Respondentams priklausančių žemės sklypų dydis	39
7 pav. Respondentų pajamos per mėn.	40
8 pav. Kaimo paslaugų vertinimas	41
9 pav. Kaimo aplinkos vertinimas.....	42
10 pav. Respondentų laisvalaikio leidimo formos	43
11 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal lytį.....	43
12 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal amžiaus grupes	44
13 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal išsilavinimą	44
14 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal gaunamas pajamas.....	45
15 pav. Kaimo problemos	45
16 pav. Nuomonė apie kaimo problemas pagal lytį.....	46
17 pav. Nuomonė apie kaimo bendruomenės įtaką sprendžiant gyventojų problemas (pagal amžiaus grupes)	47
18 pav. Bendruomenės veiklos vertinimas	49
19 pav. Bendruomenės veiklos problemos	49
20 pav. Nuomonė apie projektų vykdymą bendruomenėje	50
21 pav. Projektų įtaka kaimo žmonėms.....	51
22 pav. Norimi vykdyti projektai	51
23 pav. Bendradarbiavimo su kitomis institucijomis pasiskirstymas.....	52
24 pav. Bendradarbiavimo su kitomis bendruomenėmis formos.....	53
25 pav. Respondentų nuomonė apie gyvenimo kokybę kaime	53
26 pav. Bendruomenių finansavimo šaltiniai.....	55
27 pav. Bendruomenių vykdytos veiklos.....	56
28 pav. Bendruomenių numatomos vykdyti veiklos	56
29 pav. Bendruomenių susirinkimų dažnumas	57
30 pav. Plungės rajono gyvenamųjų vietovių institucinis aprūpinimas	62

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Bendruomenės plėtros sėkmės veiksniai	16
2 lentelė. Žmonių dalyvavimą bendruomenių plėtroje skatinantys principai.....	19
3 lentelė. Parama ir paskatos bendruomenių tinklų kūrimui.....	23
4 lentelė. Anketos kaimo gyventojams struktūra	36
5 lentelė. Respondentų nusiteikimas dirbti bendruomenės labui be atlygio.....	48
6 lentelė. Nuomonė apie gyvenimo kokybę kaime pagal amžiaus grupes	53
7 lentelė. Plungės rajono savivaldybėje veikiančios kaimo bendruomenės	54
8 lentelė. Plungės rajono kaimo bendruomenių SSGG	63
9 lentelė. Bendruomenių plėtros prioritetai, tikslai ir numatomas poveikis	65

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Anketos pavyzdys.....	75
2 priedas. Respondentų nuomonė apie kaimo problemas pagal amžiaus grupes.....	80
3 priedas. Plungės rajono kaimo gyventojų poreikiai	83
4 priedas. Plungės rajono bendruomenių plėtros priemonės, tikslai ir numatomas poveikis..	86

VARTOJAMŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS

Bendruomenė – daugiau ar mažiau vientisa, konkrečioje vietovėje gyvenančių žmonių, jų tarpusavio santykių, veikiančių organizacijų ir kultūrinių bei elgesio tradicijų visuma.

Bendruomeninė organizacija/bendruomenės centras yra daugiafunkcinė organizacija, dirbanti bendruomenėje kartu su kitomis vietinėmis organizacijomis ir įvairiomis gyventojų grupėmis dėl bendruomenės gerovės.

Bendruomenių plėtra - bendra bendruomenės, pagrįstos teritorija arba interesais, veikla, skirta bendruomenės, galinčios identifikuoti ir prioritetizuoti savo poreikius, juos įgyvendinti tarpusavio pagalbos iniciatyvomis, įtraukiant ir suaktyvinant vietos išteklius, skirtus atgaivinimui.

Gebėjimų ugdymas – partnerystės administracijos, narių ir vietos gyventojų techninių, organizacinių ir valdymo įgūdžių tobulinimas.

„Iš apačios į viršų“ – svarbus LEADER+ programos principas, pagal kurį planavimas ir įgyvendinimas turi būti vykdomas iš apačios į viršų. Tai užtikrina, kad kaimo plėtros veiklos būtų nukreiptos į realių poreikių tenkinimą.

LEADER+ – Europos bendrijos iniciatyva, kuria siekiama padėti kaimo bendruomenėms gerinti gyvenimo kokybę ir ekonominę gerovę savo vietovėse. LEADER pavadinimas yra kilęs iš prancūzų kalbos pilno pavadinimo pirmųjų raidžių *Liaison entre actions de development de l'economie rurale* (liet. *Ryšiai tarp kaimo ekonomikos plėtros veiksmų*).

LEADER+ tinklas – ryšiai, mokymasis ir informacijos iš LEADER+ grupių rinkimas bei analizė, naudojant duomenų perdavimą, spausdintą medžiagą, seminarus ir mokymus.

Partnerystės grupė – laisvanoriškas, bent tris sektorius jungiantis privačių, visuomeninių, valstybinių ir valdžios organizacijų, atstovaujančių tam tikrą teritoriją, aljansas, turintis aiškiai apibrėžtą struktūrą, vaidmenis, o veikla siejama su nuolatiniiais ir ilgalaikiais veiksmais, siekiant subalansuotos kaimo plėtros.

Partnerystės principas – remiasi atviru, plačiu bendradarbiavimu tarp skirtingų sektorių, veikėjų ir organizacijų. Šio principo turi būti laikomasi visose LEADER veiklose.

Savanoriškas darbas – partnerystėje naudojamo neapmokamo darbo dalis.

Tinklų kūrimas – darbo santykių tarp vietos ir ne vietos organizacijų kūrimas.

Vietos veiklos grupė (VVG) – tai teritoriniu pagrindu suburta savarankiška organizacija, kurioje vietinės valdžios ir verslo atstovų gali būti ne daugiau kaip 25 %, o kitą dalį turi sudaryti visuomeninių organizacijų ar kaimo bendruomenių atstovai.

IVADAS

Tyrimo problema. Per pastaruosius kelis dešimtmečius Europoje ir Lietuvoje įvyko daug esminių kaimo plėtros politikos pokyčių, padidėjo dėmesys bei galimybės kaimo bendruomenių kūrimui, jų stiprinimui. Tam padeda viena iš Europos Sąjungos bendrijų iniciatyvų – LEADER+ programa, kurios tikslas – skatinti kaimo plėtrą. Pagal šią programą remiamas kaimo vietovių atnaujinimas, skatinamas tarptertitorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas ieškant naujų kaimo plėtros idėjų, sukeliančių teigiamus ekonominius pokyčius kaimo vietovėse, teikiama parama kaimo plėtros dalyvių įgūdžių įgijimui, gyventojų aktyvumo skatinimui. Remiamos LEADER+ programos ir mūsų valstybės, bendruomenės kuria ir įgyvendina vietinės iniciatyvos projektus, skatinančius teigiamus socialinius ir ekonominius pokyčius kaimo vietovėse. Anot J.Jasaičio (2006), kaimo bendruomenės tampa aktyviu partneriu, atsakingu tiek už šių vietovių ekonomiką, tiek už socialinių uždavinių sprendimą.

Kaimo bendruomenių plėtra grindžiama principu “iš apačios į viršų”, tai reiškia, kad plėtros procesą turi inicijuoti patys bendruomenės nariai, o plėtros politika turėtų būti rengiama ir vykdoma taip, kad geriausiai atitiktų bendruomenės, kuriai ji yra skirta, poreikius. E. Stonkutė (2005) teigia, kad kaimo plėtros galimybių yra daug, tačiau tik nuo pačių kaimo gyventojų, kaimo bendruomenių, vietos veiklos grupių bei vietos ir nacionalinės valdžios aktyvumo priklauso, kaip bus jomis pasinaudota.

Kaimo bendruomenių plėtra skatina ne tik horizontalų, bet ir vertikalų bendradarbiavimą. Tokiu būdu sudaromos sąlygos patiems kaimo gyventojams ieškoti būdų kaip pagerinti savo gyvenimo sąlygas, sisteminamos vietovei būdingos problemos, atsiranda veiklos planavimo procesai, suteikiamos galimybės aktualizuoti kaimo gyventojų poreikius. Tai kaimo žmonėms teikia akivaizdžią naudą - „įveikiamas privataus gyvenimo uždarumas ir užtikrinamas individo išėjimas į viešąjį gyvenimą, garantuojant šio žingsnio palaikymą, saugumą ir saviraiškos erdvę“ (Čiūtas, 2007).

Bendruomenės plėtroje galima išskirti du svarbius aspektus: plėtra grindžiama bendruomenės poreikiais ir interesais ir reiškiasi aktyviu bendruomenės žmonių dalyvavimu. Tačiau kaimo žmonės dažnai skeptiškai vertina savo galimybes įtakoti vietos problemų sprendimą, yra pasyvūs, taigi kaimo bendruomenių veikloje dažnai susiduriama su žmonių įtraukimo ir aktyvinimo problema.

Analizuojant visuomenės aktyvumo priežastis Lietuvoje, neabejotinai lemia sovietinės sistemos palikimas. Lietuvos piliečiai skeptiškai vertina savo galimybes veikti gyvenamosios

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

vietovės ir visuomenės problemų sprendimą. Pasak Rekašiaus (2003), tik 7-17% Lietuvos gyventojų teigia, kad gali paveikti sprendimų priėmimą.

Magistro darbo **tyrimo problema** gali būti apibūdinta keliais klausimais, reikalaujančius specialaus mokslinio tyrimo:

- Kokiomis priemonėmis kaimo bendruomenės galima skatinti įveikti problemas bei motyvuoti žmones aktyviai keisti savo aplinką, skatinti teigiamus socialinius ir ekonominius pokyčius kaimo vietovėse?

- Kokie faktoriai ir veiksniai lemia vietos gyventojų įtraukimą į plėtros planavimo ir įgyvendinimo procesus bei aktyvų dalyvavimą bendruomenės veikloje?

Tyrimo aktualumas. Bendruomenių tyrimo praktikoje vis dar tebevyksta diskusija dėl šiuolaikinės visuomenės poveikius patiriančios bendruomenės sampratos, jos funkcijos bei vaidmens. Vykstant kaimo bendruomenių plėtrai, iškyla naujų rūšių žinių poreikiai, kuriems patenkinti būtini įvairūs mokslo tyrimai ir žinių šaltiniai. Kaimo problemoms spręsti skirti tyrimai yra labai segmentuoti: žemėnaudos, žemės ūkio, etnologinio paveldo tyrimai ir pan. Akademinė institucijų atliekami tyrimai dažniau yra „orientuoti į produktą“, o ne „orientuoti į procesą“ (Čaplikas, 2007).

Taip pat egzistuoja bendruomenių plėtros tyrimų paklausos ir pasiūlos neatitikimas praktinio rezultatų pritaikymo prasme. Dažniausiai tyrimų poreikiai apibrėžiami neįtraukiant kaimo gyventojų, tačiau šiuo metu plėtros tyrimų nustatymas kur kas daugiau nei praeityje priklauso nuo suinteresuotų dalyvių įtraukimo. Kaimo bendruomenių plėtros tyrimų stoka susijusi su finansinių šaltinių, skirtų kaimo plėtros tyrimams, nepakankamumu. Žinias, kurios gali būti naudingos kaimo vietovėms, dažnai pateikia kitais tikslais atlikti tyrimai.

D. Kuzmickaitės (2004) teigimu, kaimo bendruomenės tyrinėjimai vertintini kaip sudėtinės žinių kūrimo proceso dalys. Tyrimų pagalba įgyjamos ir kuriamos žinios apie bendruomenės išteklius ir pajėgumus. Bendruomenės sutelktumo didinimas ir plėtra įmanoma tik panaudojant šias žinias.

Kaimo bendruomenių plėtra yra palyginti nauja Lietuvos socialinio, politinio ir ekonominio gyvenimo sritis, todėl trūksta teorinių ir praktinių žinių bei tyrimų plėtros procesams suprasti ir valdyti. Lietuvos agrarinės ekonomikos institute, Vilniaus Universitete, Lietuvos žemės ūkio universitete, Šiaulių universitete bei kitose mokslo institucijose atliktų tyrimų duomenys rodo, kad kaimo bendruomenėms trūksta žinių kuriant ir įgyvendinant bendruomenės plėtros politiką, priimant bendruomenės gyvenimui svarbius sprendimus.

Tyrimai bei išsakytos mokslininkų mintys rodo kaimo bendruomenių plėtros svarbą besikeičiančioje XXI-jo amžiaus visuomenėje bei plėtros proceso tyrimo aktualumą. Šis tyrimas

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

padės atskleisti kaimo gyventojų požiūrį į vykstantį kaimo bendruomenių plėtros procesą, bendruomenių problemas ir galimybes, jų veiklos tobulinimo būdus.

Tyrimo objektas – kaimo bendruomenių plėtra.

Tyrimo dalykas - kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone.

Tyrimo tikslas – nustatyti kaimo bendruomenių plėtros prioritetus Plungės rajone, įvertinant bendruomenių veiklos galimybes bei ištiriant vietos gyventojų poreikius.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) identifikuoti teorinius kaimo bendruomenių plėtros aspektus;
- 2) išanalizuoti kaimo bendruomenių veiklos galimybes bei problemas;
- 3) identifikuoti Plungės rajono kaimo stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes bei gyventojų poreikius.
- 4) išskirti svarbiausius Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetus.

Teorinis ir praktinis susipažinimas su nagrinėjama tema, padėjo iškelti **tyrimo hipotezę** - kaimo bendruomenės plečia savo veiklą, siekia gerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, įtakoja paslaugų teikimą, tačiau plėtros procesą lėtina gyventojų pasyvumas, nepasitikėjimas savo galimybėmis, nesugebėjimas sutelkti žmogiškąjį ir socialinį kapitalą.

Tyrimo metodologija.

Tyrimo **teorinį pagrindą** sudaro kaimo bendruomenių plėtros proceso etapai: bendruomenės ir platesnio konteksto suvokimas, bendruomenės aktyvinimas, grupės formavimas, gebėjimų stiprinimas, poreikių analizė, bendruomenės tinklas. Rašant šį darbą remtasi kaimo bendruomenių plėtros teorijomis, suformuotomis G. McAlindeno, V. Atkočiūnienės, A. Poviliūno, V. Gegužienės, V. Baršauskienės, I. Leliūgienės, P. Godvado, J. Čapliko, R. Čiūtos, S. Nefo ir kt. autorių moksliniuose darbuose.

Siekiant nustatyti kaimo bendruomenių plėtros kryptis ir prioritetus, remtasi Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ ir IV krypties “LEADER metodo įgyvendinimas” priemonių aprašymu, kaimo bendruomenių veiklos įstatais, LR Žemės ūkio ministerijos įsakymais ir kitais norminiais dokumentais, reglamentuojančiais kaimo bendruomenių veiklą.

Magistro darbo taikomojo tyrimo **empirinę bazę** sudaro Plungės rajono kaimo gyventojų nuomonė apie jų gyvenamąją aplinką, bendruomenių veiklos galimybes ir problemas bei plėtros poreikius. Vienas svarbiausių plėtros etapų yra bendruomenės poreikių analizė, kuria remiantis formuojamos bendruomenių plėtros kryptys ir prioritetai. Vykdamas poreikių analizę, remtasi kokybiniais ir kiekybiniais informacijos šaltiniais:

- Kokybinė – pokalbis su kaimo bendruomenių vadovais ir diskusijos su aktyviais kaimo plėtros dalyviais;

- Kiekybinė – kaimo gyventojų apklausa, statistinių duomenų analizė.

Kokybinė situacijos analizė išaiškino kaimo bendruomenių lyderių ir iniciatorių požiūrį, nuomones ir konkrečias, būdingas atskirai vietai, problemas. Kiekybinės situacijos analizės pagalba apibūdinta esama Plungės rajono kaimo vietovių situacija, išskirti plėtros prioritetai ir tendencijos.

Iš viso apklausoje dalyvavo 236 kaimo gyventojai ir 14 kaimo bendruomenių vadovų.

Tyrimo loginės struktūros pagrindimas. Tyrimo uždaviniai buvo sprendžiami tokia seka:

1) Siekiant identifikuoti teorinius bendruomenių plėtros aspektus, taikyta mokslinės literatūros, tyrimų ir dokumentų analizė. Buvo analizuojami užsienio ir lietuvių autorių darbai, Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti norminiai dokumentai, reglamentuojantys kaimo bendruomenių veiklą. Tai atskleidė nagrinėjamos temos aktualumą bei padėjo pasirengti tyrimui;

2) siekiant išanalizuoti kaimo bendruomenių veiklos galimybes bei problemas, atliktas standartizuotas interviu su kaimo bendruomenių vadovais;

3) anketinė Plungės rajono kaimo gyventojų apklausa, diskusijos su aktyviais kaimo plėtros dalyviais bei rajono socialinės-ekonominės situacijos analizė leido identifikuoti ir pagrįsti Plungės rajono kaimo stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes bei gyventojų poreikius.

4) remiantis apklausos ir interviu duomenimis, kaimo bendruomenių stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių matrica bei rajono socialine-ekonominė analize išskirtos svarbiausios Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros galimybės ir prioritetai, tikslai bei numatytos priemonės jų įgyvendinimui.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Standartizuotas interviu.
4. Matematinės statistikos metodai. Skaičiuojant respondentų nuomonių dažnių raišką naudotasi SPSS.11 (Statistical Package for Social Science) programa. Grafiniam duomenų pateikimui naudota MS Excel programa.

Tyrimo metodai ir jų atlikimo technika plačiau aprašyti pirmame antrosios ataskaitos dalies – tyrimo rezultatų analizės, skyriuje.

Tyrimo strategija. Tyrimas atliktas 2006-2008 metais tokiais etapais:

Pirmas etapas (2006 m. spalio – gruodis). Suformuotas pirminis tyrimo dizainas.

Antras etapas (2007 m. sausis – birželis). Mokslinės literatūros, įvairių Lietuvos ir užsienio autorių atliktų tyrimų šioje erdvėje analizė.

Trečias etapas (2007 m. gegužė – rugsėjis). Sudaryta anketa kaimo gyventojams ir apklausti Plungės rajono kaimo gyventojai, atliktas interviu su rajone registruotų kaimo bendruomenių vadovais, įvykdytos diskusijos su aktyviais kaimo plėtros dalyviais.

Ketvirtas etapas (2007 m. rugpjūtis – 2008 m. gegužė). Duomenų suvedimas ir analizė SPSS programa. Tyrimo ataskaitos raštu parengimas.

Rezultatų naujumas gali būti apibūdinamas šiais teiginiais:

- gautos naujos teorinės ir praktinės išvados konkretinant bendruosius teiginius apie kaimo bendruomenių plėtrą Plungės rajonui;
- papildytos žinios apie kaimo bendruomenių kūrimo, veiklos specifiką, plėtros problemas ir kryptis, parengtos rekomendacijos šio proceso tobulinimui;
- suformuluoti Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetai, tikslai bei priemonės jiems įgyvendinti.

Tyrimo rezultatų reikšmingumas. Tyrime išnagrinėti kaimo bendruomenių plėtros ypatumai, galimybės bei problemos, išanalizuotos LEADER+ programos teikiamos galimybės kaimo bendruomenėms. Ištirti Plungės rajono kaimo gyventojų poreikiai, ir remiantis jais, išskirti svarbiausi plėtros prioritetai.

Tyrimo rezultatai ir numatytos plėtros priemonės ir veiklos sritys bus panaudotos tobulinant Plungės rajono kaimo vietovių plėtros strategiją, kurios įgyvendinimas bus finansuojamas LEADER+ programos lėšomis. Šio darbo autorė dalyvauja Plungės rajono kaimo plėtros strategijos rengime.

Atlikto tyrimo analizė, rezultatai ir išvados taip pat gali turėti praktinės reikšmės kaimo bendruomenėms planuojant, organizuojant ir įgyvendinant savo veiklą. Autorės išanalizuotas plėtros procesas, bendruomenių veiklos galimybės bei pateiktos rekomendacijos, leis kaimo bendruomenių nariams bei jų partneriams atkreipti dėmesį į tam tikrus faktorius, lemiančius bendruomenių plėtros proceso efektyvumą ir pasirinkti reikalingus vadybinius veiksmus.

Tyrimo rezultatai paskelbti dviejose mokslinėse konferencijose ir publikuoti konferencijų pranešimų medžiagoje:

1. K. Ališauskas, J. Jakienė, A. Jankauskienė. *Gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas kaimo plėtrai*. Pranešimas skaitytas Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje E. Galvanausko tarptautinėje mokslinėje konferencijoje EKONOMIKA IR VADYBA: aktualijos ir perspektyvos 2007, vykusioje 2007 m. lapkričio 22 d.

2. A. Jankauskienė. *Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone*. Pranešimas skaitytas Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje 8-oje jaunųjų mokslininkų darbų konferencijoje “Ekonomikos ir vadybos aktualijos”, vykusioje 2008 m. balandžio 24 d.

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

Straipsnis „*The peculiarities of management of rural communities*“ (autoriai K. Ališauskas, A. Jankauskienė) š.m. gegužės mėn. pateiktas recenzuojamam mokslo leidiniui „Socialiniai tyrimai“. Jį numatoma publikuoti leidinio „Socialiniai tyrimai“ Nr. 11 iki liepos 1d.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas ir trys dalys:

Įvade pateikiama tyrimo problema, aktualumas, tyrimo objektas, dalykas, tikslas ir uždaviniai, iškelta hipotezė, aprašyta tyrimo metodologija bei tyrimo rezultatų reikšmingumas.

Pirmojoje darbo dalyje išanalizuoti teoriniai kaimo bendruomenių plėtros aspektai.

Antrojoje, analitinėje darbo dalyje, pristatomi Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros tyrimų rezultatai, įvairių mokslinių metodų pagalba atlikta empirinių duomenų analizė.

Trečiojoje, konstruktyviojoje magistro darbo dalyje, remiantis atlikta analize, suformuluotos Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros kryptys ir prioritetai.

Darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (60 šaltinių lietuvių ir anglų kalba), priedai. Darbo apimtis yra 74 puslapiai; jame yra 30 paveikslų ir 9 lentelės. Darbe yra 4 priedai.

1. KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Kaimo bendruomenių plėtros samprata

Analizuojant kaimo bendruomenių plėtrą, pirmiausiai reikia apibrėžti bendruomenės sąvokos sampratą ir reikšmę. Literatūroje randama daugiau kaip 200 įvairių bendruomenės apibrėžimų, kurie atspindi tam tikrus bendruomenės aspektus arba apibrėžia bendrumo požymį. Bendruomenės plėtros veikloje dažniausiai taikomas *vietos bendruomenės* apibrėžimas (Godvadas, 2004). Pagal šį apibrėžimą, vietos bendruomenė yra daugiau ar mažiau vientisa, konkrečioje vietovėje gyvenančių žmonių, jų tarpusavio santykių, taip pat kultūrinių ir elgesio tradicijų bei bendrų poreikių ir interesų visuma. Kaip teigia R. A. Nisbet (2000), „bendruomenė yra jausmo ir mąstymo, tradicijos ir įsipareigojimo, narystės ir norėjimo lidinys“. L. Donskis (2004) pabrėžia vietos bendruomenės, kaip socialinio fakto ir kaip vertybių – šių dviejų bendruomeniškumo dimensijų apjungimą, ne tik aiškinant bendruomeniškumą, bet taip pat ieškant naujų žmoniškumui tarpti formų artimiausioje asmens ir šeimos aplinkoje – vietos bendruomenėje ir kaimynystėje. Kaimo bendruomenės Lietuvoje vystosi įvairiai: ir natūraliai, koncentruodamos šimtmečiais kauptą istorinę patirtį, ir integruodamos įvairių politinių lūžių pasekmes, savo, kaip periferijos, pastangomis taisydamos „centro socialines klaidas, vis naujai atkurdamos materialinio ir dvasinio gyvenimo pamatus“ (Vosyliūtė, 2002).

Kaimo bendruomenių plėtra apibrėžiama kaip bendra veikla, skirta bendruomenės, galinčios identifikuoti ir prioritetizuoti savo poreikius, juos įgyvendinti tarpusavio pagalbos iniciatyvomis, įtraukiant ir suaktyvinant vietos išteklius (McAlinden, 2003). Kaimo bendruomenės plėtra apima aplinkos, ekonomikos, socialinę, demografinę, technologinę, politinę bei kitas sritis, įgalinančias bendruomenę dirbti savo pačios labui. Kaimo bendruomenei visi plėtros elementai yra labai svarbūs, nes kaip teigiama Europos Tarybos 1995 m. parengtoje Kaimo vietovių chartijoje, „kaimas turi būti patraukli ir saugi gyventi vieta, su gera infrastruktūra, gyvybingais žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės bei kitos veiklos sektoriais, su sveika aplinka, išsaugotu bei puoselejamu kraštovaizdžiu“.

D. Maskoliūnienės (2003) teigimu, bendruomenės plėtojamos norint užtikrinti socialinį teisingumą bei pelnyti tarpusavio pagarbą. Kaimo bendruomenių plėtros negalima įsivaizduoti kaip atskiro reiškinių, tai dalis bendro visuomenės vystymosi. V. Atkočiūnienė monografijoje „Kaimo bendruomenių vystymas“ išskiria specifinius šio proceso bruožus:

- tai į kaimo žmogų orientuota plėtra;
- tai procesas, pradėtas bendruomenės viduje;

- veiksmai inicijuojami „iš apačios“ – bendruomenės, bet susiję su sprendimais priimtais „viršuje“ – nacionaliniame lygmenyje.

Principo „iš apačios į viršų“ taikymas sukuria prielaidas vietos žmonių įtraukimui į platesnius plėtros procesus, galimybę aktyviai dalyvauti veiksmų planų ir projektų, orientuotų į bendruomenių ir vietos poreikių sprendimą, planavime. Tai skatina vietos žmones aiškiai išreikšti savo poreikius ir apibrėžti jų sprendimus ir burti vietines plėtros pajėgas K. Ališausko (2005) teigimu, „bendruomenių nariai, įgiję viešųjų sprendimų patirties, tampa tolerantiškesni, labiau išsilavinę, nusiteikia bendruomeninei veiklai, aktyviau ieško gyvenimo kokybės gerinimo būdų“. Tokiu būdu bendruomenių plėtros praktika remia bendruomenės ir asmeninį žmonių tobulėjimą, būtina tolesnei tęstinės gerovės plėtrai (McAlinden, 2003).

Galima teigti, kad kaimo bendruomenių plėtra – tai galimybė užtikrinti Lietuvos kaimo perspektyvas, sukurti naują kaimo struktūrą. Baršauskienės ir Leliūgienės teigimu (2001), įveikiant skurdą, didelį vaidmenį vaidina pasauliniu reiškiniu virtęs bendruomeninis judėjimas ir juo paremtas socialinių problemų sprendimas žmogaus gyvenamojoje aplinkoje. Žmonėms, patiriantiems skurdą ir visuomenės atskirtį, bendruomenių plėtra gali duoti daug naudos. Atkočiūnienė (2004) bendruomenių tęstinės plėtros rezultatus apibrėžia šiais kriterijais: didesnės pajamos, auganti gerovė, sumažėjęs pažeidžiamumas, stipresnis saugumo jausmas, tinkamesnis gamtinių išteklių naudojimas, aukštesnė gyvenimo kokybė ir didesnės galimybės ateities kartoms.

Tačiau Lietuvoje po ilgamečio kaimo veiklos sąstingio, prievartinio kolektyvinio solidarumo diegimo, bendruomenių plėtros procese iškyla daug kliūčių. Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemas galima suskirstyti į keturias grupes (Atkočiūnienė, 2004):

1. **Ekonominės – socialinės:** bedarbystė, paslėptas nedarbas; mažos šeimos pajamos; skurdas ir socialinė atskirtis; ribotos laisvalaikio praleidimo galimybės; lyderių stoka.
2. **Techninės:** neišplėtotą bendruomenės informavimo ir konsultavimo sistema; patenkinama socialinės ir fizinės infrastruktūros būklė; lėtas fizinio kapitalo modernizavimo procesas.
3. **Administracinės:** nepakankamas susipažinimas su teisės aktais, kuriuose numatytos bendruomenių problemų sprendimo galimybės; lėtas bendruomenių formalizavimo (įregistravimo) procesas; nepakankami administraciniai, projektų rengimo gebėjimai.
4. **Psichologinės:** nesugebėjimas teigiamai savęs vertinti; savo pareigų ir teisių menkas žinojimas; nepasitikėjimas savimi ir kitais; uždarumas ir pasyvumas.

Atsižvelgiant į situaciją, kiekviena bendruomenė susiduria su viena ar keliomis problemomis, bet dažniausiai būna viena lemiamą problema, svarbesnė nei visos kitos. Ši problema - „tai tas elementas, kuris lėtina, riboja ir kai kuriais atvejais netgi stabdo visus plėtros procesus“ (Čiūtas, 2007). Todėl bendruomenės atspirties taškas turėtų būti šios problemos sprendimas.

Bendruomenės plėtros sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių ir faktorių. 1 lentelėje pateikiami veiksniai, sąlygojantys sėkmingą bendruomenės raidą. Visi šie veiksniai yra labai svarbūs ir susiję vienas su kitu, todėl sunku juos suranguoti pagal svarbą.

1 lentelė

Bendruomenės plėtros sėkmės veiksniai

Veiksniai	Apibūdinimas
Gera vadyba	Išorinių ir vidinių išteklių panaudojimas, darbo pasidalijimas ir motyvavimas
Geras lyderis	Iniciatyvus, atsidavęs bendruomenei, aktyvus, sugebantis sutelkti žmogiškąjį ir socialinį kapitalą
Gyventojų įtraukimas/dalyvavimas	Kuo daugiau gyventojų įtraukiama į bendruomenės vystymą, tuo veikla efektyvesnė ir sėkmingesnė
Įvairių narių įtraukimas	Bendruomenėje turi būti įvairaus išsilavinimo, socialinės padėties, įsitikinimų, vertybių supratimo žmonės
Turimų išteklių įvertinimas ir panaudojimas	Vietinė patirtis ir žinios apie išteklius yra esminės priimančioms bendruomenių plėtros sprendimus
Motyvacija	Geranoriškas, nuoširdus darbas, noras veikti, išlaikyti pasitikėjimą pasirinkta veikla, turi būti tinkamai motyvuojamas
Planavimas	Bendruomenės plano parengimas. Planavimas turi būti realistiškas, besiremiantis realia bendruomenės situacija, gyventojų poreikiais.
Skaidrumas ir atvirumas	Atvirai ir aiškiai atsiskaityti vietos gyventojams apie bendruomenės veiklą, ypač apie gautos finansinės paramos panaudojimą. Įsileisti į bendruomenę kiekvieną norintį.
Konsultavimas(-is)	Konsultavimasis bendruomenės viduje ir aplinkoje, bendravimas su remiančiomis organizacijomis
Analizavimas	Situacijos ir veiklos analizė, sugebėjimas kritiškai pažvelgti į savo veiklą
Bendradarbiavimas, tinklas	Glaudus bendradarbiavimas, ryšiai su vietine valdžia, verslo įmonėmis ir kitomis rajono nevyriausybinėmis organizacijomis. Bendruomenės tinklas, sudarantis bazę informacijos sklaidimui ir patirties mainams tarp kaimo plėtros dalyvių.
Kūrybiškumas	Kūrybiškas požiūris veikloje, inovatyvus vietos išteklių panaudojimas. Pokyčių įvertinimas ir prisitaikymas, inovacijų diegimas savo veikloje
Fondai ir kiti finansavimo šaltiniai	Gebėjimas finansuoti numatytas veiklas, projektinis raštingumas, darbuotojų kvalifikacija
Mokymasis	Mokymai, seminarai, mokymasis bendruomenėje ir atvirumas naujovėms, įgūdžių lavinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Baliulevičienės R., Utenkovos N. *Parankinė knyga kaimo bendruomenių iniciatoriams* (2002), Atkočiūnienės V. monografija *Kaimo bendruomenių plėtra* (2004) ir Vilniaus Universiteto Socialinių studijų centro atliktu tyrimu *Lietuvos kaimo bendruomenių sąjūdis* (2004).

Bendruomenių plėtros procese pagal Baltijos šalių kaimo bendruomenių partnerystės programą (2003) galima išskirti šiuos pagrindinius etapus: bendruomenės suvokimas;

bendruomenės aktyvinimas; grupės formavimas; gebėjimų stiprinimas; poreikių analizė; bendruomenės tinklas. Kiekvieno etapo veiklos pasižymi tam tikrais ypatumais, sunkumais ir sėkmėmis. Svarbiausi bendruomenių plėtros etapų aspektai analizuojami sekančiuose poskyriuose.

1.2. Bendruomenės plėtros etapai

1.2.1. Bendruomenės aktyvinimas

Kaimo bendruomenių lyderiai susiduria su nuolatiniu iššūkiu – plačiosios bendruomenės įtraukimu į plėtros planavimo ir įgyvendinimo procesus bei skatinimu dalyvauti bendruomenės veikloje. Socialinio įtraukimo sąvoka reiškia, kad bendruomenių lyderiai turėtų jautriai reaguoti ir būti pasirengę padėti dažnai neišgirstoms, o kartais - ir atskirtoms bendruomenės narių grupėms, sudaryti jiems galimybes aktyviai įsitraukti į plėtros procesą. Dažnai toks požiūris gali kirstis su kitų interesais ir išankstiniu nusistatymu. Kaimo bendruomenių partnerystės programos vadovas Baltijos šalims G. McAlinden (2003) teigia, kad paprastai tiesiogiai labiausiai suinteresuotoms atskiroms grupėms trūksta pasitikėjimo savimi arba tikėjimo, kad ryžtųsi dalyvauti veikloje.

Aktyvinant pirmiausia stengiamasi pakeisti individo, grupės, organizacijos arba vietos bendruomenės situaciją. Šios veiklos tikslas – visų pirma išsiaiškinti žmonių norus ir galimybes būti aktyviems asmeninėje bei visuomeninėje srityje bei juos remti. Taip aktyvinimo procesu metu galima išsiaiškinti žmonių galimybes tapti savanoriais. Turint omenyje bendruomenių aktyvinimo galimybes, tai čia pagrindinis dėmesys turėtų būti skiriamas gyventojų iniciatyvai stimuliuoti. Šiuo atžvilgiu aktyvinimas suprantamas kaip žmonių skatinimas bendromis jėgomis iškelti ir spręsti gyvenamosios aplinkos problemas bei gyvensenos problemas. Taigi, aktyvinimas yra orientuotas tiek į problemą, tiek į tolesnę socialinę raidą (Spierts, 2003).

Bendruomenės plėtroje svarbiausi veikėjai yra pačios bendruomenės nariai, nes jie žino ko reikia kaimui ir priima geriausius sprendimus. Kuo daugiau vietos gyventojų dalyvauja bendruomeninėje veikloje, tuo jos veikla efektyvesnė. Mokslinėje literatūroje išskiriamos trys pagrindinės gyventojų įtraukimo į bendruomenių veiklą priežastys (Baršauskienė, Leliūgienė, 2001):

- panaudoti vietos gyventojų žinias ir įgūdžius;
- spręsti pagrindines problemas su vietos gyventojų įsipareigojimu ir jų parama;
- skatinti vietinės iniciatyvos projektus.

Taigi siekiant veiksmingos bendruomenių plėtros, svarbu sutelkti kuo daugiau gyventojų iniciatyvų, nes bendruomenių nariai geriau mato ir išskiria visuomenės poreikius nei valdžios atstovai. Vietos gyventojų įtraukimas į bendruomeninę veiklą, suteikia naują galimybę geriau

pažvelgti į savo kaimo problemas, pamatyti, kad savo aplinkoje yra ir daug stiprybių bei neišnaudotų galimybių.

Didelę įtaką naujų narių įtraukimui turi bendruomenės vadovas. Nuo jo atsidavimo bendruomenei, aktyvumo ir turimo laiko priklausys žmonių įtraukimas į bendruomenės veiklą. Tačiau dažnai kaimo lyderis susiduria su dilema: iš vienos pusės jis norėtų į veiklą įtraukti kuo greičiau ir daugiau vietos gyventojų, iš kitos pusės – tai užtrunka laiko, o ir patys gyventojai ne visada skuba įsijungti į veiklą, jie linkę pastebėti iš šalies ir tik vėliau apsispręsti dėl savo dalyvavimo (Bendruomenės plėtra: praktinis vadovas, 2004). Žemas kaimo vietovių gyventojų pilietiškumą įtakoja ir tai, kad kaimo bendruomenių lyderiams dažnai trūksta kompetencijos paaiškinti dalyvavimo prasmę ir organizuoti atitinkamas struktūras.

Aktyvinant labai svarbu atsižvelgti į vietos gyventojų poreikius ir priežastis, dėl kurios jie norėtų imtis savanoriškos veiklos, išsiaiškinti jų interesus ir gebėjimus bei padėti jiems susirasti tinkamą užduotį. Žmonėms būtina išsiaiškinti, kad jie gali dalyvauti bendruomenės plėtroje įvairiais būdais, ne tik būdami pagrindinės grupės nariai.

Visuomenės dalyvavimą aiškinančių teorijų požiūriu, galime išskirti šias:

- **Piliečių voliuntaristinis modelis.** Remiantis šia teorija esminiais ištekliais yra laikas, pinigai ir pilietiniai įgūdžiai. (Sidney Verba, 1969; Kay Lehman Schlozman, 1995; Henry Brady, 1994).

- **Racionalaus pasirinkimo teorija.** Paremta laisvu individų pasirinkimu ir racionalumu. Socialiniai veiksmai remiasi individo laisvu racionaliu išskaičiavimu, kainos ir naudos santykio analize, liberalios demokratijos principais. Užuo raginusi piliečius dalyvauti, yra sukuriama sistema, kurioje aiškiai išdėstoma, ką lems dalyvavimas. Pagrindiniai argumentai, kad dalyvaujama tik tada, kai sulaukiama paskatinimo iš aplinkos (Olson, 1965; Nagel, 1987).

Kaip teigia M. Spierts (2003), svarbiausia ne sušvelninti problemas ar laukti, kol jas išspręs valdžios institucijos, bet visiems drauge jas įvardyti ir patiems imtis spręsti. Tačiau dažnai kaimo gyventojams trūksta pasitikėjimo savimi bei tikėjimo, kad patys gali įtakoti savo problemų sprendimą, todėl jie vangiai dalyvauja bendruomenių veikloje. Kita aktyvinimo proceso problema - išsaugoti žmonių susidomėjimą bendruomenės plėtros veikla ir aktyvumą. Atviros Lietuvos fondo iniciatyvos „Skaitmeninių bendruomenių link“ grupės ir Vilniaus universiteto Socialinių studijų centro 2004 m. atliktos kaimiškų bendruomenių organizacijų apklausos rezultatai leido išskirti šias gyventojų pasyvumo priežastis (Poviliūnas, Gegužienė, Žiliukaitė, 2004):

- 1) rūpinimasis tik savo interesais ir abejingumas visos bendruomenės gerovei;
- 2) netikėjimas, kad organizacijos veikla gali ką nors pakeisti;
- 3) apatija ir nusivylimas gyvenimu.

Siekiant vietos gyventojų aktyvumo, kaimo plėtros ekspertai siūlo bendruomenių veiklą pradėti nuo to, kas labiausiai domina žmones. Žmonės noriai imsis veiklos, susijusios su jų gyvenimo kokybe, kuri pagerins jų, šeimos narių, draugų ir kaimynų padėtį. Sėkmingos bendruomenės, siekdamos įtraukti vietos gyventojus į veiklą, naudoja laisvalaikio arba rekreacinę veiklą, kad surinkti žmones į vieną vietą, taip pat žmonės pritraukiami ir imantis aplinkos apsaugos iniciatyvos, kai skelbimo pagalba žmonės kviečiami į medelių sodinimą, gatvių švarinimą. Kai kurios bendruomenės sutelkia savo dėmesį į tam tikras žmonių grupes, taip užsitikrindamos, kad buvo pasiektas tos grupės susidomėjimas, pvz.: saugios įrangos vaikams schema, parama jaunoms motinoms, jaunų vyrų sveikata, pagalba neįgaliesiems patekti į pastatus ir t.t. LEADER programos mokymo metodinėje priemonėje (2007) teigiama, kad svarbiausia bendruomenei išmokti naudoti įvairias priemones, kurių tikslas sužadinti ir užtikrinti narių aktyvią bei suinteresuotą veiklą.

Kad žmogus bendruomenėje gerai atliktų jam pavestą darbą ir nesijaustų neįvertintas, labai didelis dėmesys turi būti skiriamas motyvacijai. Efektyvus motyvavimo metodas – pagirti visuomeniniais pagrindais dirbančius vietos gyventojus per bendruomenės susirinkimus, tuomet darbuotojai jausis įvertinti, o prasčiau dirbantieji turės paskatą pasitempti. Kaimo gyventojų aktyvumui ugdyti pasitelkiama ir vietinė žiniasklaida.

Baltijos šalių kaimo bendruomenių partnerystės programoje vadovaujamosi aštuoniais vietos gyventojų dalyvavimą bendruomenių plėtroje skatinančiais principais (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Žmonių dalyvavimą bendruomenių plėtroje skatinantys principai

Principas	Apibūdinimas
Įtraukimas	Įsipareigojimas pozityviais veiksmais įtraukti socialiai atskirtus žmones.
Lygybė	Įsipareigojimas elgtis su visais žmonėmis vienodai.
Prieinamumas	Viskas, kas daroma plėtros procese, turi pasiekti socialiai atskirtus žmones; turi būti užtikrinta galimybė žmonėms sužinoti apie tai, kas daroma; susirinkimai turi būti rengiami tokiu metu ir tokioje vietoje, kad žmonėms būtų patogų juose dalyvauti.
Partnerystė	Į plėtrą turi būti įtraukti vyriausybės institucijos, vietos valdžios atstovai, agentūros, bendruomenės nariai.
Skaidrumas	Viskas turi būti daroma atvirai ir skaidriai.
Atskaitomybė	Turi būti garantuojama, kad žmonės, remiantys socialiai atskirtų žmonių įtraukimą, galėtų pademonstruoti, kad jų žodiniai įsipareigojimai yra suderinami su veiksmais.
Įgaliojimas	Turi būti dalijamasi valdžia. Žmonės niekada nedalyvautų sprendimų priėmimo, jei valdžia būtų kelių žmonių rankose.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis McAlinden, G. Veiksmingos partnerystės grupės (2003) ir Kaimo bendruomenių partnerystės programa (2001).

Siekiant, jog bendruomenės atstovai aktyviau dalyvautų savo vietovės plėtros procesuose, skatintų demokratijos vystimąsi, turėtų galimybę išsakyti savo nuomonę ir pasiūlymus vietos ar centrinės valdžios institucijoms, yra būtina, kad grupės žmonių jungtųsi bendrai veiklai.

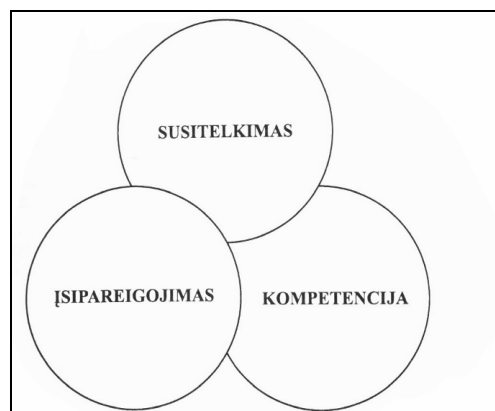
1.2.2. Grupės formavimas ir gebėjimų stiprinimas

Iš aktyviausių bendruomenės narių susiformuoja grupė, turinti bendrą plėtros tikslą ir veikianti bendruomenės vardu. Apjungus jėgas lengviau siekti gerovės, atstovauti bendrus interesus. Grupės tikslas - tenkinti bendruomenės narių socialinius, kultūrinius, švietimo, užimtumo ir laisvalaikio organizavimo, o neretai ekonominius, aplinkos ir sveikatos apsaugos poreikius (Ilgius, 2001).

Analizuojant grupės formavimosi etapą, pastebima, kad į bendruomenės veiklą jungiasi žmonės, kurie žino, ko nori ir ką gyvenime gali duoti aplinkiniams, kurie vertina ir gerbia tame kaime susiklosčiusias geras tradicijas, papročius, žmonių gyvenimą, elgsenos būdą, kurie gali skatinti bendruomeniškumo iniciatyvą sprendžiant sudėtingas žmogaus, tos bendruomenės problemas.

Efektyvus bendruomenių plėtros procesas yra neatsiejamas nuo jos narių nuolatinio mokymosi ir atvirumo naujovėms. Siekiant, kad grupė būtų veiksminga, svarbus dėmesys turi būti skiriamas jų gebėjimų stiprinimui. Tai yra tiesiogiai susiję su pagalba bendruomenės nariams ugdamas įgūdžius, įgyjant žinių ir patirties apie bendruomenių plėtojimo praktiką ir principus. Gebėjimų ugdymas yra dar viena iš tų sąvokų, kurios šiuo metu yra labai svarbios bendruomenių ir savanoriškajame sektoriuje.

Bendruomenių iniciatoriams, konsultantams, lyderiams būtina įvaldyti daug ir įvairių įgūdžių, kurių vienas svarbiausių - mokėjimas ir polinkis dirbti su žmonėmis. 1 pav. pateikti pagrindiniai efektyvaus darbo su grupe bruožai.

1 pav. Trys gebėjimų stiprinimo elementai

Šaltinis: Atkočiūnienė, V. (2004). Kaimo bendruomenių plėtra.

Malinauskaitės (2005) teigimu, darbas bendruomenėje reikalauja įgyti naujų žinių ir gebėjimų, susieti įgytas teorines žinias ir praktinės veiklos problemas, kurioms spręsti būtini universalūs bendruomenių lyderių gebėjimai: dirbti komandinį darbą, jausti atsakomybę už pasirinktą problemą ir jos sprendimą bei siūlyti praktines rekomendacijas. Kaimo bendruomenė turi sukurti tokią aplinką, kuri skatintų jos narius nuolat mokytis. Mokymasis neturėtų būti siejamas vien su kursais, seminarais ir paskaitomis. Kaip teigiama bendruomenės plėtros praktiniame vadove (2004), „mokymasis turėtų būti nuolatinė savo darbo refleksija, bendros vizijos plėtojimas, bendruomenėje nuolat atliekami tyrimai ir visa kita veikla, prisidedanti prie naujų žinių sukūrimo“. Plėtojant kaimo bendruomenes, dažniausiai naudojamas „mokymosi veikiant“ metodas.

Bendruomenės veiklos tyrimų analizė rodo, kad bendruomenės nariams trūksta vadybos ir teisinių žinių, kompetencijos rengiant projektus, komandinio darbo žinių, partnerystės įgūdžių. ES šalyse kaimo plėtros politikos formuotojai ir jos įgyvendintojai skiria nemažus išteklius grupių, veikiančių kaimiškuose regionuose, gebėjimų stiprinimui. Lietuvos Kaimo Plėtros 2007-2013 m. programoje yra numatytas finansavimas kaimo plėtros dalyvių mokymui ir informavimui pagal IV kryptį „LEADER metodo įgyvendinimas“. Gebėjimų ugdymas padidins ir pagerins bendruomenės narių turimus įgūdžius, žinias ir patirtį. Tai įgalins žmones efektyviau plėtoti ir remti bendruomenės gyvenimą. Savo ruožtu, tai turi įgalinti bendruomenes realizuoti savo potencialą ir atlikti visavertį vaidmenį visuomenėje (Kaimo bendruomenių partnerystės programa, 2001). Gebėjimų stiprinimas neturi tapti kažkokiu papildomu darbu, kurį grupė turi atlikti šalia visų kitų darbų. Grupės narių pajėgumai turėtų būti ugdomi nuosekliai, jiems dalyvaujant įprastame grupės ir bendruomenės gyvenime.

1.2.3. Poreikių analizė

Vienas svarbiausių darbų, kurį turi atlikti grupė - bendruomenės poreikių analizė. Kaip teigiama 1996 m. Cork'o mieste Airijoje vykusios konferencijos, skirtos kaimo plėtrai, deklaracijoje, „svarbiausias kaimo plėtros agentas turi būti pati kaimo bendruomenė“, todėl bendruomenių plėtra turi būti grindžiama vietos gyventojų poreikiais.

Kiekvienoje bendruomenėje vyrauja didelė gyventojų įvairovė – gyvenantys karta iš kartos nuolatiniai ir atsikėlę gyventojai, įvairių socialinių sluoksnių, turtingi ir vargšai, įvairaus amžiaus, aktyviai dalyvaujantys bendruomenės veikloje ir visiškai abejingi. Todėl susiduriama su įvairiais poreikiais ir nuomonėmis (Atkočiūnienė, 2004).

Poreikių analizė identifikuoja skirtumą tarp esamos situacijos ir vietos gyventojų įsivaizdavimo, kokia ta situacija turėtų būti. Jos metu renkama kiekybinė ir kokybinė informacija apie aplinką, kultūrą, socialinius ir ekonominius klausimus. Poreikių analizė – tai svarbus žingsnis

įtraukiant vietos gyventojus į bendruomenės plėtros procesą, principo „iš apačios į viršų“ pritaikymas. G. McAlinden (2003) akcentuoja, kad labai svarbu parengti tokią poreikių analizės metodiką, kuri garantuotų socialiai atskirtų žmonių dalyvavimą. Vykdam poreikių analizę, galima remtis kokybiniais ir kiekybiniais informacijos šaltiniais:

- Kokybinė – pokalbis su tikslinėmis kaimo gyventojų grupėmis ir organizacijomis;
- Kiekybinė – statistinių duomenų analizė, kaimo gyventojų anketavimas.

Kokybinė situacijos analizė padeda išsiaiškinti įvairių kaimo žmonių grupių, organizacijų požiūrį, nuomones ir išsiaiškinti konkrečias, būdingas atskirai vietai problemas. Kiekybinė situacijos analizė padeda objektyviai apibūdinti esamą situaciją, taip pat įvertinti galimas plėtros tendencijas.

Informacijai apie bendruomenės poreikius rinkti naudojami šie metodai: stebėjimas, apklausa, klausimynai, konsultacijos, interviu, vieši susirinkimai, „minčių lietus“. Problemų identifikavimas sėkmingesnis dirbant grupėje ir dalyvaujant kuo įvairiapusiškesniam interesų ratui. Poreikių analizė, kurioje dalyvauja tikslinės kaimo gyventojų grupės – jaunimas, senyvi žmonės, bedarbiai, smulkūs ir stambūs ūkininkai, socialiai remtini žmonės, didelės šeimos, vieniši tėvai ir kt., yra efektyvus problemų sprendimo pagrindas. Kiekviena interesų grupė įneša svarų indėlį plėtros galimybių nustatymui ir įvertinimui. Svarbus abipusis kontaktas tarp suinteresuotųjų šalių, nes sėkminga jų sąveika sąlygoja kūrybiškų, tačiau ir apčiuopiamų bei realių priemonių nustatymą.

Nauda, kurią suteikia poreikių analizė (Kaimo bendruomenių partnerystės programa, 2001):

- užtikrina, kad lėšos ir laikas nebus išleisti veltui;
- užtikrina geresnį požiūrį ir nuomonių supratimą;
- palaiko santarvę vietovėje;
- užtikrina specifinių vietovės problemų visapusišką išnagrinėjimą;
- garantuoja paramą projektui.

Pabaigus socialinę-ekonominę situacijos ir poreikių analizę, svarbu gauti tikslinių kaimo gyventojų grupių pritarimą jos išvadoms, ar ji tikrai atitinka realią situaciją ir jos poreikius. Susisteminus kaimo žmonių problemų/poreikių analizės rezultatus, apibrėžiamos pagrindinės bendruomenės plėtros sritys bei išskiriami plėtros prioritetai. Informacijos sisteminimo metodų praktinis pritaikymas yra gera pradžia kaimo bendruomenėms ieškoti bendrai suvoktų ir priimtinių sprendimų.

1.2.4. Bendruomenės tinklas

Dar viena galimybė bendruomenių problemų sprendimui ir plėtros priemonių įgyvendinimui – bendruomenės tinklas. Tai interaktyvi informacijos sistema, skatinanti bendradarbiavimą tarp bendruomenių, valdžios organų, privataus sektoriaus bei nevyriausybinių organizacijų

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

(Atkočiūnienė, 2004). Anot G. McAlindeno (2003), „svarbu propaguoti tinklo idėją, padedančią efektyviai leisti laiką, ir pabrėžti aiškią pridėtinę vertę, kurią tinklas teikia kiekvienam nariui ir bendruomenių iniciatoriams“. Formalaus bendruomenių tinklo įkūrimas yra daugiau strateginis sprendimas. Puiku, jei tokia mintis ateina iš pačios bendruomenės, tačiau dažniausiai ji kyla „iš viršaus“, pvz., Vietos veiklos grupės.

Bendruomenės tinklas sudaro struktūrą informacijos skleidimui ir patirties mainams tarp veiklos, skirtos kaimo plėtrai, dalyvių. Vadinasi, jie prisideda prie patirties perdavimo ir skleidimo. D. Kuzmickaitės teigimu (2004), bendruomenių tinklai sudaro sąlygas produktyviajam socialiniam kapitalui formuotis.

V. Atkočiūnienė (2004) akcentuoja, kad siekiant bendruomenių tinklų kūrimosi, reikalingos atitinkamos sąlygos ir naudos suvokimas. 3 lentelėje pateiktos paskatos, formuojančias sąlygas bendruomenių tinklų kūrimuisi.

3 lentelė

Parama ir paskatos bendruomenių tinklų kūrimui

PARAMA	PASKATOS
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lyderių mokymai ▪ Informacija apie galimus informacijos šaltinius ▪ Informacija apie esančius tinklus ir grupes (duomenų bazė) ▪ Patalpos, transportas, organizacinė technika ▪ Bendruomenės projektų koofinansavimas iš tinklo biudžeto ▪ Profesionalus konsultavimas ▪ Valdžios, verslo palankaus požiūrio formavimas ▪ Vietinės iniciatyvos 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bendri interesai ▪ Noras išreikšti save ▪ Pavyzdžiai ▪ Noras dalintis patirtimi ▪ „Sveikas“ pavydas ▪ Bendra problema ▪ Didesnės galimybės gauti ir teikti informaciją, būti išklaustam ▪ Lyderių bendravimas
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bendra problema ▪ Iniciatyvus žmogus ▪ Bendri tikslai ▪ Platesnio/svaresnio atstovavimo poreikis ▪ Didesnio bendruomenių skaičiaus susikūrimo poreikis ▪ Vidinės ir išorinės informacijos sklaida ▪ Pasitikėjimas ir pakantumas ▪ Palanki įstatyminė bazė 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Žinios ir informacija ▪ Materialinė parama ▪ Vietinės ir centrinės valdžios palaikymas ▪ Institucijų, galinčių padėti, tinklas
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bendri tikslai ▪ Bendri atskirų bendruomenių interesai ▪ Poreikių derinimas ▪ Neišspręstos problemos bendruomenėje (ypač su valdžia) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gerosios patirties sklaida ▪ Visuomenės informavimas ▪ Metodinė parama ▪ Valdžios parama

Šaltinis: Community Network, <http://www.acapcb.ns.ca/whatiscdn.htm>.

Siekiant, kad aktyvėtų vietos plėtra, reikia jungtis į regioninius, nacionalinius ir tarptautinius tinklus ir bendradarbiauti. Būtent tokiais tinklais geriau cirkuliuoja informacija, inovatyvios idėjos, kurios savo ruožtu sukuria prielaidas naujiems projektams. Tinklai turi didelę svarbą ir pačiam projektui. U. Lerbs (2007) teigia, kad nuo bendradarbiavimo tinklų, kurie sukuriama, siekiant pradėti ir (arba) įgyvendinti bendruomenių plėtros projektus, labai priklauso projekto sėkmė.

Skirtingose vietovės veikiančios bendruomenės turi pozityvios socialinės ir pamokančios patirties, taigi tinklo pagalba atsiranda galimybė gauti ir teikti informaciją, būti išklaustytiems tų, kurie formuoja politiką ir priima sprendimus. Pavienės grupės to negalėtų užsitikrinti, todėl bendruomenės jungiasi į regionines asociacijas, sąjungas.

Apibendrinant bendruomenės tinklo formavimo privalumus, galima teigti, kad tinklo kūrimas yra naudingas grupėms, dalyvaujančioms bendruomenių plėtroje, nes suteikia galimybę bendrauti tarpusavyje, skatina abipusę paramą, informacijos mainus, pagrįstus tinklo narių poreikiais ir ryšiais.

1.3. Kaimo bendruomenių veiklos specifika

1.3.1. Bendruomenės organizacijos kūrimo ypatumai ir veiklos tikslai

Kaimuose vis daugėja žmonių, pasiryžusių gyventi aktyviai, puoselėti savo kaimą, gerinti gyvenimo kokybę. Tokie žmonės jungiasi į kaimiškas bendruomenes, kuria tokios bendruomenės centrus. Žmonių visuomeninį veiklumą gali inspiruoti savi interesai, tačiau būna ir gilesnių impulsų, kuriuos sužadina bendruomeniškumo jausmas bei suvokimas, kad esi susijęs su kitais bendruomenės nariais (Spierts, 2003). Egzistuoja socialinis poreikis jungtis bendriems tikslams ir bendrai veiklai, bendriems išipareigojimams ir bendrai atsakomybei.

Bendruomeninio judėjimo stiprinimas visuomenėje atveria naujas vietos plėtros perspektyvas. Piliečių dalyvavimas priimant sprendimus pakankamai išplitęs Skandinavijoje, JAV, Vokietijoje, Austrijoje, Kanadoje ir kitur. Pasitelkus bendruomenę, sprendžiamos ne tik kultūrinės, bet ir socialinės, švietėjiškos ir ekonominės problemos. O šių problemų buvimą ir poreikį jas spręsti rodo bendruomeninio judėjimo sąjūdis Lietuvoje. Kuriasi miesto, kaimo bendruomenės, jų centrai. Registrų centro duomenimis, 2000 m. buvo įregistruota 10 kaimo bendruomenių organizacijų, šiuo metu – virš 1200, dauguma jų įsikūrė 2003 m. Pagrindinės priežastys, sąlygojusios tokį spartų kaimo bendruomenių organizacijų skaičiaus augimą, - konstruktyvus atsakas į kaimo bendruomenių socialinę atskirtį, galimybė prabilti kaimo inteligentijai, taip pat lūkesčiai susiję su Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos galimybėmis (Ribašauskienė, Tunaitienė, 2005). Sparti bendruomenių plėtra įrodo, kad kaimo gyventojams to reikia, kad viskas laikosi tik žmonių entuziazmo dėka.

Didelę įtaką kaimo bendruomenių organizacijų steigimuisi turi demokratinių šalių patirties sklaida. Po Nepriklausomybės atkūrimo gyvename atvirame pasaulyje, todėl vis daugiau Lietuvos žmonių, lankydami užsienyje, pastebi bendruomeniškos veiklos pavyzdžių. Demokratinėse valstybėse bendruomenės egzistuoja kaip natūrali gyventojų socialinė jungtis, todėl tiek teoriniai darbai apie bendruomenes, tiek iniciatyvos skatinimas praktikoje yra visiškai suprantamas dalykas,

o bendruomeniškumas pripažįstamas kaip ypatinga vertybė, nusakanti socialinės organizacijos kokybę, ir todėl yra visokeriopai skatinamas pilietinės visuomenės kūrimo kontekste (Nefas, 2007).

Kaimo bendruomenių atsiradimą įtakoja toje teritorijoje gyvenančių žmonių aktyvumas ir noras veikti. Kaimo bendruomenės susikūrė ir vystosi todėl, kad asmuo nori padėti sau, kad norima padėti aplinkiniams sprendžiant ekonomines-socialines problemas, ir esant reikalui, spręsti konfliktus. Kaip paskata telktis į bendruomenes yra ir kitų kaimo bendruomenių teigiami pavyzdžiai, informacija apie jų efektyvią veiklą.

Ne mažiau svarbus veiksnys yra įvairių organizacijų skelbiami konkursai, kuriuose bendruomenės gali gauti paramą ir taip pagerinti gyvenimo kokybę. Dr. A. Navickas, kalbėdamas apie paramos programas bendruomenėms, mini du šio reiškimo aspektus: viena vertus, taip suteikiamas svarbus institucinis pamatas, kuris leidžia įgyvendinti bendruomenių iniciatyvas, kita vertus, Lietuvoje prisikūrė dirbtinų bendruomenių, kurių tikslas – gauti ES paramą.

Kaimo bendruomenės dažniausiai savo veiklai pasirenka nevyriausybinės organizacijos teisinį statusą. Gineitienė, Domarkas (2000) pažymi, jog nevyriausybinė organizacija (NVO) – tai „laisva piliečių valia įkurta formali ir neformali organizacija, kuri tarnauja visuomenės organizacijos grupių labui, nesiekia pelno ar tiesioginio dalyvavimo valstybės valdyme“. V. Ilgius (2001) šias savivaldžias ne pelno organizacijas įvardija kaip bendruomenės poreikių tenkinimo instrumentą. R. Čiupaila (2006) pabrėžia, jog nevyriausybinės organizacijos kuriasi piliečių iniciatyva ir tvarkosi savivaldos pagrindais. Didžioji dalis šių organizacijų stengiasi būti nepriklausomos nuo valdžios, kritiškai vertina valdžios politiką įvairiose srityse, kelia savo reikalavimus, teikia pasiūlymus įvairioms problemoms spręsti.

Vilniaus universiteto Socialinių studijų centro 2004 m. atlikto tyrimo rezultatų duomenimis, galima išskirti penkis prioritetinius kaimo bendruomenių organizacijų veiklos tikslus:

1. telkti vietos gyventojus bendrai veiklai, jų bendruomeniškumo ir pilietiškumo ugdymui;
2. spręsti bendruomenės ekonomines, socialines, aplinkosaugos ar kitokias problemas;
3. organizuoti kultūros ir sporto renginius bei vaikų ir jaunimo užimtumą;
4. atgaivinti ir išsaugoti tradicijas, puoselėti etnokultūrą, užsiimti kraštotyra;
5. rengti įvairius mokymus, skleisti informaciją apie vietos bendruomenės veiklą.

Analizuojant kaimiškųjų bendruomenių iškeltus tikslus, galima pastebėti keletą tendencijų. Pavyzdžiui, spartų kaimo bendruomenių organizacijų skaičiaus augimą lemia įvairūs materialinio ir idėjinio pobūdžio tikslai ir lūkesčiai. Kita vertus, pačių organizacijų suformuluotuose tiksluose dominuoja ne tiek noras kurti iš esmės kažką naujo, kiek taisyti esamą padėtį.

Bendruomenių organizacijų keliama tikslai rodo, kad kaimo žmonės praranda bendrumo jausmą, o kasdienio gyvenimo rutina kuria uždaro gyvenimo būdą. Kaimo bendruomenių

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

organizacijos pirmiausia siekia išjudinti vietos gyventojus iš kasdienės rutinos, telkti juos bendrai veiklai, skatinti patiems ieškoti kelių ir būdų spręsti savo ekonomines, socialines, aplinkosaugas, kultūrinio gyvenimo, švietimo problemas (Gegužienė, Poviliūnas, 2007).

Kaimo bendruomenė, kaip organizacija, susiformuoja palaipsniui. Tam reikia daug žmogiškųjų išteklių: pritraukti žmones, įveikti iškylančias kliūtis, aukoti laisvalaikį ir t.t. Todėl susikūrusi bendruomenė yra visuomenės turtas, kurį reikia puoselėti, siekiant jos tapsmo veiklia, šiuolaikine kaimo bendruomene (Poviliūnas, 2003).

1.3.2. Bendruomenės organizacijos veikla

Kaimo bendruomenės veikloje gali dalyvauti visi vietos gyventojai, norintys susiburti, spręsti kaimo problemas. Labai svarbu kiekvieną kaimo bendruomenės narį suvokti kaip potencialų aktyviai integruotą bendruomenės dalyvį. Kiekvienas bendruomenės narys yra individualus savo gebėjimais. Bendruomenių veikloje dalyvauja įvairių sričių specialistai, turinčių skirtingas nuomones, skirtingą pasaulėžiūrą, supratimą apie supančią aplinką ir pan. Nepaisant to, juos sieja bendras požiūris susiburti. Reikėtų pabrėžti, jog bendruomenės atsiradimą įtakoja toje pačioje teritorijoje gyvenančių žmonių aktyvumas ir noras veikti.

Bendruomenės veiklos būdų ieškojimas, pasak Richelet, yra apibrėžiamas trimis etapais:

1) pirmasis etapas – tai derybų ir kontakto sudarymo etapas, galimybių atradimo laikas, nes subjektas pareiškia norą dalyvauti grupiniame darbe, tapti partneriu, bendraautoriumi.

2) antrasis etapas – tai svarstymo etapas, įvertinamos problemos, svarstomos jų priežastys, svarstomi galimi sprendimo būdai. Šiuo metu grupė aptaria savo poreikius, apsibrėžia, kokių žinių jai reikės. Tai žinių įgijimo laikas.

3) trečiasis etapas – veiksmas, apsisprendimas ir vykdymas. Tai lūkesčių metas, nes tuo metu yra realizuojamas sugebėjimo veikti ir keisti savo aplinką procesas (Baršauskienė, Leliūgienė, 2001).

Bendruomenės veikla gali būti grindžiama gyventojų poreikiais ir/arba bendruomenės narių gebėjimais. Tuo atveju, kai kaimo bendruomenės veikla grindžiama gyventojų poreikiais, žmonės yra sugrupuojami pagal poreikius, jiems užkabinamos "etiketės" ir pamažu jie tampa vartotojais, vis "augindami" savo problemas ir poreikius, kad tik gautų pagalbą. Veikla grindžiama narių gebėjimais yra daug įdomesnė ir patrauklesnė veikla. Tereikia atlikti savo kaimo "inventorizaciją" - kiekvienas žmogus turi sugebėjimų, ar yra kuo svarbus. Stipri bendruomenė yra ta, kuri pripažįsta šiuos sugebėjimus ir užtikrina, kad šie sugebėjimai būtų išnaudojami (Atkočiūnienė, 2004).

Šiuo metu bendruomenių veikloje dominuoja kultūrinė veikla – tradicinių švenčių, sporto varžybų, koncertų, parodų, susitikimų su žymiais žmonėmis organizavimas ir pan. Kaimo

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

bendruomenių nariai sukviečiami įvairių tradicijų puoselėjimui, mielai dalyvauja renginiuose. Tai yra klasikinis bendruomeninio gyvenimo vystymosi kelias. Kitose Europos šalyse kaimo bendruomenės veiklą pradeda būtent nuo kultūrinių renginių organizavimo, kadangi tokia veikla padeda sutelkti žmones, sukurti bendruomeniškumo atmosferą, sumažinti priešišumą ir nepasitikėjimą. Be to, kultūra yra ta bendruomenės sritis, kur pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą galima įgyvendinti visišką decentralizacijos principą ir todėl čia yra plačios galimybės įgyvendinti kaimo bendruomenių iniciatyvas. Ilgainiui bendruomenės subręsta ir kitokiai veiklai, ima galvoti apie bendruomenės verslą, galimybę teikti socialines paslaugas. Vilniaus universiteto tyrimų duomenimis, didesnė dalis Lietuvos kaimo bendruomenių organizacijų dar nepasiekė tokios brandos. Daugiau kaip 60 proc. bendruomenių artimiausiu metu neketina imtis verslo iniciatyvų (Poviliūnas, Gegužienė, 2007).

Kiekvienai bendruomenei būdingi saviti veiklos bruožai, nes bendruomenę sudaro skirtingų žmonių grupė, kurių poreikiai, norai, nuomonės yra labai skirtingi. Visa tai priklauso nuo gyvenimo patirties, susidariusių aplinkybių, asmenybės bruožų. Bendruomenių organizacijų išlikimo bei veiklos plėtros perspektyvos nemaža dalimi priklauso nuo to, kiek šiuo metu pasiteisins organizacijų narių lūkesčiai, sieti su organizacijos įsteigimu, ir kiek dabartiniai veiklos rezultatai juos motyvuos toliau tęsti pradėtus bei imtis naujų darbų.

1.3.3. Bendradarbiavimas ir partnerystė

Bendradarbiavimas yra priemonė, kuria naudojantis galima abipusiai naudingai keistis informacija, įgūdžiais ir patirtimi. Tai galima daryti per neformalius kontaktus, kuriuos užmezga atskiri žmonės arba grupės, arba tai gali vykti per formalias struktūras, pavyzdžiui, narystę vietiniame kaimo rėmimo tinkle. “Bendradarbiavimo abipus sienos vadove“ (2003) bendradarbiavimas apibūdinamas kaip “procesas, vykstantis kuomet žmonės naudoja savo ryšius apsikeitimui idėjomis, informacija, žiniomis, nuomonėmis, patirtimi ir resursais”.

Bendradarbiavimas padeda užmegzti gerus darbinius ryšius ir palankius santykius tarp žmonių, grupių ir organizacijų. Bendradarbiavimo ir kontaktų palaikymo vertė ir pranašumai didėja labiau, kuo aktyviau šioje veikloje dalyvaujama. Ostrom (2000) teigimu, “socialinis kapitalas vartojamas niekada nesusidevi, jis greičiau nunyksta, jeigu yra nevertojamas”.

Kaimo bendruomenių partnerystės programoje (2001) akcentuojami šie bendradarbiavimo privalumai:

- padeda plėtoti labiau koncentruotą ir realų požiūrį savo darbe, kai jau buvo matyta, ką buvo galima padaryti panašiose situacijose;

- susidaro kolektyvinių veiksmų arba bendrų resursų panaudojimo galimybės, siekiant efektyviau išspręsti problemas;
- dalijimasis idėjomis ir informacija padeda išvengti darbo dubliavimo, nereikalingų ar beprasmiškų veiksmų;
- apsijungus galima pasiekti tokių rezultatų, kurių būtų neįmanoma pasiekti veikiant atskirai grupei arba bendruomenei, pavyzdžiui, vyriausybės politikos arba resursų paskirstymo pakeitimas;
- bendradarbiaujant sukuriama naujos idėjos ir galimybės naujoms iniciatyvoms arba požiūriams, kurie anksčiau nebuvo svarstyti;
- mokymasis iš kitų grupių patirties. Dažnai geriausiai galima pasimokyti iš kitų grupių nesėkmių istorijų, taip pat ir iš jų pasisekimų;
- grupės nariai įgyja pasitikėjimo ir motyvacijos imtis veiksmų savo veiklos srityje.

Partnerystė reiškia, kad įgyvendinamas yra toks kaimo plėtros modelis, kuris remiasi konsultavimusi, veiksmų koordinavimu ir bendruomenės plėtros programavimu. Partnerystės sąvoka įgalina bendruomenės įnešti savo indėlį į socialinių demokratinių struktūrų plėtojimą, kuriose pripažįstamas visų visuomenės sektorių tarpusavio priklausomumas, kuomet kalbama apie sudėtingų socialinių, ekonominių ir politinių problemų sprendimą (Johnston, 2001).

Partnerystę „sukuria“ patys bendradarbiaujantys subjektai, todėl ji priklauso nuo partnerių bendros veiklos įprasminimo. Kiekviena partnerystė yra unikali, nes partneriai turi įvairią veiklos patirtį, skiriasi jų poreikiai ir vertybinės orientacijos, taip pat nevienodos yra ir veiklos sąlygos (Čiūtas, 2007). Partnerystės praktika sustiprina kaimo bendruomenės racionalaus funkcionavimo pagrindus. Tokiu būdu visuomenės technologiškai ir biurokratiškai racionalumą papildo komunikacinis racionalumas (Habermas, 2002), kuris gali reikštis tik atrandant tarpusavio supratimą konkrečiame socialiniame kontekste (Parsons, 2001). Kitaip tariant, teritoriškai organizuotų bendruomenių nariams labiau rūpi ne tiek tradicinių visuomenės problemų (globalizacija, mokslo ir visuomenės progresas, makroekonomikos efektyvumas ir pan.) sprendimai, kiek konkretūs atsakymai, kaip kasdien savo gyvenamojoje aplinkoje išspręsti saugumo, gyvenimo kokybės, aplinkos gerinimo bei kitus panašius uždavinius.

Leidinyje „LEADER programos patirtis: vietos partnerystės organizavimas“ (2007) teigiama, kad „partnerystė atveria netikėtas plėtros galimybes, skatina idėjų įvairovę ir naujoves, užtikrina „brandžių“ projektų, padedančių integruoti įvairias bendruomenės grupes ir užtikrinti socialinį solidarumą, įgyvendinimą“. Minėto laidinio autoriai pastebi, kad bendradarbiaujant sudaromos geresnės sąlygos bendroms viešoms ir privačioms iniciatyvoms įgyvendinti, skirtingų sektorių bendradarbiavimą traktuojant kaip efektyvią kaimo bendruomenių problemų sprendimo priemonę. Taigi galima konstatuoti, kad glaudus bendradarbiavimas, partnerystės ryšių užmezgimas su

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

kitomis rajono nevyriausybinėmis organizacijomis, vietine valdžia, valstybinėmis institucijomis ir verslo sektoriumi gali būti vienas iš būdų skatinti kaimo bendruomenių plėtrą.

Remiantis bendruomenių veiklos tyrimų duomenimis, svarbiausi bendruomenių partneriai yra vietos valdžios institucijos, mokykla ir kitos nevyriausybinės organizacijos. Todėl verta išskirti bendradarbiavimo su šiais partneriais ypatumus.

Kaimo bendruomenių organizacijų veikloje ypač reikšmingas bendradarbiavimas su vietos valdžios institucijomis. Savivaldybė yra vienas pagrindinių informacijos šaltinių apie įvairių organizacijų rengiamus konkursus, finansavimo galimybes. Savivaldybė ir jos administracijos struktūrinis teritorinis padalinys – seniūnija, yra arčiausiai piliečių esanti, todėl labai svarbi demokratijos grandis. Būtent per nevyriausybinės organizacijas piliečiai gali organizuotai atstovauti visuomenės interesams ir lūkesčiams bei daryti įtaką priimant sprendimus.

Vietos valdžios institucijoms taip pat yra naudingas bendradarbiavimas su kaimo bendruomenėmis. R. Čiupaila (2006) mano, jog per nevyriausybinės organizacijas savivaldybės turi galimybę teikti daug naujų, unikalių paslaugų, kurių kitos institucijos neteikia ir teikti neketina. Nevyriausybinės organizacijos yra tarsi eksperimentinė bazė, kur galima patikrinti tas naujas paslaugas, jų efektyvumą ir realizavimo galimybes. Tam pritaria ir V. Ilgius (2001), teigdamas, kad „nevyriausybinės organizacijos paprastai našiau dirba, labiau linkusios naudoti novatoriškus, efektyvius ir adekvačius sprendimus, nes yra arčiau problemos šaknų, turi daugiau specialiųjų žinių, reikalingų problemai išspręsti, turi lankstesnę struktūrą ir lengviau prisitaiko prie nuolatinių pokyčių“.

Kitas svarbus kaimo bendruomenių veiklos partneris – mokykla, kuri bendradarbiauja su vietos bendruomene socialinėje, kultūrinėje, švietimo, sporto, aplinkos tvarkymo srityse. S. Nefas (2007) akcentuoja, kad mokyklos ir bendruomenės aljansas turi būti pagrįstas pagrindinių vertybių, interesų ir pasiekimų pasidalijimu. Abi pusės turi suprasti, kad tik stipri bendruomenė remia švietimą, tuo pačiu metu vietinės mokyklos, integravusios savo išteklius į bendruomenę, tampa patikimiausia garantija bendruomenės puikiai ateičiai.

Kaimo bendruomeninės organizacijos taip pat aktyviai bendradarbiauja su kitomis regione veikiančiomis kaimo bendruomenėmis ir kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis. Bendradarbiavimo tikslai – dalijimasis patirtimi, bendrų projektų kūrimas. Kaimo bendruomenės jungiasi į rajonines bendruomenių asociacijas, tokiu būdu sudaromos sąlygos efektyvesnei jų veiklai. Daugiau kaip pusė visų bendruomenių yra susijungusių į Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungą (LKBS). Įsteigta 2002 m. susijungus 7 kaimo bendruomenėms, dabar LKBS jungia 770 bendruomenių. Ši organizacija dalyvauja Europos šalių kaimo judėjimuose PREPARE (Partnerystė kaimo Europoje) ir ERA (Europos kaimų aljansas), tokiu būdu kaimo bendruomenių balsas girdimas tarptautiniu lygiu. LKBS siekia mažinti atskirtį tarp miesto ir kaimo, sudaryti

sąlygas kaimo bendruomenėms pasinaudoti kaimo plėtros bendruomeniniams projektams teikiama parama ir pasirengti įgyvendinti vietos iniciatyvos programas.

Apibendrinant galima teigti, kad partnerystė ir bendradarbiavimas tampa pagrindiniu naujovių diegimo kaimo bendruomenėse elementu. Partnerystės praktika tampa plėtros kaimo vietovėse atspirties tašku: buvimas partneriu – “buvimas ko nors dalimi” sąlygoja bendros tapatybės pripažinimą ir bendrų strategijų, kurios pirmiausia atsižvelgia į žmogų ir jo aplinką, suradimą. Vosyliūtės (2002) teigimu, bendruomenių sukuriama socialiniai ryšiai didina kiekvieno visuomenės nario galimybes, tai ypač svarbu dabar, esant ribotiems finansiniams ištekliams.

1.3.4. Kaimo bendruomenių finansavimas

Finansavimas yra tam tikra partnerystės forma, egzistuojanti įvairiais lygmenimis tarp skirtingų veikėjų. Pagal LEADER programos mokymo metodinę priemonę „Kaimo plėtros finansavimo galimybės“ (2007), „finansuoti“ reiškia „aprūpinti finansiniais ištekliais ar pinigais; rasti/suteikti atitinkamą kapitalą; tvarkyti ar įsitraukti į finansines operacijas“. Tai taip pat gali reikšti priėjimą prie paslaugų ir prekių rinkos priemonių, siekiant įgyvendinti tam tikrą projektą. Tokiu būdu finansavimas įtraukia ir tiekėją, ir naudos gavėją, kuriuos sieja bendras tikslas. Todėl finansavimą galima traktuoti kaip vieną svarbiausių partnerystės formų. Finansavimo ir partnerystės sąsajos yra esminės, nes šis ryšys padeda pilnai suvokti finansavimo svarbą ir leidžia jam tapti reikšmingu kaimo bendruomenių plėtros įrankiu.

Kaimo bendruomenių finansavimo galimybės yra tiesiogiai susijusios su jos narių vadybos gebėjimais. Siekdamas gauti paramą, bendruomenės turi deramai pristatyti savo planus, įtikinti, kokie bendruomenei reikšmingi ir naudingi bus planuojamos veiklos rezultatai. Taip pat turėtų mokėti sprendimus priimantiems asmenims korektiškai ir įtikinamai pateikti savo argumentus dėl finansavimo gavimo (Ilgius, 2001).

Kaimo bendruomenių finansavimui naudojamos šios paramos schemos:

- Netiesioginė parama – bendruomenės gauna subsidijuojamas paslaugas – mokymą, konsultavimą, teikiamas per viešąsias paramos institucijas (Programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras, Žemės ūkio rūmai, Žemės ūkio konsultavimo tarnyba ir kt.).
- Tiesioginė parama – bendruomenės gauna pinigus negražinamų subsidijų forma.

Tačiau šių paramos schemų nepakanka kaimo bendruomenių plėtrai finansuoti. ES patirtis rodo, kad vis svarbesni tampa su konkrečių kaimo vietovių poreikiais susieti alternatyvūs finansiniai instrumentai – lengvatiniai kreditai, garantijos, rizikos kapitalo finansavimas ir pan. Todėl tobulinant valstybės paramą kaimo bendruomenių plėtrai svarbu derinti kelias finansavimo schemas, tokiu būdu bus sumažinama visų potencialių investuotojų rizika (Tunaitienė, Slavickienė, 2007).

Problemos, susijusios su finansavimu, kaimo bendruomenėms kelia nemažai rūpesčių. Su finansinių išteklių stoka dažnai siejamas savanorių, galinčių dirbti bendruomenėje, trūkumas. Tyrimų duomenys rodo, kad bendruomeninės organizacijos yra nusivylusios šalies valdžios institucijų ir savivaldybių finansine parama bei galimybėmis gauti finansavimą iš ES struktūrinių ar kitų Lietuvoje veikiančių fondų, iš privačių verslo įmonių (Ribašauskienė, Tunaitienė, 2005).

Tačiau situacija gerėja, yra ir teigiamų pokyčių kaimo bendruomenių finansavime. Bendruomenių iniciatyvoms skatinti teikiama valstybės finansinė parama: 2006 m. iš valstybės biudžeto pagal specialiąją Kaimo rėmimo programą skirta 3 mln. Lt, 2007 m. - 6 mln. Lt. Parama skiriama visuomeninės paskirties statinių remontui ir įrengimui bei techninės bazės stiprinimui, aplinkos tvarkymui ir socialinės infrastruktūros gerinimui, renginių ir konferencijų organizavimui bei veiklos viešinimui ir leidinių leidybai. Ateityje numatoma daug didesnė parama kaimo bendruomenių projektams remti. Lietuvos Kaimo Plėtros 2007-2013 m. programoje kaimo bendruomenės numatytos paramos gavėjomis pagal III kryptį "Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas" ir IV kryptį "LEADER metodo įgyvendinimas". Vien tik pagal LEADER+ kryptį planuojama skirti apie 135 mln. eurų ES paramą. Svarbu akcentuoti, kad tokiai paramai įsisavinti prireiks bendruomenių kompetencijos ir išmanymo, glaudaus bendradarbiavimo su valstybės, savivaldybių, mokslo, mokymo, konsultavimo institucijomis.

1.4. Kaimo bendruomenių plėtros galimybės dalyvaujant LEADER + programoje

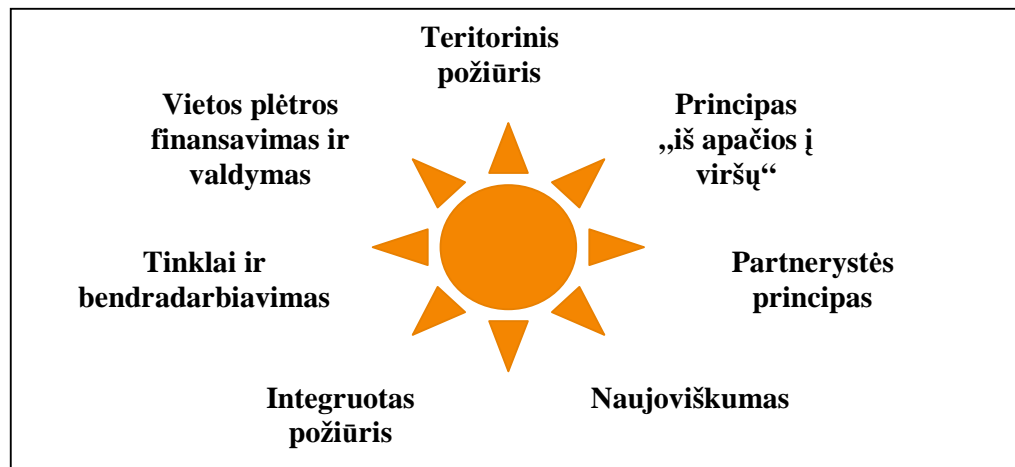
Kaimo žmonės, susidurdami su kasdieninėmis problemomis, privalo patys įtakoti tų problemų sprendimo būdus ir panaudodami „iš apačios į viršų“ principą inicijuoti kaimo plėtros projektų rengimą, siekiant patenkinti savo ir visos kaimo vietovės poreikius, kaimo vietovę paversti konkurencinga, t.y. gebančia spręsti kaimo vietovei aktualias bendrąsias ekonomines, socialines, kultūrinės ir aplinkosaugines problemas (Raižytė, 2005). Tam padeda nuo 2004 m. Lietuvoje įgyvendinama LEADER+ programa. „LEADER+“ yra Europos bendrijos iniciatyva, kuria siekiama padėti kaimo bendruomenėms gerinti gyvenimo kokybę ir ekonominę gerovę savo vietovėse. Ją bendrai finansuoja Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) Orientavimo skyrius. Iki „LEADER+“ buvo įgyvendinamos „LEADER I“ ir „LEADER II“ iniciatyvos. Programos svarbiausias bruožas – vietos bendruomenių vaidmens stiprinimas. LEADER+ programa skatina kaimo kiekybinius ir kokybinius pokyčius, kuriuos inicijuotų, koordinuotų ir įgyvendintų patys kaimo gyventojai. ES šalyse programa pradėta vykdyti nuo 1991 m. ir jų patirtis rodo, kad tik LEADER programai pavyko taip plačiai įtraukti pačias įvairiausias kaimo gyventojų grupes į vietos problemų sprendimą, o programos inicijuojama vietos

bendruomenių sanglauda, galių suteikimas ir aktyvi veikla pasiteisino. Šiuo metu LEADER programa jau perėjo į trečiąjį etapą, buvo tobulinama ir pritaikoma prie besikeičiančių poreikių.

LEADER programos įgyvendinimas skiriasi nuo kitų kaimo plėtros eksperimentų tuo, kad pirmą kartą buvo įgyvendinama naujų konceptualių požiūrių sisteminga visuma (Atkočiūnienė, 2004):

- vietovei skirta samprata (priešprieša sektoriaus sampratai);
- decentralizacijos samprata (priešprieša centralizacijai);
- bendradarbiavimo samprata (priešprieša individualizuotai veiklai);
- vietos strateginio planavimo samprata (papildant regioninį ar nacionalinį strateginį planavimą);
- nematerialių investicijų (dvasinių vertybių puoselėjimas, mokymas(-is), techninė pagalba, kolektyviai suformuotų veiklos vizijų įgyvendinimas, vietos savitumo plėtra) reikšmės samprata, kaip materialių investicijų (infrastruktūros kūrimas, priemonės ir įranga ir pan.) priedas.

Programa kaimo vietovėse įgyvendinama remiantis tam tikrais principais (žr. 2 pav.), tokiu būdu skatindama kaimo gyventojų iniciatyvą, jų aktyvumą, bendradarbiavimą visuose lygmenyse, ugdo ir stiprina vietos gyventojų gebėjimus dirbti kartu, priimti netradicinius sprendimus. Akivaizdu, kad ši programa siekia įgalinti pačius kaimo gyventojus pasirūpinti savo gerove ir ateitimi.

2 pav. Pagrindiniai LEADER programos įgyvendinimo principai

Šaltinis: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_lt.pdf

Partnerystės principas yra laikomas svarbiu LEADER programos bruožu, kadangi tai yra vienas iš Europos Komisijos numatytų kriterijų, norint dalyvauti programoje. Taikant šį principą, siekiama susieti kaimo gyvenimą lemiančių, valstybės ir vietos valdžios institucijų, verslo ir nevyriausybinų organizacijų, kaimo bendruomenių ir kaimo žmonių veiklą, sprendžiant aktualias kaimo problemas. LEADER+ programos propaguojama partnerystė siekia įgyvendinti tokį kaimo

plėtos modelį, kuris remiasi konsultavimusi, veiksmų koordinavimu ir regiono plėtos programavimu, pabrėžiant plėtos vizijos, tikslų, prioritetų ir kitų „horizontalių“ poveikio priemonių svarbą. Kasdieninę bendruomenių veiklą orientuojant į ilgalaikę perspektyvą stiprinamas vietos gyventojų savivokos augimas (Čiūtas, 2007).

Principas „iš apačios į viršų“ pabrėžia vietos gyventojų įtraukimo svarbą, siekiant socialinės bei ekonominės gerovės kaimo vietovėje. Šio principo tikslas yra skatinti vietos gyventojų dalyvavimą priimant sprendimus vietos lygiu. Tai sukuria naują požiūrį į stiprybes ir silpnybes, galimybes ir grėsmes, kurios programos eigoje turės įtakos tikslų formulavimui, veiklos vykdymui, laukiamiems rezultatams ir poveikiui. Manant, kad kaimo vietovės turi skirtingus išteklius ir skirtingas spręstinas problemas, reikalinga imtis priemonių, adaptuotų kiekvienam atvejui. Centralizuotas sprendimų priėmimas tampa netinkamu arba nepakankamu, kadangi tokiu būdu neįmanoma įvertinti ir atsižvelgti į kiekvienos vietovės ypatybes. Taigi vietos gyventojų dalyvavimas yra pagrindinė priemonė, leidžianti išsiaiškinti skirtingus plėtos poreikius kaimo vietovėse. Antroji prielaida yra ta, kad dalyvavimas priimant sprendimus, tiek kiek jis yra efektyvus, gali užtikrinti teisingą visų suinteresuotų pusių atstovavimą, sukuriant galimybę pasiekti sutarimą, išspręsti konfliktus ir skatinti ryšius tarp sektorių ir grupių.

Integracijos principas pasižymi tuo, jog čia svarbu integruoti to paties arba skirtingų sektorių veiklas į vieną visumą. Šiuo atžvilgiu yra svarbūs tarpsektoriniai ryšiai, nes apima visus svarbius vietovės sektorius (ekonominį, socialinį, kultūrinį, aplinkos), todėl reikia įtraukti kiek galima daugiau sektoringų veiklų. Literatūroje pabrėžiama, kad holistinis, integruotas požiūris į planavimą sukuria arba panaudoja egzistuojančias sąveikas tarp skirtingų sektorių, padidina bendrą programos efektyvumą ir individualių veiksmų darnumą bei skatina kaimo ekonomikos plėtrą (LEADER programos pridėtinės vertės vertinimas, 1999).

Orientavimasis į vietovę sąlygoja procesą, paremtą kiekvienos vietovės ištekliais ir individualiais poreikiais. Kaimo vietovės skiriasi viena nuo kitos: kiekviena vietovė turi savo charakteringus unikalius išteklius, kuriuos vietos veikėjai ir institucijos gali efektyviau panaudoti. Šie ištekliai geriausiai atskleidžia vietovės stipriąsias ir silpnąsias puses bei galimybes. Vidaus ištekliai gali būti fiziniai, aplinkos, kultūriniai, žmogiškieji, ekonominiai ir finansiniai, instituciniai ir administraciniai. Orientacijos į vietovę principas suformuoja bendrą išpūdį apie vietovę ir padidina vidinių išteklių vertę.

Naujoviškumas turi didelę įtaką įgyvendinamai veiklai, taip pat laukiamiems jos rezultatams ir poveikiui. „LEADER“ koncepcija ir jos įgyvendinimas šioje srityje patys savaime yra naujoviški dalykai, tačiau pagal šią iniciatyvą vykdomi veiksmai taip pat turi būti naujoviški. Tai gali būti veiksmai, naujais būdais stiprinantys vietos išteklius; vietos plėtrai naudingi veiksmai, kurių neapima kitos plėtos politikos kryptys; veiksmai, padedantys naujai įvertinti kaimo vietovių

problemas ir trūkumus; veiksmai, kuriais sukuriamas naujas produktas, naujas procesas, naujos organizacinės formos arba nauja rinka. Taigi, įgyvendinant LEADER+ priemonę, skatinamas vietos gyventojų kūrybiškumas ieškant netradicinių sprendimo būdų bei įgyvendinant naujoviškus projektus.

Tinklai ir bendradarbiavimas sudaro struktūrą informacijos sklaidimui ir patirties mainams tarp veiklos, skirtos kaimo plėtrai, dalyvių. Šio principo esmė – vietos subjektų įtraukimas į vietovės ateities kūrimą ir kaimo vietovių ryšių užmezgimas su kitomis vietovėmis, dalijantis patirtimi ir perduodant ją per kuriamus bendradarbiavimo tinklus (Lerbs, 2007). Tinklas sukuria palankias sąlygas kaimo plėtros politikos informacijos mainams bei sklaidai ir gerosios patirties, naujoviškų strategijų bei veiksmyų perdavimui, jais siekiama mažinti atskirų kaimo bendruomenių izoliaciją ir sukurti bendrą informacijos šaltinį bei veiksmyų analizavimo galimybę. Kita esminė „LEADER“ programos dalis yra kaimo vietovių bendradarbiavimas – ne tik tos pačios valstybės narės vietovių, bet ir kelių valstybių vietovių. Bendradarbiavimo projektams yra skirtas specialus „LEADER+“ programos biudžetas.

Vietos plėtros finansavimas ir valdymas suteikia bendruomenei daugiau galių bei įtakos, tai yra specifinis, unikalus LEADER programos bruožas. Tam, kad vietos plėtra taptų patvaria, reikia, kad vietos plėtros dalyviai disponuotų lėšomis, kurių reikia projektams įgyvendinti.

Apžvelgus LEADER+ pobūdžio priemonės bruožus bei galimybes, galima teigti, kad neseniai Lietuvoje pradėjusi startuoti LEADER+ programa atneš teigiamų pokyčių kaimo vietovėse. Ši priemonė padės spręsti nedarbo problemas, sudarys palankesnes sąlygas kaimo gyventojų pajamoms didėti ir pragyvenimo lygiui gerinti, atsiras papildomos galimybės įvairinti kaimo ekonominei veiklai. Ji taip pat sudarys palankias sąlygas įgyvendinant partnerystę ir bendrąsias iniciatyvas kaimo vietovėse bei jų gebėjimams rengti ir įgyvendinti vietos plėtros strategijas.

J. Čaplikas (2007) teigia, kad „kaimo bendruomenė, dalyvaudama LEADER+ programoje, tampa konkurencinga teritorija“, tačiau pabrėžia, kad jos tvari plėtra priklauso nuo gebėjimų:

- plėtoti visus savo išteklius (materialius ir nematerialius), susiejant juos su pagrindiniais plėtros struktūrą kuriančiais elementais;
- bendradarbiaujant su kaimyninėmis teritorijomis rasti/sukurti tinkamą bendro veikimo lauką;
- bendradarbiaujant su kitomis Europos kaimiškosiomis vietovėmis įgyti reikiamų žinių.

LEADER+ programa skatina tarpsektorinį bendradarbiavimą, o tai savo ruožtu didina socialinį kapitalą bei veiksmyų suderinimą. Remiantis kitų šalių bendruomenių patirtimi, naudojantis ES suteikta parama, kaimo gyventojai vis labiau stengiasi pakeisti mąstymą, tobulėti ir mokytis bei atsiranda noras patiems būti gerais pavyzdžiais.

2. KAIMO BENDRUOMENIŲ VEIKLOS ANALIZĖ PLUNGĖS RAJONE

2.1. Kaimo bendruomenių plėtros tyrimo metodika

Empiriniame tyrime taikytas apklausos metodas. Socialiniuose moksluose apklausa – plačiai paplitęs tyrimo metodas. Viena vertus, tai gali rodyti metodo patikimumą, o antra – jo populiarumą dėl tariamo paprastumo, manant, jog nėra nieko lengvesnio kaip atlikti apklausą (Kardelis, 2002). G. Merkio nuomone (1995), metodo neblėstantį populiarumą lemia „santykinis apklausos atlikimo paprastumas, pigumas, galimybė greitai ir lengvai surinkti daug duomenų“.

Tiriamieji. Kiekybiniame tyrime dalyvavo 236 Plungės rajono kaimo gyventojai, iš visų 10 Plungės rajono seniūnijų, kuriose yra įregistruotos ir veikia kaimo bendruomenių organizacijos. Anketos buvo platinamos kaimo bendruomenių susirinkimuose, bendruomenės mokymuose ir seniūnų, bendruomenės vadovų pagalba. Respondentai pasirinkti atsitiktinės atrankos būdu, siekiant, kad kaimo gyventojus reprezentuotų ne tik skirtingo amžiaus, bet ir įvairių socialinių grupių respondantai. Buvo išdalinta 300 anketų, atsakymų sulaukta iš 236 respondentų, taigi anketų grįžtamumo kvota yra 78,6 proc. Apklausos metu buvo laikomasi visų anonimiškumo principų.

Kokybiniame tyrime dalyvavo 14 Plungės rajono kaimo bendruomenių vadovai. Šiuo metu Plungės rajone įregistruotos 17 kaimo bendruomenių. 2 bendruomenės nevykdo jokios veiklos, ir su jų pirmininkais nepavyko susisiekti. 1 bendruomenė įsikūrė 2008 m. vasario mėn. ir tyrimo metu jokios veiklos dar nevykdė.

Instrumentarijus.

Siekiant identifikuoti Plungės rajono gyventojų nuomonę apie jų gyvenamąją aplinką, bendruomenių veiklos galimybes ir problemas bei pagrįsti gyventojų poreikius, buvo atlikta anketinė apklausa. Tam tikslui buvo parengta klasikinės kompozicijos anketa, sudaryta iš trijų dalių: įvadinės, demografinės ir pagrindinės dalies. Įvadinėje dalyje buvo nurodyta, kas atlieka tyrimą, įvardinti apklausos tikslai bei pateikta pildymo instrukcija. Demografinėje dalyje respondentų buvo prašoma pateikti informaciją apie savo amžių, išsilavinimą, pragyvenimo šaltinius, pajamas. Pagrindinėje anketos dalyje pateikti klausimai apie dabartinę kaimo situaciją, bendruomenių veiklos sritis, gyventojų poreikius bei bendruomenių galimybes sprendžiant problemas. Pagrindinė dalis buvo padalinta į du blokus: kaimo aplinkos ir paslaugų vertinimą ir bendruomenių veiklos vertinimą (žr. 4 lentelę).

Anketoje buvo pateikti uždari klausimai, susidedantys iš dviejų skirtingų komponentų: paskatinančios dalies (sudominantys klausimai) ir atsakymų dalies. Respondentas atsakydamas į klausimą, turi pasirinkti vieną galimų atsakymų variantą. K. Kardelis (2002) skiria uždaru

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

klausimų pranašumą, lyginant su kitomis klausimų pateikimo formomis: 1) kai yra alternatyvų, lengviau pasirinkti; be to, tyrėjui nereikia klasifikuoti atsakymų, o tai padeda išvengti subjektyvumo; 2) lengviau kiekybiškai apdoroti duomenis; 3) lengviau lyginti, gretinti; 4) didesnis indikatorius patikimumas. Respondentui galimybė išsakyti savo nuomonę vienu ar kitu klausimu buvo suteikta paliekant vietos po tam tikru anketos klausimu pastaboms, papildymams parašyti. Tačiau šia galimybe pasinaudojo tik labai maža dalis apklaustųjų.

Anketinė apklausa atlikta neakivaizdiniu būdu, respondentams atsakymus fiksuojant raštu, todėl didelis dėmesys skirtas aiškiai ir konkrečiai klausimų formuluotei, pateikta anketos pildymo instrukcija. Duomenų grupavimui buvo naudotos šios skalės:

- *Nominalinė skalė* – naudota demografinėje anketos dalyje;
- *Ranginė skalė* – naudota siekiant ištirti respondentų nuostatas. Visi atsakymai pateikti griežtai mažėjančia tvarka;
- *Intervalinė skalė* - padėjo išmatuoti ir palyginti požymius, turinčius skaitmeninę išraišką: amžių, pajamas, ūkio valdos dydį. Naudotos skalės su lyginiais ir nelyginiais intervalais.

Anketa sudaryta darbo autorės ir konsultantų, rengiančių Plungės rajono kaimo vietovių plėtros strategiją.

4 lentelė

Anketos kaimo gyventojams struktūra

Bloko pavadinimas	Bloko charakteristika	Požymių skaičius
1. Įvadinė dalis	Supažindinimas su apklausos tikslais, pateikta pildymo instrukcija	-
2. Demografinė dalis	Objektyvių duomenų apie respondentą nustatymas	6
3.1 Kaimo aplinkos ir paslaugų vertinimas	Kaimo problemos, aplinkos, paslaugų, gyvenimo kokybės kaime vertinimas, laisvalaikio leidimo formos, plėtros poreikiai	8
3.2 Bendruomenių veiklos vertinimas	Bendruomenės galimybės sprendžiant kaimo problemas, respondentų nusiteikimas dirbti bendruomenėje visuomeniniais pagrindais, bendruomenės dabartinės veiklos vertinimas, bendruomenės veiklos problemos, bendradarbiavimas ir ryšiai	7

Visos anketos buvo analizuojamos statistiškai, panaudojant SPSS programą ir Microsoft Office Excel programas. Atliktas duomenų grupavimas, dažnių, vidurkių skaičiavimas, grafinis duomenų vaizdavimas. Koreliacinės analizės pagalba ištirta priklausomybė tarp tam tikrų veiksmų bei nustatyti priežastiniai ryšiai. Gauti rezultatai apibendrinti ir suformuotos išvados.

Tyrimo rezultatai buvo pristatyti Plungės rajono savivaldybės Vietos veiklos grupės valdybai, kaimo bendruomenių nariams bei publikuoti rajoninėje spaudoje, taigi respondentai gavo grįžtamąjį ryšį apie vykdytą tyrimą.

Kaip priemonė iškeltai hipotezei patikrinti bei papildomas metodas, išsamesnei informacijai gauti kartu su anketavimo metodu, buvo naudotas interviu metodas. Interviu atliktas su Plungės rajono kaimo bendruomenių pirmininkais. Pasirinktas struktūrizuotas interviu tipas, kuris labiau paplitęs socialiniuose moksluose. Struktūrizuotame interviu klausimai ir visa procedūra numatyta iš anksto, ir interviu eigoje mažai kas keičiama (Kardelis, 2002). Respondentams pateikti atviri klausimai su laisvai formuojamais atsakymais. Bendruomenės pirmininkų buvo teiraujama apie bendruomenių finansavimo šaltinius, bendruomenės inicijuotas veiklas, ateities planus. Buvo domimasi žmonių įtraukimo į bendruomenės veiklą, aktyvinimo metodais. Taip pat buvo klausama apie bendradarbiavimo formas ir partnerius. Interviu metu bendruomenių vadovai suteikė informacijos apie bendruomenių veiklos ypatumus, patikslino anketos duomenis.

Interviu pokalbio struktūra:

1. Kokie yra pagrindiniai Jūsų bendruomenės finansavimo šaltiniai?
2. Kokie yra Jūsų bendruomenės nuveikti darbai, inicijuotos veiklos per pastaruosius metus?
3. Kokias paraiškas teikėte, kur dalyvavote?
4. Ką planuojate nuveikti bendruomenėje artimiausiais metais?
5. Kaip dažnai susirenkate aptarti einamųjų reikalų?
6. Kaip aktyvinate savo bendruomenės narius, įtraukiate juos į veiklą?
7. Su kokiomis organizacijomis bendradarbiaujate?
8. Kokiais klausimais kreipiatės į savivaldos institucijas?
9. Ko Jūsų bendruomenei labiausiai reikėtų?
10. Nurodykite svarbiausias Jūsų bendruomenės organizacijos veiklos kliūtis?

Visi respondentai gavo tuos pačius klausimus, pateikiamus vienoda seka.

Metodai ir jų taikymo tikslingumas:

1. Mokslinės literatūros analizė taikyta siekiant identifikuoti teorinius bendruomenių plėtros aspektus, įvairių autorių atliktus tyrimus šioje erdvėje ir teoriškai pagrįsti kaimo bendruomenių plėtros procesą.

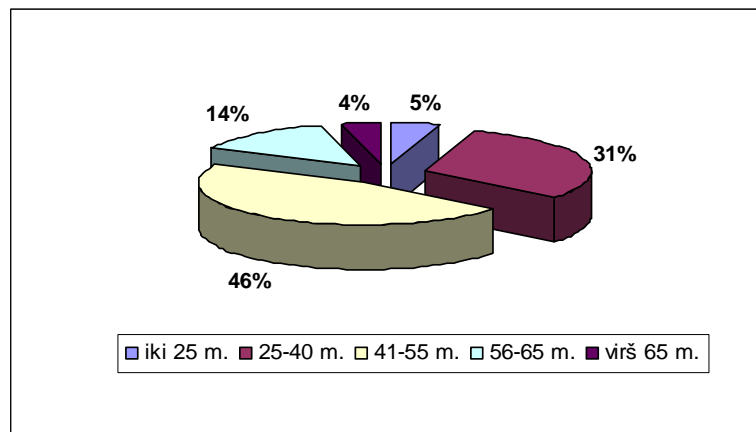
2. Anketinė apklausa, tirianti rajono kaimo bendruomenių gyventojų poreikius, gyvenimo sąlygas ir kokybę, gyvenamųjų vietovių ir kaimo bendruomenių problemas, atlikta siekiant identifikuoti ir pagrįsti rajono gyventojų poreikius bei išskirti svarbiausius plėtros prioritetus.

3. Standartizuotas interviu su kaimo bendruomenių vadovais taikytas siekiant išanalizuoti kaimo bendruomenių veiklą, nustatyti bendruomenių plėtros problemas ir galimybes.

4. Matematinės statistikos metodai: procentiniai dažniai, vidurkiai, koreliacinė analizė. Skaičiuojant respondentų nuomonių dažnių raišką naudotasi SPSS.11 (Statistical Package for Social Science) programa. Grafiniam duomenų pateikimui naudota MS Excel programa.

2.2. Respondentų demografinė charakteristika

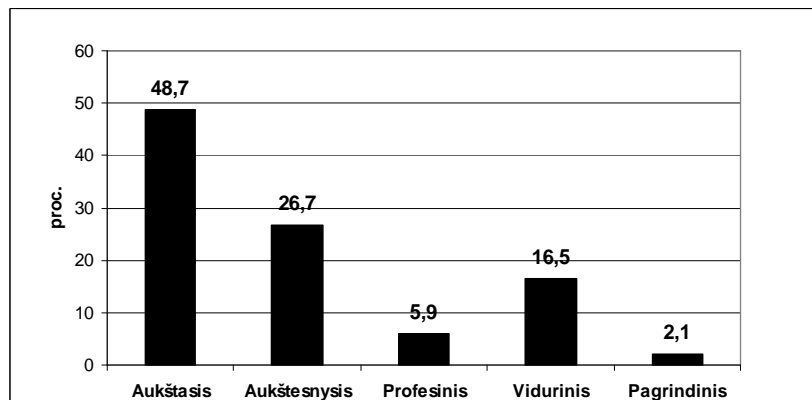
Plungės rajono kaimo gyventojų apklausoje dalyvavo 175 moterys ir 61 vyras (atitinkamai 74 proc. ir 26 proc.). Moterų didesnę dalyvavimą anketinėje apklausoje lėmė tai, kad moterys daug aktyviau dalyvauja bendruomeninėje veikloje ir, kaip parodė tyrimo rezultatai, yra visuomeniškesnės. Pagal tautybę visi respondentai buvo lietuviai. Dalyvavusių kiekybiniame tyrime amžiaus vidurkis – 44 metai. Jauniausiam respondentui – 17-ka, vyriausiajam – 73 metai. Analizuojant respondentes pagal amžių, gyventojai buvo suskirstyti į penkias kategorijas: iki 25 metų, 25-40 m., 41-55 m., 56-65 m., virš 65 metų. Respondentų pasiskirstymas šiose amžiaus grupėse vaizduojamas 3 paveiksle.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (%). N=236

Santykinai mažesnė jaunesnių (iki 41 m.) respondentų grupė atitinka dabartinę kaimo gyventojų amžiaus struktūrą. Dauguma respondentų priklauso 41-55 amžiaus grupei.

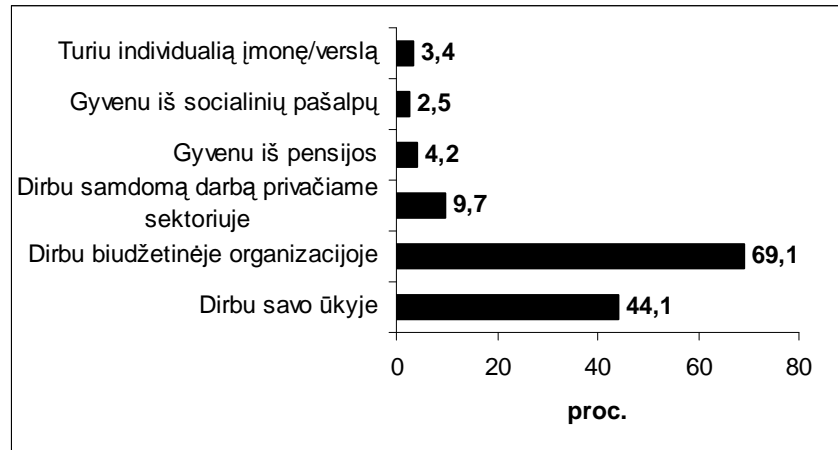
Tyrimo dalyvavo skirtingo išsilavinimo respondentai, kurių pasiskirstymas pavaizduotas 4 pav. Toks didelis respondentų su aukštuoju (49 proc.) bei aukštesnioju (27 proc.) skaičius yra dėl to, kad tyrime dalyvavo daug bendruomenių aktyvistų.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (%). N=236

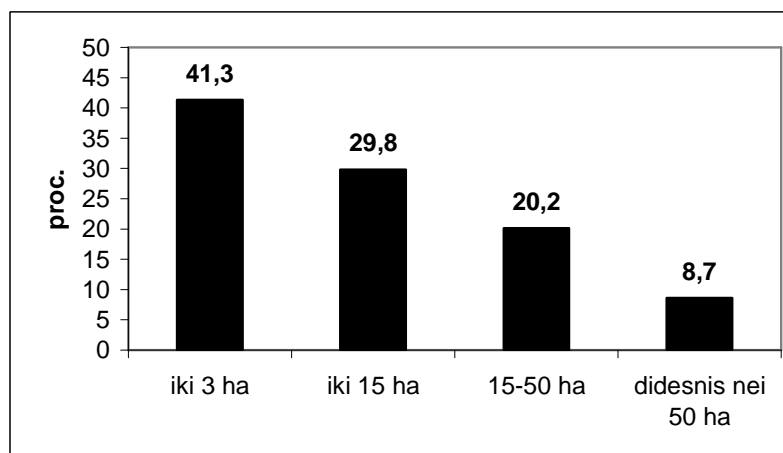
Tokie respondentų išsilavinimo duomenys nurodo tam tikras bendruomenių vidines charakteristikas bei leidžia daryti prielaidą, kad šie respondentai bendruomenei netampa našta nei ekonomine, nei moraline prasme. Didelį išsilavinusių bendruomenės narių procentą galima vertinti kaip teigiamą veiksnių bendruomenių telkimuisi ir plėtrai.

Pagal užimtumą (žr. 5 pav.) dauguma apklaustųjų dirba biudžetinėje organizacijoje, yra visuomeniški, gerai žino kaimo problemas ir supranta jų sprendimo galimybes. Dešimtadalis apklaustųjų dirba samdomą darbą privačiame sektoriuje, dar mažesnė respondentų dalis turi individualią įmonę ar verslą, gyvena iš pensijos ar socialinių pašalpų.

5 pav. Respondentų pragyvenimo šaltiniai (%). N=236

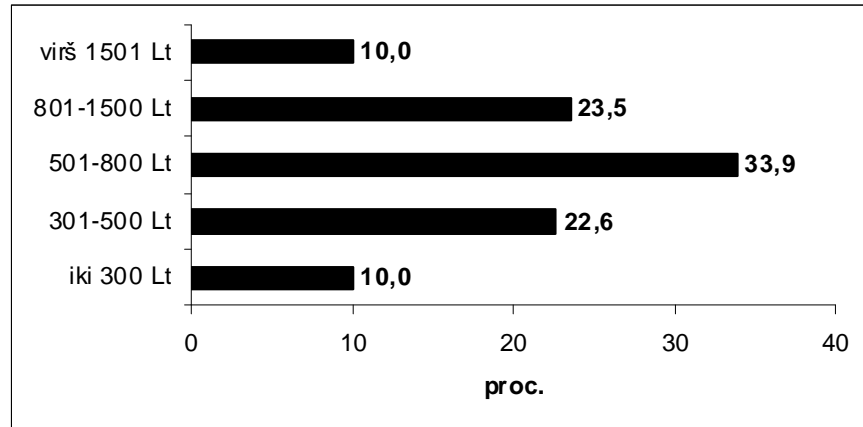
Mažiau nei pusė apklausoje dalyvavusių kaimo gyventojų turi savo ūkius, gauna iš jo pajamas ir turi tradicinį lietuviams užsiėmimą. Dažniausiai vyrauja nedideli ūkiai iki 3 ha, ir tik maža dalis ūkininkaujančių respondentų turi žemės daugiau nei 50 ha (žr. 6 pav.).

6 pav. Respondentams priklausančių žemės sklypų dydis (%). N=236

Respondentams priklausančių žemės sklypų dydis liudija, kad kaimo plėtros problemų negalima tapatinti tik su žemės ūkio gamybos plėtote. Ūkininkais dabartine to žodžio prasme šiuo metu gali būti vadinama labai nedidelė kaimo žmonių dalis.

Apibendrinus respondentų atsakymus apie gaunamas pajamas, galime teigti, jog kaime daugiausia respondentų per mėnesį gauna vidutines pajamas - nuo 501 – 800 Lt (žr. 7 pav.). Virš 1500 Lt gauna dešimtadalis tyrime dalyvavusių respondentų. Tokia pati dalis apklaustųjų gauna menkas pajamas - iki 300 Lt per mėnesį. Respondentų atsakymai rodo, kad kaimo žmonių pajamos yra mažesnės nei miesto gyventojų.

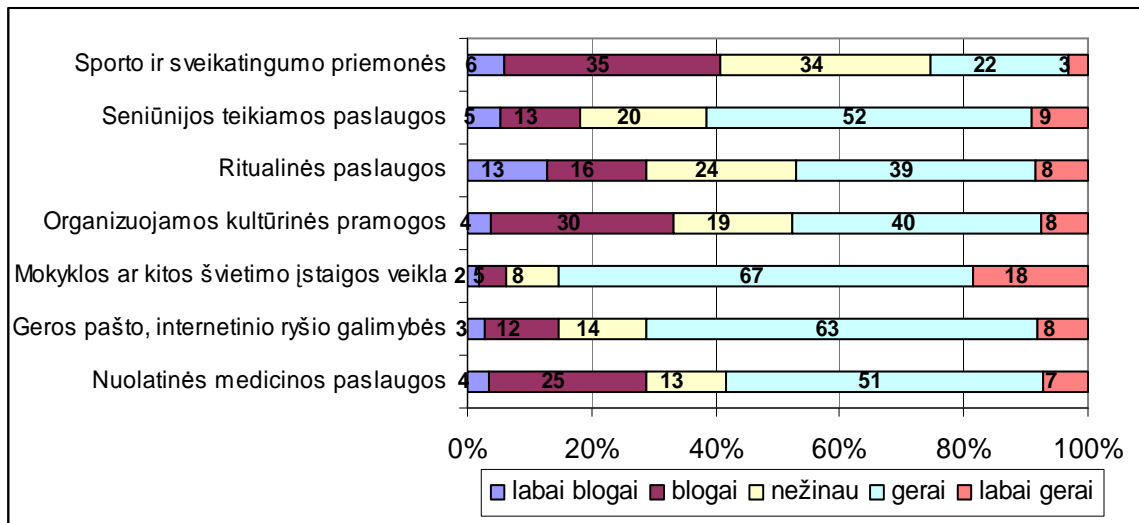
7 pav. Respondentų pajamos per mėn. (%). N=236

Demografiniai duomenys rodo, kad tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus ir išsilavinimo, turintys įvairius pragyvenimo šaltinius bei gaunantys skirtingo dydžio pajamas respondentai. Daugumą apklaustųjų sudaro aktyvūs kaimišųjų vietovių gyventojai, kurių situacijos bei požiūrių apibendrinimas gali padėti atsakyti į daugelį šiandieninio kaimo bendruomenių plėtros klausimų.

2.3. Kaimo aplinkos vertinimas

Vienas iš svarbiausių rodiklių, apibūdinančių gyvenimo kokybę kaimiškose vietovėse, yra paslaugų sistemos funkcionavimas. Vietos paslaugų plėtra ir palaikymas yra ne tik naujas išbandymas kaimo bendruomenėms, bet ir natūralus postūmis kaimo plėtrai, ypač kuriant darbo vietas ir sutelkiant bendruomenę, naujais būdais naudojant išteklius ir ryšius su kitais regionais. Vietos paslaugos pastaruoju metu yra esminis veiksnys siekiant, kad kaimo vietovėse gyventų ir dirbtų žmonės, būtų investuojama. Paslaugų teikimo organizavimas, gyvybingų paslaugų palaikymas ir nuolatinis atnaujinimas verčia ieškoti naujų, tvarios kaimo bendruomenių plėtros atitinkančių sprendimų. 8 pav. pateikiama Plungės rajono kaimo gyventojų gaunamų paslaugų vertinimas.

8 pav. Kaimo paslaugų vertinimas (%). N=236

Net 85 proc. respondentų teigiamai įvertino mokyklos ar kitų švietimo įstaigų veiklą. Toki teigiamą vertinimą suformavo supratingi mokyklos vadovai, geri jų santykiai su bendruomenės žmonėmis ir mokyklos pagalba kaimo bendruomenės veiklai savo materialine baze. Mokyklos darbuotojai atlieka daugiaplanį vaidmenį savo aplinkoje. Jų veikla labai svarbi kaimo bendruomenės palaikymui edukacine, informacine, kultūrine ir kt. prasme. Mokyklos savo vietos bendruomenėms organizuoja mokymus kaip rašyti projektus, kompiuterinio raštingumo kursus, o bendruomenės inicijuoja budėjimą per moksleivių diskotekas, ieško rėmėjų, jaučia bendrą atsakomybę už vaikų ugdymą ir ugdymąsi.

Didžioji dauguma respondentų (71 proc.) gerai įvertino internetinio ryšio, pašto galimybes. Tai reiškia, kad šios teikiamos paslaugos atitinka kaimo žmonių lūkesčius ir technologinė pažanga kaime neatsilieka nuo vietos žmonių poreikių.

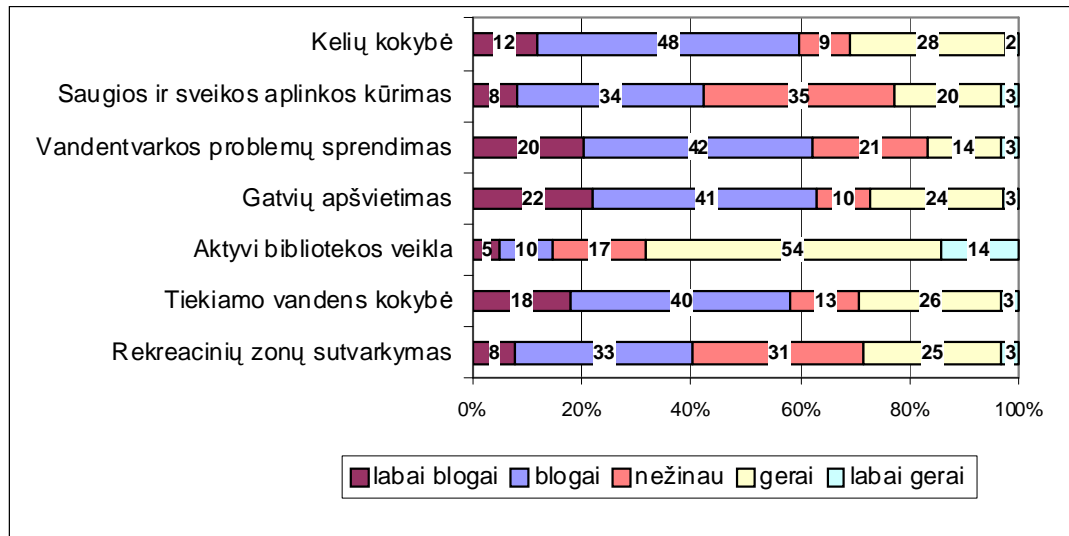
Seniūnijų teikiamas paslaugas gerai vertina daugiau nei pusė respondentų (61 proc.). Gera respondentų nuomonė susiformavo dėl aiškaus seniūnijų darbo pobūdžio ir jų pastovaus sistemingo darbo.

Medicinos paslaugas gerai įvertino 51 proc., labai gerai – 7 proc. apklaustųjų. Galima daryti prielaidą, kad gyventojams tinkamas medicinos centrų išdėstymas ir jų darbas patenkina respondentų lūkesčius.

Kaimuose vis labiau ryškėja bendruomeninė ritualinių (laidotuvių) paslaugų tradicija. Šarvojimas, laidotuvių apeigų organizavimas atliekamas kaimo bendruomenių, o ne vienos šeimos rate. Nuomonės dėl ritualinių paslaugų teikimo pasiskirstė labai įvairiai – beveik pusė apklaustųjų bendruomeniškai organizuojamų laidojimo apeigas įvertino teigiamai, trečdalis – neigiamai ir net ketvirtadalis apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

Kaimo gyventojai jaučia sporto ir sveikatingumo priemonių stygių – tik ketvirtadalis apklaustųjų teigiamai įvertino sporto ir sveikatingumo paslaugas kaime. Didelės įtakos šių paslaugų plėtrai turi ir nedidelis sportuojančių skaičius konkrečioje vietovėje, dėl to sunku apvienyti pastangas.

Žymiai prasčiau nei paslaugas kaimo gyventojai įvertino savo aplinką (žr. 9 pav.).

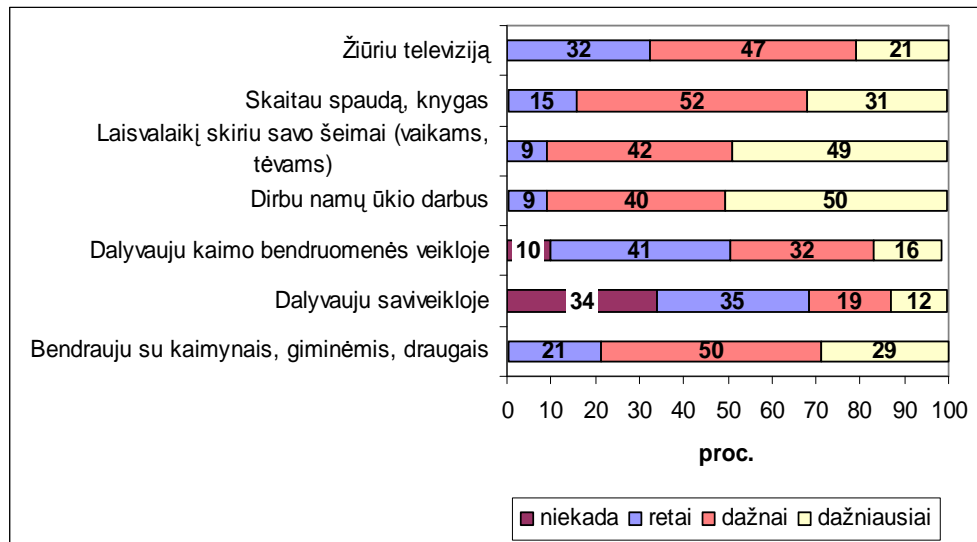
9 pav. Kaimo aplinkos vertinimas (%). N=236

Daugiau kaip pusė respondentų skundžiasi vandentvarkos problemomis, pažymi prastą gatvių apšvietimą, blogą vandens kokybę, nepakankamą dėmesį saugios ir sveikos aplinkos kūrimui, bet blogiausiai kaimo gyventojai vertina kelių kokybę. Suprantama, kad keliai, vandentvarka, apšvietimas reikalauja ne tik įvairių tarnybų sutelkto darbo, bet ir didelių investicijų, palyginti nedideliu vartotojų skaičiumi. Tokios investicijos iš viešojo sektoriaus negali pasiekti visų vartotojų ir patenkinti jų lūkesčių.

Tik ketvirtadalis respondentų gerai įvertino poilsio zonų sutvarkymą. Puikiai suprantamas jų noras gyventi darnioje aplinkoje, todėl dažnos kaimo bendruomenės pirmieji didesni darbai būna aplinkos ir poilsio zonų sutvarkymas.

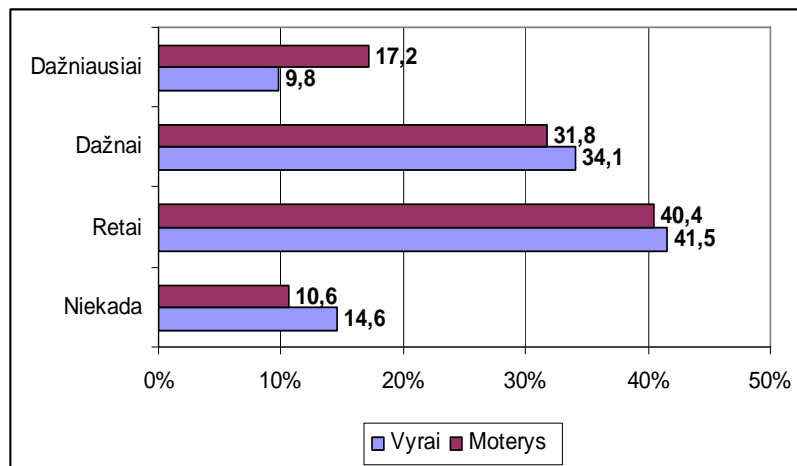
Geriausiai įvertintos kaimo bibliotekos – net 68 proc. apklaustųjų teigiamai įvertino aktyvią bibliotekų veiklą.

Analizuojant kaimo gyventojų laisvalaikio praleidimo formas (žr. 10 pav.), pastebėta, kad dažniausiai respondentai laisvalaikį skiria savo šeimai bei namų ūkio darbams. Kitos populiaros tarp apklaustųjų laisvalaikio leidimo formos – spaudos, knygų skaitymas; bendravimas su kaimynais, giminėmis, draugais; televizijos žiūrėjimas.

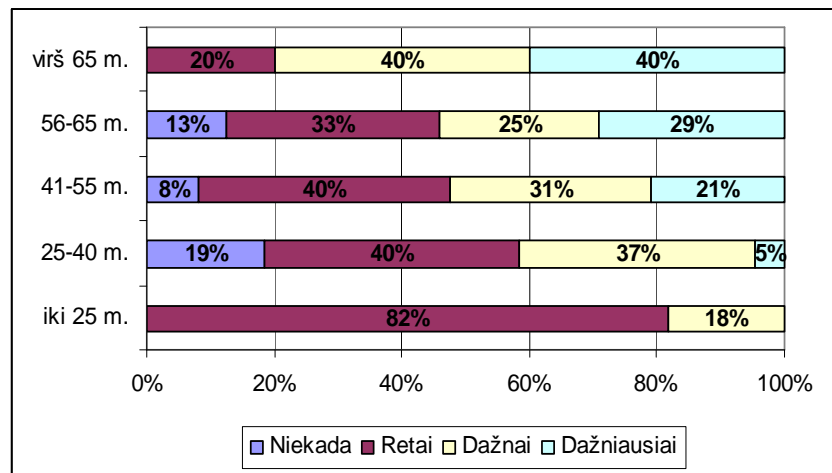
10 pav. Respondentų laisvalaikio leidimo formos (%). N=236

Viena iš pasirinktų laisvalaikio leidimo formų – dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje. Pastebėta, kad moterys yra visuomeniškesnės, dažniau nei vyrai renkasi dalyvavimą kaimo bendruomenės veikloje (žr. 11 pav.).

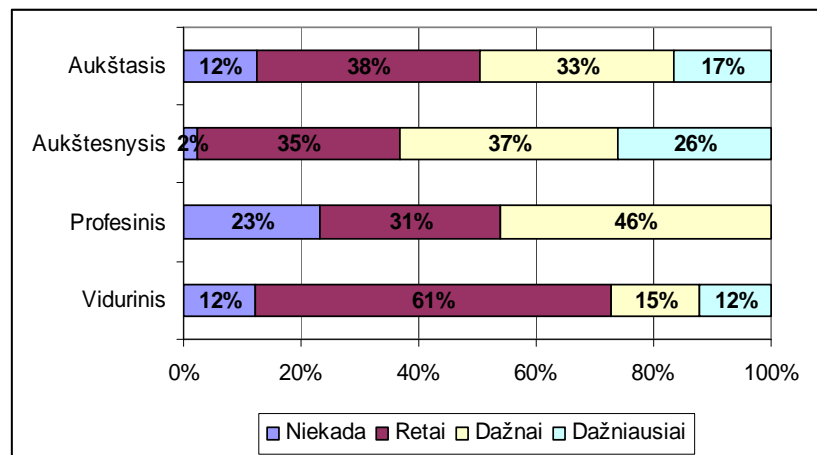
11 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal lytį (%). N=236

Dar labiau nuomonių skirtumai išryškėjo palyginus kaip visuomeninėje veikloje dalyvauja skirtingo amžiaus respondentai. Analizuojant skirtingo amžiaus respondentų atsakymus į šį klausimą, išryškėjo tendencija, kad kuo vyresnis gyventojas, tuo jis aktyviau dalyvauja kaimo bendruomenės veikloje. Tik 18 proc. respondentų iki 25 m. teigiamai atsakė į šį klausimą, tuo tarpu vyresnio amžiaus gyventojai daug dažniau renkasi dalyvavimą kaimo bendruomenės veikloje (žr. 12 pav.).

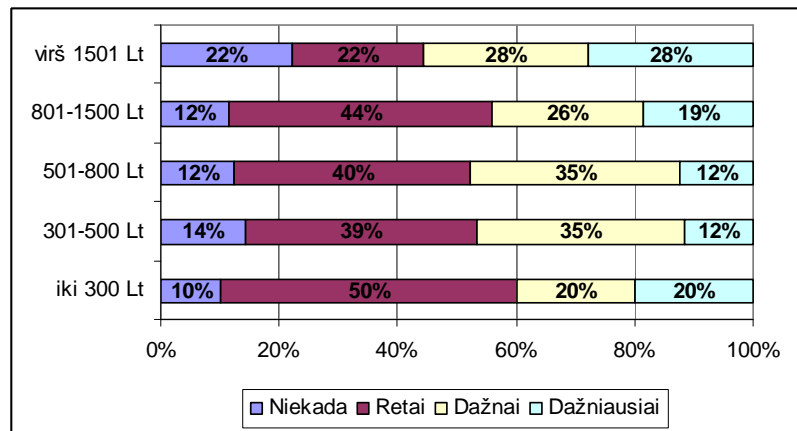
12 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal amžiaus grupes (%). N=236

Išanalizavus respondentų atsakymus pagal išsilavinimą, galima daryti išvadą, kad įgytas išsilavinimas yra tiesiogiai susijęs su visuomeniškumu: turintys aukštesnį išsilavinimą žmonės aktyviau dalyvauja bendruomenės veikloje (13 pav.). Šią tendenciją galima paaiškinti tuo, kad aukštas išsimokslinimo lygis skatina domėjimąsi visuomeniniu gyvenimu, tuo pačiu skatindamas dalyvavimą socialiniame gyvenime. Galima daryti prielaidą, kad turintys aukštą išsimokslinimą žmonės yra labiau linkę turėti savo nuomones įvairiais visuomeninio gyvenimo klausimais ir todėl aktyviau dalyvauja bendruomenės veikloje.

13 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal išsilavinimą (%). N=236

Lyginant respondentų atsakymą į šį klausimą pagal gaunamas pajamas, matome, kad mažiausias pajamas (iki 300 Lt) gaunantys respondentai rečiausiai dalyvauja kaimo bendruomenių veikloje, tuo tarpu didesnes pajamas gaunantys respondentai yra žymiai visuomeniškesni (žr. 14 pav.). Taigi galima teigti, kad gaunamų pajamų dydis turi įtakos gyventojų dalyvavimui kaimo bendruomenės veikloje.

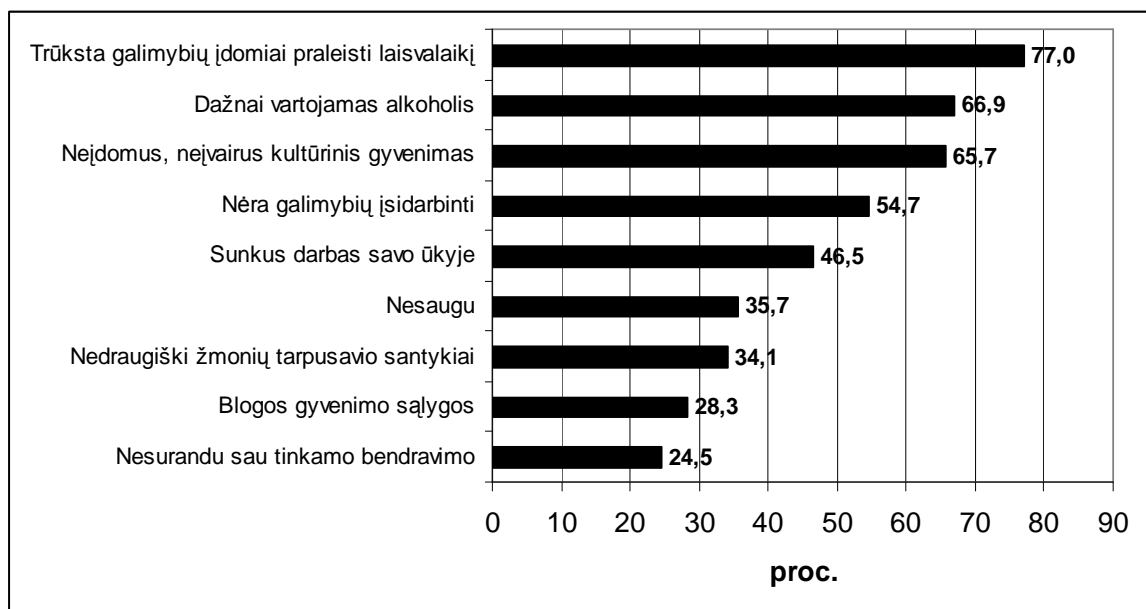

14 pav. Dalyvavimas kaimo bendruomenės veikloje pagal gaunamas pajamas (%). N=236

Apibendrinant koreliaciją tarp kaimo gyventojų visuomeniškumo ir demografinių rodiklių, galima daryti išvadą, kad dalyvavimą kaimo bendruomenių veikloje įtakoja lytis, amžius, išsilavinimas ir gaunamų pajamų dydis.

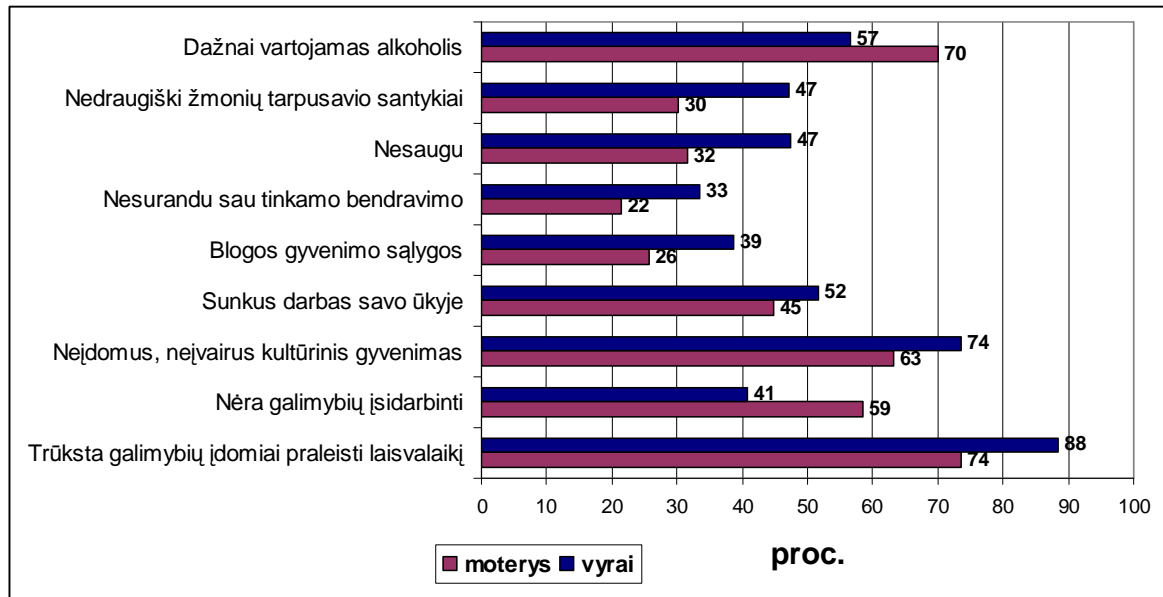
2.4. Kaimo problemos ir bendruomenių vaidmuo jų sprendimui

Respondentams buvo pateikti klausimai apie kaimo socialinę padėtį, t.y. jų buvo klausiama, kokios problemos šiuo metu jiems atrodo aktualiausios. Atsakymų analizė rodo, kad svarbiausių problemų sąrašė dominuoja mažos galimybės įdomiai praleisti laisvalaikį, dažnai vartojamas alkoholis bei neįdomus, neįvairus kultūrinis gyvenimas (žr. 15 pav.). Taigi galima teigti, kad didžiausios kaimo problemos yra kultūrinio pobūdžio. Šios problemos susijusios su uždaru gyventojų būdu, dideliu atstumu iki kultūros centrų.

15 pav. Kaimo problemos (%). N=236

Vertinant kaimo problemas, išsiskyrė vyrų ir moterų požiūris į jas (žr. 16 pav.). Įdomu, kad beveik visos kaimo problemos, išskyrus dažną alkoholio vartojimą ir galimybių įsidarbinti nebuvimą, aktualesnės vyrams.

16 pav. Nuomonė apie kaimo problemas pagal lytį (%). N=236

Dar labiau išsiskyrė gyventojų požiūris į kaimo problemas pagal amžiaus grupes. Detali kaimo problemų analizė pagal amžiaus grupes pateikiama darbo 2 priede. Koreliacinė analizė leido išskirti šias tendencijas:

- galimybių trūkumas įdomiai praleisti laisvalaikį aktualiausias yra 24-40 metų žmonėms. Visada su šia problema susiduria penktadalis, dažnai - net 69 proc. šios amžiaus grupės respondentų;
- analizuojant vieną aktualiausių kaimo problemų - dažnai vartojamą alkoholį, taip pat išryškėjo įvairių amžiaus grupių atsakymų skirtumai: net pusė vyriausių kaimo gyventojų visada susiduria su šia problema, tuo tarpu jaunesnių amžiaus grupių respondentų atsakymai į šį klausimą nebuvo tokie kategoriški.
- neįdomus, neįvairus kultūrinis gyvenimas aktualesnis jaunesniems gyventojams - pusė vyriausiųjų apklausos dalyvių, pažymėjo, kad retai susiduria su šia problema;
- problema dėl įsidarbinimo kaime taip pat svarbesnė jaunesniems gyventojams – daugiau kaip du trečdaliai gyventojų iki 25 m. pažymėjo, kad su šia problema susiduria dažnai. Galimybės įsidarbinti kaime tiesiogiai susijusios su gyventojų amžiumi - kuo vyresni gyventojai, tuo mažesnis procentas išskyrė šia problema;
- sunkiu darbu savo ūkyje skundžiasi vyresni gyventojai – visi vyriausiosios respondentų grupės atstovai pažymėjo šia problema.

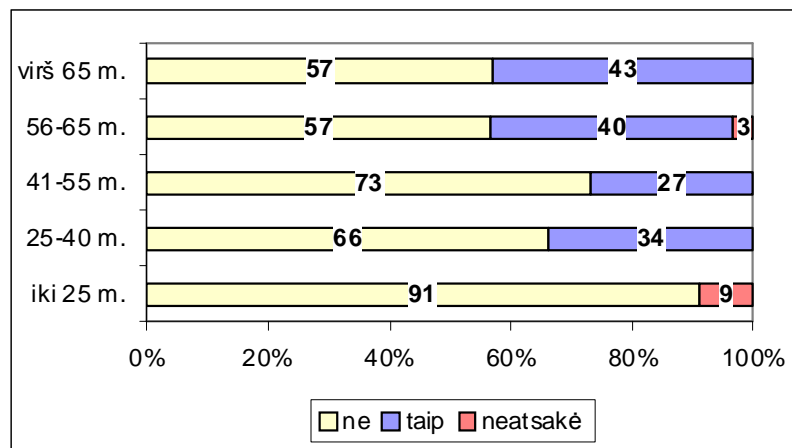
- vertinant saugumą kaime, pastebima tendencija, kad kuo vyresnis žmogus, tuo jis jaučiasi nesaugesnis. Daugiau kaip pusė respondentų iki 25 metų teigia, kad retai susiduria su šia problema, tuo tarpu visi vyriausios amžiaus grupės respondentai teigiamai atsakė į šį klausimą: 40 proc. vyresnių nei 65 m. respondentų nesaugiai jaučiasi visada, 60 proc. – dažnai;

- nedraugiški žmonių tarpusavio santykiai taip pat aktualesni vyresnės kartos atstovams. Net trečdalis vyresnių nei 65 m. respondentų teigia, kad žmonių santykiai yra nedraugiški visada, o gyventojų grupės iki 25 m. didžioji dauguma (91 proc.) pažymėjo, kad su šia problema susiduria retai arba niekada;

- blogas gyvenimo sąlygas akcentavo vyresni gyventojai. Įdomu, kad teigiamai į šį klausimą neatsakė nė vienas gyventojas iki 25 metų;

- beveik du trečdaliai gyventojų, vyresnių nei 65 metų, pažymėjo, kad visada neranda sau tinkamo bendravimo, tuo tarpu jaunesniems gyventojams ši problema nėra tokia svarbi.

Trečdalis apklaustųjų teigia, kad jų problemas galėtų padėti spręsti kaimo bendruomenė. Jų nuomone, bendruomenė galėtų išspręsti užimtumo, laisvalaikio organizavimo, aplinkos tvarkymo ir infrastruktūros gerinimo kaime problemas. Analizuojant respondentų atsakymus pagal skirtingas amžiaus grupes, galima daryti išvadą, kad bendruomenės veikla labiau pasitiki vyresni kaimo gyventojai (žr. 17 pav.). Įdomu, kad nė vienas respondentų iki 25 m. neatsakė teigiamai į šį klausimą, o beveik pusė vyresnių gyventojų mano, kad jų problemas galėtų padėti spręsti bendruomenė.

17 pav. Nuomonė apie kaimo bendruomenės įtaką sprendžiant gyventojų problemas (pagal amžiaus grupes) (%). N=236

Pažymėtina, kad respondentai gerai supranta visuomeninio darbo svarbą, 70 proc. jų sutiktų padėti bendruomenei atlikti įvairius darbus bendruomenės labai be atlyginimo. Esant tokiam pozityviam kaimo bendruomenės narių nusiteikimui talkinti bendram labui, galima atlikti svarbius aplinkos tvarkymo, poilsio zonų išvalymo, sporto aikštelių įrengimo ir kitus svarbius

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

bendruomenei darbus. Nors, kita vertus, toks didelis teigiamai atsakiusių į šį klausimą procentas, verčia suabejoti jų atsakymų sąžiningumu.

Naudojant koreliacinę analizę, išanalizuota, kokią įtaką respondentų nusiteikimui dirbti visuomeniniais pagrindais turi amžius, lytis, pajamos ir išsilavinimas (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Respondentų nusiteikimas dirbti bendruomenės labai be atlygio

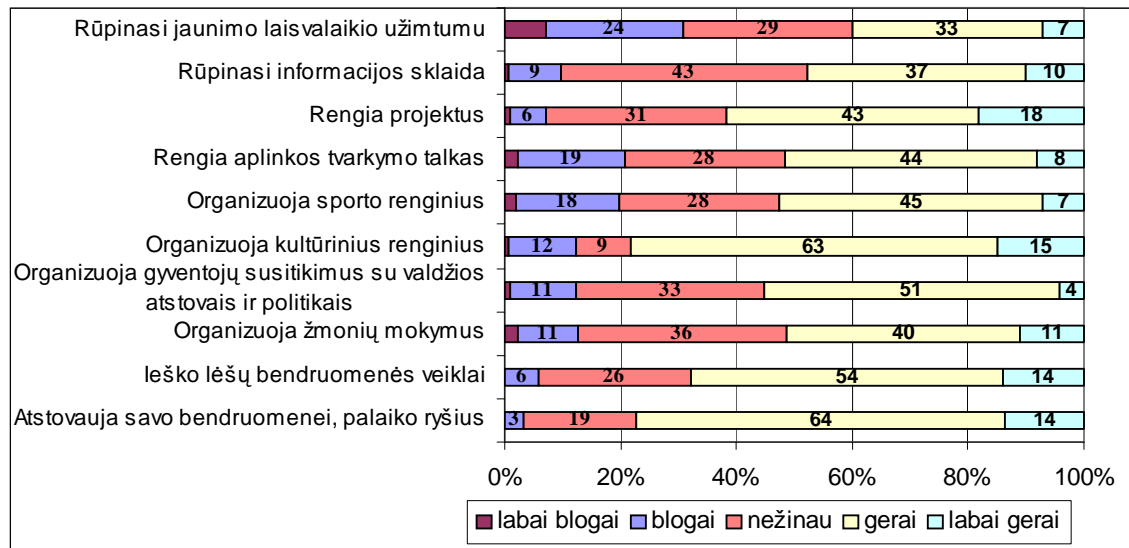
Pagal lytį			
	Taip	Ne	Nežinau
Vyrai	69,0%	6,9%	24,1%
Moterys	70,3%	5,9%	23,8%
Pagal amžių			
iki 25 m.	54,5%	-	45,5%
25-40 m.	68,6%	5,7%	25,7%
41-55 m.	72,4%	6,7%	21,0%
56-65 m.	60,6%	9,1%	30,3%
virš 65 m.	100%	-	-
Pagal išsilavinimą			
Aukštasis	77,7%	4,5%	17,9%
Aukštesnysis	71,0%	9,7%	19,4%
Profesinis	61,5%	7,7%	30,8%
Vidurinis	43,2%	5,4%	51,4%
Pagal pajamas			
iki 300 Lt	60,9%	8,7%	30,4%
301-500 Lt	77,1%	8,3%	14,6%
501-800 Lt	68,4%	5,3%	26,3%
801-1500 Lt	66,0%	3,8%	30,2%
virš 1501 Lt	77,3%	9,1%	13,6%

Apibendrinus lentelėje pateiktus duomenis, galime daryti prielaidą, kad kaimo žmonių nusiteikimui dalyvauti bendruomeninėje veikloje didelę įtaką turi amžius: visi respondentai, vyresni nei 65 m., teigiamai atsakė į šį klausimą, tuo tarpu jauniausios respondentų grupės (iki 25 m.) atsakymai rodo, kad tik kiek daugiau nei pusė jų (54 proc.) sutiktų dirbti bendruomenei visuomeniniais pagrindais. Kitas svarbus faktorius, lemiantis respondentų visuomeniškumą – yra išsilavinimas. Net 78 proc. respondentų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, teigiamai atsakė į šį klausimą, ir tik 43 proc. respondentų, turinčių vidurinį išsilavinimą, yra nusiteikę dirbti bendruomenės labai be atlyginimo.

2.5. Bendruomenių darbo ypatumai

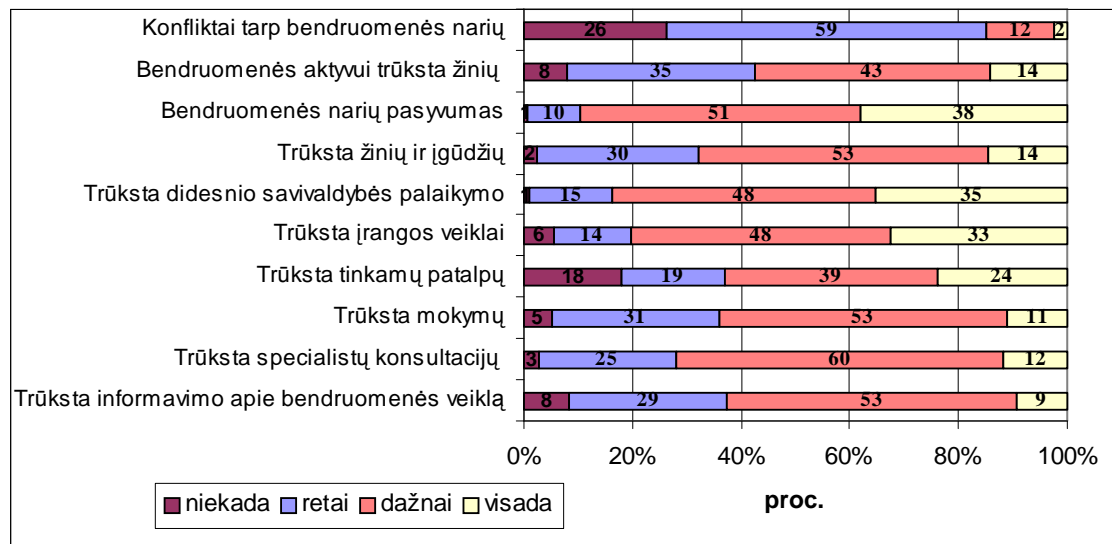
Siekiant atskleisti kaimo bendruomenių plėtros galimybes, buvo svarbu išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie dabartinę bendruomenės veiklą. Atsakymų pasiskirstymas pateiktas 18 pav.

18 pav. Bendruomenės veiklos vertinimas (%). N=236

Respondentai geriausiai įvertino bendruomenės organizuojamus kultūrinius renginius, atstovavimą savo bendruomenei bei ryšių palaikymą, lėšų ieškojimą bendruomenės veiklai. Respondentų nuomone, bendruomenė prasčiausiai rūpinasi jaunimo laisvalaikio užimtumu ir blogai rengia aplinkos tvarkymo talkas.

Tyrimas parodė, kokias problemas savo veikloje patiria kaimo bendruomenės (žr. 19 pav.).

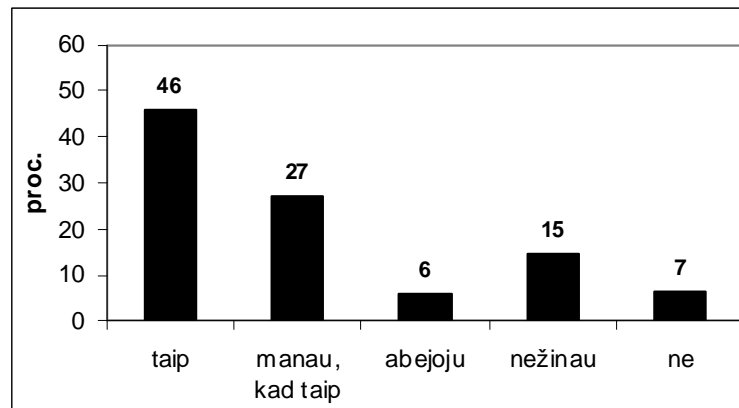

19 pav. Bendruomenės veiklos problemos (%). N=236

Iš gautų rezultatų galima daryti prielaidą, kad sėkmingai kaimo bendruomenių veiklai labiausiai trukdo bendruomenės narių pasyvumas, savivaldybės palaikymo stoka, įrangos veiklai trūkumas. Respondentų atsakymai rodo, kad tarp bendruomenės narių retai arba niekada nekyla konfliktų.

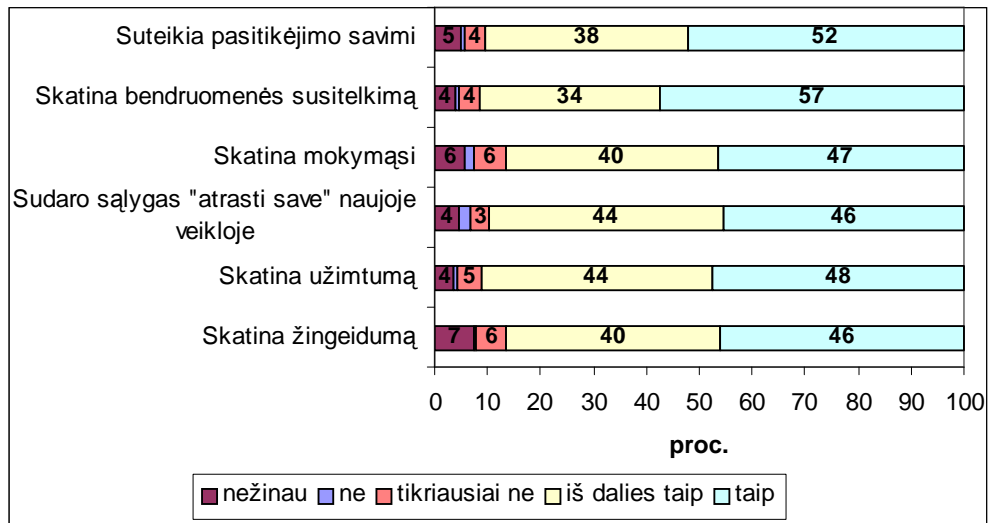
Bendruomenės problemų operatyviam ir kokybiškam sprendimui ypač tinka projektinė veikla. Kaimo bendruomenės ypatingai suinteresuotos šia veikla, nes per gana trumpą laiką išsprendžiamos svarbios bendruomenės plėtros problemos. Projektinė veikla gerina tarpusavio sąveiką, bendravimą, bendradarbiavimą ir santykius bendruomenėje, skatina bendruomenės narių kūrybiškumą, aktyvumą, savarankišką mąstymą ir veiklą. Projektinio darbo privalumas - į procesą, aktyvią veiklą nukreipta individuali ar kolegiali grupės darbo, mokymosi, studijų forma. Projekto rengimas - galimybė ugdyti bendruomenės lyderių gebėjimus pažinti, kurti ir valdyti realius projektus, skatinti teigiamus pokyčius bendruomenės gyvenime.

Atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai parodė, kad kaimo gyventojai žino apie bendruomenės vykdomą projektinę veiklą (žr. 20 pav.). 27 proc. respondentų mano, jog jų bendruomenėje yra vykdomi projektai, o 46 proc. kaimo bendruomenių atstovų užtikrintai nurodė bendruomenėse vykdomą projektinę veiklą.

20 pav. Nuomonė apie projektų vykdymą bendruomenėje (%). N=236

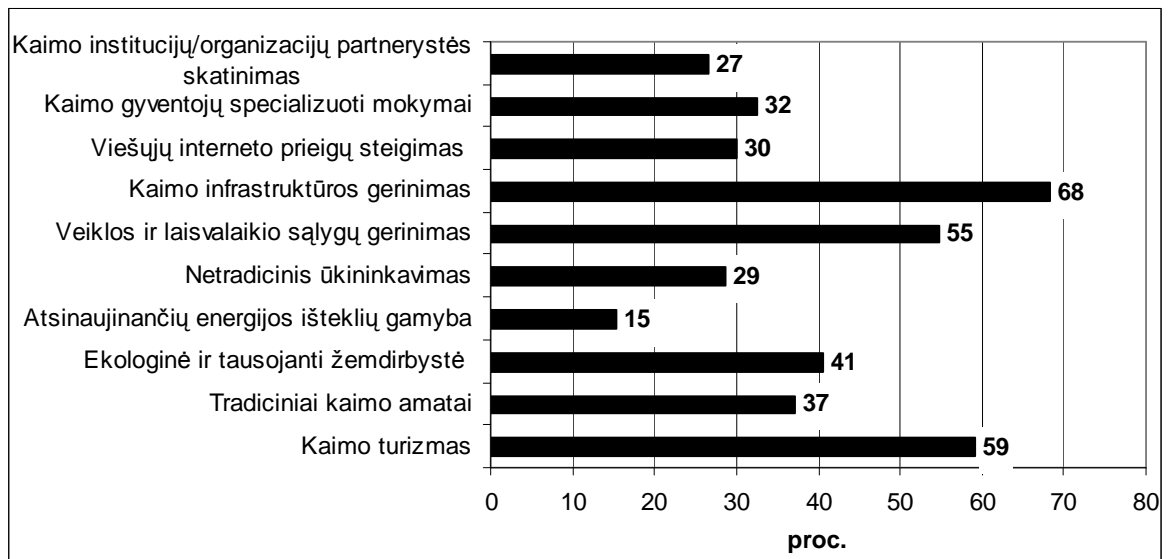
Pasidomėta, kokia respondentų nuomonė apie projektų įtaką bendruomenės veiklai. Beveik visi respondentai pažymėjo, kad projektų rengimas suteikia pasitikėjimo savimi, skatina bendruomenės susitelkimą, skatina mokymąsi, sudaro sąlygas "atrasti save" naujoje veikloje, skatina užimtumą bei žingeidumą (žr. 21 pav.).

21 pav. Projektų įtaka kaimo žmonėms (%). N=236

Kita vertus, projektų rengimas ir įgyvendinimas grindžiamas kolektyviniu darbu, kolegialia veikla, kuri sutelkia bendruomenę, ją ugdo ir skatina greičiau prisitaikyti prie pokyčių visuomenėje. Taigi, įgyvendinti projektai padės sutelkti kaimo bendruomenes ir išspręsti jiems rūpimas problemas ir pagerinti gyvenimo kokybę savo vietovėje. Kaimo bendruomenėms rengiant pačių pasirinktus ir įtrauktus į Vietos veiklos grupės strateginį planą projektus bus kartu mokomasi, įgyjama patirties, naujų žinių, įgūdžių iš projektų rengimo ir valdymo srities. Tai leis kaimo žmonėms dar geriau suprasti ir pažinti gyvenamąją aplinką bei suprasti savo galimybes rajono, Lietuvos bei ES kontekste.

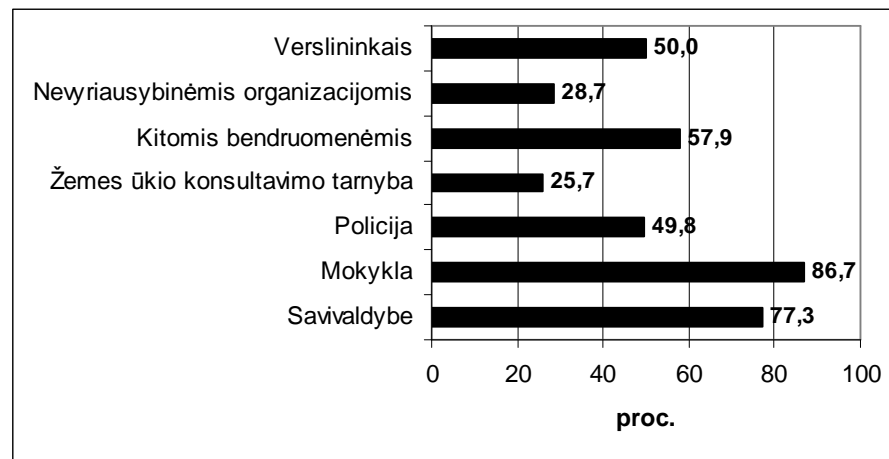
Respondentai įvardijo norimus vykdyti projektus (22 pav.).

22 pav. Norimi vykdyti projektai (%). N=236

Daugiausiai respondentų (68 proc.) išreiškė teigiamą nuostatą kaimo infrastruktūros gerinimo projektų vykdymui. Taip pat pastebimas kaimo gyventojų suinteresuotumas rengti ir įgyvendinti veiklos bei laisvalaikio sąlygų gerinimo ir kaimo turizmo projektus. Mažiausiai domimasi atsinaujinančių energijos išteklių gamybos projektais. Kaimo bendruomenių norimi vykdyti projektai rodo siekį gerinti vietovės veiklą įvairiais aspektais.

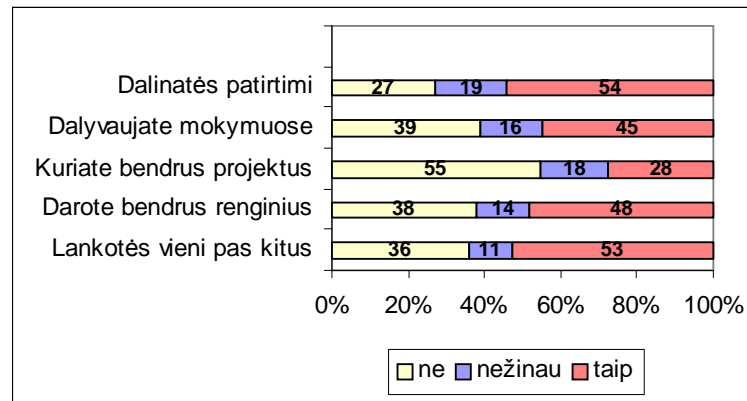
Tačiau kaimo bendruomenės yra per mažos ir per silpnos, kad vienos pačios galėtų pakeisti situaciją iš esmės, todėl tik bendradarbiaujant galima inicijuoti šiuos infrastruktūros, užimtumo gerinimo bei kitus planuojamus vykdyti projektus. Bendruomenės veikla didele dalimi priklauso nuo to, kaip į ją įsilieja mokyklos kolektyvas, kultūros namai, seniūnijos, medikai, socialiniai darbuotojai bei policijos inspektoriai. Respondentų buvo klausama, su kokiomis institucijomis palaiko ryšius jų bendruomenės (žr. 23 pav.).

23 pav. Bendradarbiavimo su kitomis institucijomis pasiskirstymas (%). N=236

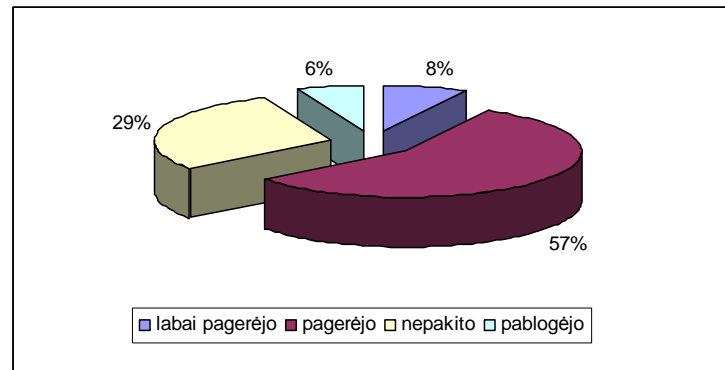
Daugiausiai respondentų nurodė, kad jų bendruomenė palaiko ryšius su mokykla bei savivaldybe. Šių institucijų veiklą kaimo gyventojai įvertino palankiausiai. Pagal apklausos duomenis, rečiausiai bendradarbiaujama su žemės ūkio konsultavimo tarnyba bei kitomis nevyriausybiniomis organizacijomis.

Bendradarbiavimo su kita rajono bendruomenės organizacija patirtį turi daugiau nei pusė Plungės rajono kaimo bendruomenių. Kaip dažniausias bendradarbiavimo formas respondentai nurodė, kad dalinasi patirtimi, lankosi vieni pas kitus, daro bendrus renginius. Pažymėtina, jog rečiausia bendradarbiavimo forma – bendrų projektų kūrimas (žr. 24 pav.).

24 pav. Bendradarbiavimo su kitomis bendruomenėmis formos (%). N=236

Kaimo bendruomenės savo veikla siekia, kad kaimas būtų patraukli ir saugi gyventi vieta, su gera infrastruktūra, gyvybingais verslais, sveika aplinka, išsaugotu ir puoselėjamu kraštovaizdžiu. Nuo 2001 m. rajone pradėjusių steigti bendruomenės organizacijų misija – didinti bendruomenės žmonių gerovę. Optimistiškai nuteikia daugiau nei pusės apklaustųjų teigimas, kad jų gyvenimo kokybė kaime per pastaruosius metus pagerėjo (žr. 25 pav.).

25 pav. Respondentų nuomonė apie gyvenimo kokybę kaime (%). N=236

Analizuojant gyvenimo kokybės pokytį pagal amžiaus grupes (žr. 6 lentelę), matome, kad labiau gyvenimo kokybe nepatenkinti vyresni kaimo gyventojai. Galima daryti prielaidą, kad tam turėjo įtakos jų pablogėjusi sveikata, darbo netekimas, pajamų sumažėjimas ar kitos asmeninės priežastys.

6 lentelė

Nuomonė apie gyvenimo kokybę kaime pagal amžiaus grupes (%). N=236

	iki 25 m.	25-40 m.	41-55 m.	56-65 m.	virš 65 m.
Labai pagerėjo	9,1%	12,7%	4,7%	9,1%	-
Pagerėjo	54,5%	64,8%	57,9%	36,4%	50,0%
Nepakito	27,3%	22,5%	31,8%	36,4%	37,5%
Pablogėjo	9,1%	-	5,6%	18,2%	12,5%

Kaimo žmonių gyvenimo kokybė užtikrinama įvairių poreikių tenkinimu, pradedant infrastruktūros, socialinių paslaugų gerinimu ir baigiant švietimo bei kultūrinės veiklos plėtojimu. Tyrimas parodė, kad sprendžiant šias problemas, svarbus yra kaimo bendruomenių indėlis.

2.6. Plungės rajono kaimo bendruomenių vadybos apžvalga

Per keletą pastarųjų metų kaimiškujų bendruomenių Plungės rajone sparčiai daugėjo. Visų jų paskirtis suburti ir aktyvinti kaimą. Nuo 2001 tokios organizacijos pradėtos oficialiai užregistruoti. Kaimo bendruomenės organizacijos, įregistravusios savo veiklą gali rengti projektus, teikti paraiškas įvairiems fondams finansinei paramai gauti, turėdamos juridinį statusą, kaimo bendruomenės gali kreiptis į savivaldybę pagalbos ir paramos, sprendžiant vietovės problemas.

7 lentelėje pateiktos Plungės rajono seniūnijose, kuriose buvo atliktas tyrimas, veikiančios visuomeninės organizacijos ir jų įsteigimo data. Seniausiai įregistruotas bendruomenės centras yra Babrungo seniūnijoje, jungiantis dvidešimt trijų kaimų gyventojus. Tai viena iš aktyviausių kaimo bendruomenių Plungės rajone. Ji 2006 m. įsteigė kooperatyvą “Tėviškės žolynai”, kuris ne tik sukūrė naujas darbo vietas, bet ir užtikrino retų augalų ir vaistažolių kultivavimą, jų mokslinį tyrinėjimą. Ši bendruomenė gavo finansavimą jau 36 projektams, iš kurių keturi yra ilgalaikiai.

7 lentelė

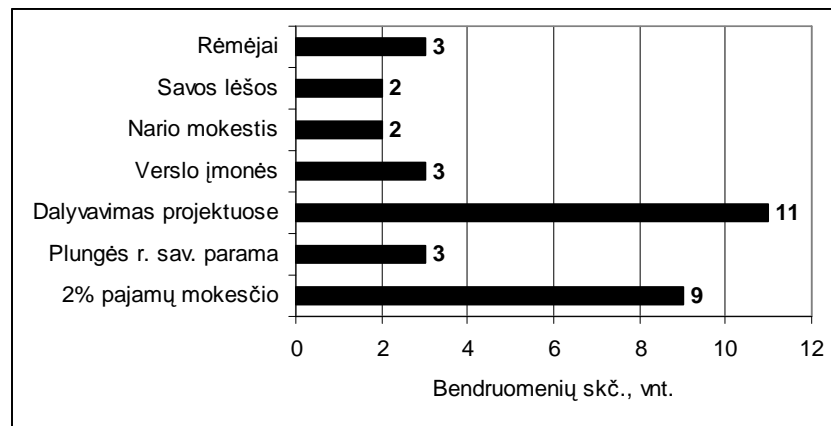
Plungės rajone veikiančios kaimo bendruomenės

Bendruomeninė organizacija	Įregistravimo data
<i>Alsėdžių seniūnijoje:</i>	
- Alsėdžių bendruomenė „Sruoja“	2002 12 28
<i>Babruno seniūnijoje:</i>	
- Bendruomenė „Tėviškė“	2001 08 09
<i>Kulių seniūnijoje:</i>	
- Bendruomenė „Alantas“	2003 02 17
<i>Nausodžio seniūnijoje:</i>	
- Nausodžio seniūnijos Karklėnų šeimų bendruomenė „Karkluoja“	2003 03 12
<i>Paukštakių seniūnijoje:</i>	
- Stanelių kaimo bendruomenė “Pietuvė”	2003 03
- Paukštakių bendruomenė	2005 02
<i>Platelių seniūnijoje:</i>	
- Platelių bendruomenė	2003 02 25
- Bendruomenė „Gintališkės sodžius“	2008-02-14
<i>Stalgėnų seniūnijoje:</i>	
- Stalgėnų seniūnijos šeimų bendruomenė „Gija“	2003 11 10
- Milašaičių kaimo šeimų bendruomenė “Sruoja”	2003 05 05
<i>Šateikių seniūnijoje:</i>	
- Asociacija „Vizija“	2004 04 23
- Šateikių bendruomenė	2007 08 02
<i>Žemaičių Kalvarijos seniūnijoje:</i>	
- Bendruomenė „Gardai“	2003 02 03
- Gegrėnų bendruomenė	2007 03 19
- “Šarnelės” kaimo bendruomenė	2006 03
<i>Žlibinų seniūnijoje:</i>	
- Žlibinų kaimo bendruomenė	2004 06 29
- Žlibinų seniūnijos šeimų bendruomenė “Kalnai”	2006 07

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Siekiant surinkti informaciją apie Plungės kaimiškujų bendruomenių organizacijų veiklą, kliūtis, su kuriomis jos susiduria savo veikloje, bendradarbiavimą su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis bei vietos valdžia, socialinį šių organizacijų veiklos kontekstą, buvo atliktas interviu su Plungės rajono kaimo bendruomenių pirmininkais. Interviu dalyvavo 14 rajono bendruomenių pirmininkai.

Vienas aktualiausių organizacijos veiklos sėkmės faktorių gebėjimas finansuoti jos vykdomas veiklas. Remiantis interviu duomenimis, svarbiausias Plungės rajono kaimo bendruomenių finansavimo šaltinis yra dalyvavimas įvairiuose projektuose, konkursuose; šį finansavimo šaltinį pažymėjo 11 apklaustų bendruomenių pirmininkų (žr. 26 pav.).

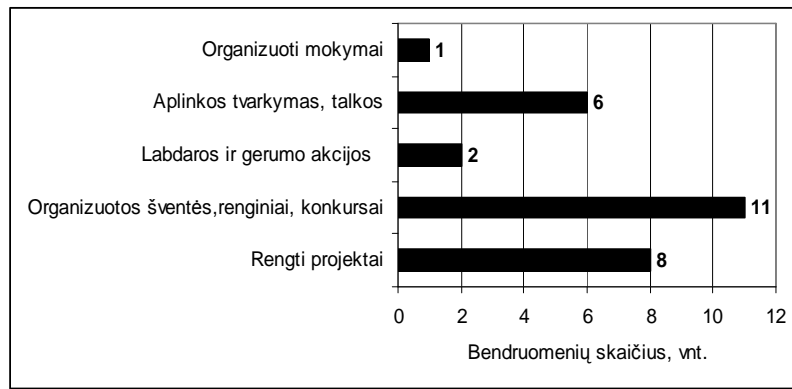

26 pav. Bendruomenių finansavimo šaltiniai. N=14

Daugiausiai bendruomenių yra teikusios paraišką Žemės ūkio ministerijai valstybės paramai gauti kaimo bendruomenių veiklos rėmimui bei Plungės rajono savivaldybei lėšų gavimui įvairiems renginiams organizuoti bei inventoriui įsigyti. Trys Plungės rajono kaimo bendruomenės dalyvavo tarptautinių fondų skelbtuose konkursuose.

Kitas svarbus bendruomenių finansavimo šaltinis - 2% gyventojų pajamų mokesčio sumos. Šia galimybe, kurią numato Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, naudojasi devynios Plungės rajono kaimo bendruomenės. Paminėti ir kiti bendruomenių veiklos finansavimo būdai: savivaldybė, verslo įmonės bei kiti rėmėjai. Tik dvi rajono kaimo bendruomenių organizacijos nurodė renkančios nario mokesť, kuris yra taip pat vienas iš organizacijos veiklos finansavimo būdų, tiesa, dažnai gana simboliškas.

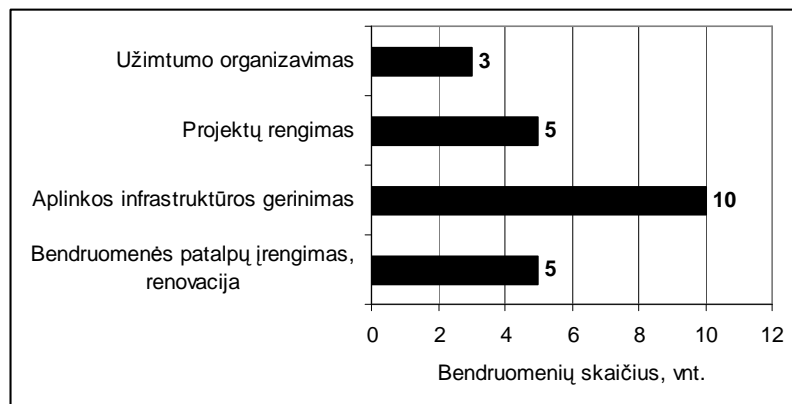
Bendruomenių pirmininkų buvo prašoma įvardinti, kokias veiklas bendruomenė inicijavo bei kokius, jų nuomone, svarbiausius darbus jie atliko per pastaruosius metus (27 pav.). Sisteminant kaimo bendruomenių vykdytą veiklą - kultūra, sportas, inovacijos, sveikos gyvensenos propagavimas, labdara, mokymai, aplinkos tvarkymas, bendruomenės patalpų įrengimas, projektų rengimas, pastebimas didesnis iniciatyvumas ir renginių gausa kultūros srityje.

27 pav. Bendruomenių vykdytos veiklos

Apibendrinus atsakymus, galima išskirti dažniausiai minimų veiklų ir darbų trejetuką. Pirmoji pozicija priklausytų švenčių, sporto renginių organizavimui – šią veiklą įvardijo vienuolika apklaustų Plungės rajono kaimo bendruomenių, antroji – projektų rengimui bei dalyvavimui įvairiuose konkursuose finansavimui gauti, o trečioji - aplinkos tvarkymui, gražinimui. Galima pastebėti, kad dažniausiai įvardintos įvykdytos veiklos, kurios duoda gana apčiuopiamų ir greitai pasiekiamų rezultatų, naudingų visai bendruomenei, dažnai reikalaujančios nedidelių investicijų – kultūrinio, sportinio renginio suorganizavimas, aplinkos tvarkymo talkos ar gražiausios sodybos konkurso inicijavimas. Kita vertus, pagal bendruomenių vykdytas veiklas, galima daryti išvadą, kad jų dėka kaimo gyvenimas pamažu darosi įvairesnis, įdomesnis, rengiamos įvairios šventės, sporto varžybos. Deja, tik 2 bendruomenės paminėjo vykdomus "kietuosius" projektus, reikalaujančius didelių investicijų. Tai Kulių bendruomenė „Alantas“, inicijuojanti senelių, vienišų ir neįgalių žmonių savarankiško gyvenimo namų įrengimą kaime bei Platelių bendruomenė, įrengusi stovyklavietes prie ežerų.

Išanalizavus Plungės rajono kaimo bendruomenių pirmininkų atsakymus į klausimą, kokias veiklas ketina vykdyti ateityje, galima pastebėti atsirandantį tam tikrą veiklų persigrupavimą, palyginus su veiklomis, įvykdytomis per pastaruosius metus (žr. 28 pav.).

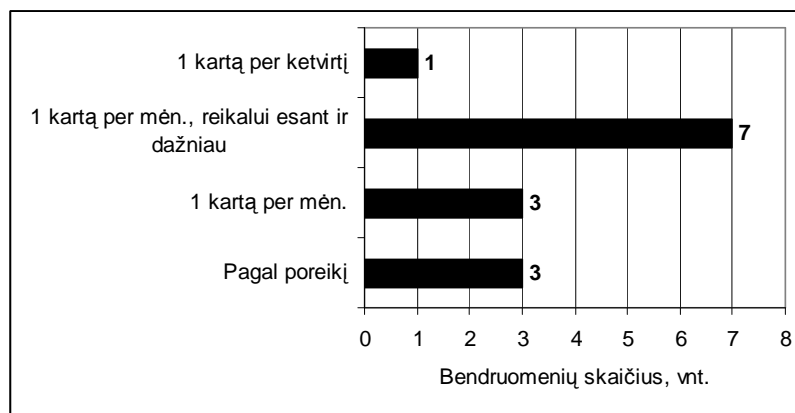

28 pav. Bendruomenių numatomos vykdyti veiklos

Ateityje numatomų veiklų pirmosiose pozicijose atsiduria darbai, skirti aplinkos infrastruktūros gerinimui, bendruomenės patalpų įrengimui, renovacijai bei projektų rengimui. Aplinkos infrastruktūrai gerinti skirtų darbų sąrašas labai platus. Bendruomenės planuoja stadionų rekonstrukcijas, sporto ir poilsio parkų įrengimą, poilsio aikštynų įrengimą, kelių ir paplūdimių sutvarkymą, informacinių turistinių centrų įrengimą, privažiavimų prie tvenkinių, dviračių takų įrengimą, miestelio aikštės rekonstrukciją, amatų kiemelių, užimtumo centrų įrengimą. Taigi galima teigti, kad bendruomenių aktyvumas didėja, plečiasi jų veiklos sferos, auga ketinimai ir galimybės.

Plungės rajono bendruomenės pirmininkų buvo klausama, kaip dažnai susirenkama aptarti einamųjų reikalų (žr. 29 pav.).

29 pav. Bendruomenių susirinkimų dažnumas

Atsakymai rodo, kas pusėje bendruomenių organizacijų susirinkimai vyksta kartą per mėnesį, o esant reikalui ir dažniau. Vieną kartą per mėnesį aptarti einamųjų reikalų susirenka penktadalis Plungės rajono kaimo bendruomenių organizacijų. Tokia pati dalis bendruomenių rengia susirinkimus pagal poreikį. Tik viena iš apklaustų Plungės rajono kaimo bendruomenių organizacijos narių renkasi kartą per ketvirtį. Tai rodo, kad bendruomenių organizacijose yra nemažas veiklos poreikis, vyksta diskusijos ir aptarimai, bendravimas.

Siekdamos užsibrėžtų tikslų, kaimo bendruomenės susiduria su žmogiškųjų išteklių stoka. Dauguma apklaustų kaimo bendruomenių vadovų nurodė, kad trūksta žmonių, galinčių prisidėti prie visuomeninės veiklos, aktualia problema įvardijo per mažą vietos gyventojų domėjimąsi bendruomenės veikla. Bendruomenių lyderiai pažymėjo, kad net ir vienas aktyvus ir išsilavinęs žmogus ar viena šeima gali labai daug nuveikti. Tarp naudojamų aktyvinimo metodų dažniausiai minima informacijos sklaida, ryšių palaikymas bei renginių, ekskursijų organizavimas. Vienoje Plungės rajono kaimo bendruomenėje yra išrinkti gatvių "seniūnaičiai", per kuriuos į bendruomenės veiklą yra įtraukiami nauji nariai. Kitoje bendruomenėje ieškomi žmonės pagal veiklos sferas, pvz. sporto aikštyno įrengimo projekto vykdymui pritraukti sportą mėgstantys

entuziastai. Tokiu būdu, įtraukiant vietos gyventojus į veiklą, kuri jiems reikalinga ir aktuali, išlaikomas jų aktyvumas. Sunkiausia, kaip pažymėjo bendruomenių vadovai, yra įtraukti į veiklą jaunimą. Bendraujant su įvairių rajono bendruomenių vadovais pastebėta, kad tos bendruomenės, kurioms vadovauja iniciatyvus, aktyvus, atsidavęs bendruomenei lyderis, veikia aktyviau, jų veikloje dalyvauja daugiau narių.

Vienas iš būdų sustiprinti kaimo bendruomenes yra bendradarbiavimas, partnerystės ryšių užmezgimas su kitomis nevyriausybinėmis bei verslo organizacijomis, vietine valdžia ir valstybinėmis institucijomis. Remiantis interviu duomenimis, su kitomis rajono bendruomenių organizacijomis palaiko ryšius 10 iš 14 apklaustų Plungės rajono bendruomenių. Tačiau tik kas trečia Plungės rajono kaimo bendruomenė bendradarbiauja su kitomis Lietuvos bendruomenėmis ir tik viena bendruomenė – su kitų šalių kaimo bendruomene. Pagrindinis bendravimo su kitomis bendruomenių organizacijomis būdas – susitikimai, bendri renginiai, ekskursijos. Su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis, Plungės rajono savivaldybe, verslo ir informacijos centru bendradarbiauja penktadalis Plungės rajono kaimo bendruomenių. Tik viena Plungės rajono bendruomenė, Babrungo seniūnijos šeimų bendruomenė “Tėviškė”, pažymėjo bendradarbiaujanti su mokslo institucijomis – Kauno Vytauto Didžiojo, Lietuvos žemės ūkio, Šiaulių, Klaipėdos universitetams, Ekonomikos institutu, Babtų sodininkystės daržininkystės institutu, botanikos sodu.

Atskiras klausimas interviu buvo skirtas bendradarbiavimui su savivaldos institucijomis, kurioms tenka svarbus vaidmuo kaimiškujų bendruomenių organizacijų veikloje. Plungės rajono kaimo gyventojų apklausa parodė, kad jie teigiamai vertina seniūnijų ir savivaldybės darbą. Dažniausiai į savivaldos institucijas kaimo bendruomenės kreipiasi dėl paramos projektams vykdyti, lėšų skyrimo įvairiems renginiams organizuoti, patalpų bendruomenės organizacijai bei gyvenvietės infrastruktūros tvarkymo.

Bendruomenių vadovų buvo klausama, kokių išteklių bendruomenei trūksta. Apibendrinus atsakymus, paaiškėjo, kad sėkmingai bendruomenės veiklai užtikrinti labiausiai reikėtų didesnių ir patogesnių patalpų, aktyvių narių, iniciatyvos bei finansinio palaikymo ir lėšų.

Interviu buvo siekiama išsiaiškinti, kas labiausiai riboja bendruomenių organizacijų veiklą, su kokiomis pagrindinėmis kliūtimis jos susiduria savo veikloje. Daugeliui bendruomenių aktualiausia problema yra tai, kad trūksta savanorių organizacijos veikloje bei trūksta kompetencijos rengiant paraiškas ir projektus bei juos įgyvendinant, taip pat trūksta laiko bendruomeninei veiklai. Bendruomenių lyderiai skundėsi, kad jų darbas yra neapmokamas, jie dirba tik savo entuziazmo ir pasiaukojimo dėka. Jų nuomone, jeigu nebus rastas būdas, kaip atlyginti už tokį tikrai sunkų ir daug laiko reikalaujantį darbą, kuomet tuo sunkiau bus rasti savanorių.

3. KAIMO BENDRUOMENIŲ PLĖTROS GALIMYBĖS

3.1. Plungės rajono socialinė-ekonominė situacija

Siekiant nustatyti kaimo bendruomenių plėtros kryptis, atlikta Plungės rajono socialinės-ekonominės situacijos analizė.

Plungės rajone yra dešimt kaimiškujų seniūnijų: Alsėdžių, Babrungo, Kulių, Nausodžio, Paukštakių, Platelių, Stalgėnų, Šateikių, Žemaičių Kalvarijos, Žlibinų. Kaimo gyventojai gyvena 196 kaimo gyvenamose vietovėse. 25 kaimo gyvenamose vietovėse, t.y. 12 proc., nėra gyventojų arba gyvena 1-5 gyventojai. Vidutiniškai Respublikos kaimuose tokių vietovių priskaičiuojama 36 proc. Taigi Plungės rajono kaimai yra palyginti gyvybingi. 60 proc. gyvenamųjų vietovių sudaro vietovės, kuriose gyvena iki 50 gyventojų (vidutiniškai Respublikoje – 81 proc.). Deja, pastaraisiais metais daugėja kaimų, kuriuose nebelieka gyventojų.

Plungės rajonas LR teritorijos bendrajame plane pagal kraštovaizdžio patrauklumą ir rekreacinės plėtros potencialą priskiriamas labai didelio ir didelio potencialo rekreaciniams arealams (41 valstybinės reikšmės upės ir upeliai, 39 ežerai, virš 20 tvenkinių). Rajonas vienas miškingiausių Lietuvoje. Miškingiausios Kulių, Babrungo, Platelių, Stalgėnų seniūnijos. 19,7 proc. rajono teritorijos sudaro Žemaitijos nacionalinis parkas.

Žemės ūkio gamybos lygis. Ekonominės gamtinės sąlygos žemės ūkio veiklai plėtoti Plungės rajono savivaldybėje nepalankios. Palyginus su Respublikos vidurkiu, čia daugiau kalvoto reljefo, vyrauja mažo našumo žemės ūkio naudmenos. Visa Plungės rajono savivaldybė priskirta mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms. Vidutinis žemės ūkio naudmenų našumo balas Plungės rajono savivaldybėje yra 30.4 – 33.7. Statistikos departamento duomenimis, Plungės rajone ūkininkaujantys gauna mažesnius negu vidutiniškai respublikoje žemės ūkio augalų derlius (grūdinių augalų derlingumas nesiekia 2 t/ha, palyginimui, našiose žemėse vidutiniškai prikuliama po 4 t/ha grūdų).

Plungės rajono savivaldybės gamtinės sąlygos daugiau palankios plėtoti gyvulininkystę negu augalininkystę. Bendrasis pelnas ūkininkaujant Plungės rajono savivaldybės kaimo vietovėse yra apie 300 Lt/ha mažesnis, negu ūkininkaujant našiausiose Vidurio Lietuvos žemėse. Žemės ūkis yra daugiau negu vidutiniškai šalyje reikšmingas rajono ekonomikai.

Pagrindinės žemės ūkio problemos: negalima diegti visame rajone vieningos žemės ūkio specializacijos ir vienos žemdirbystės sistemos; kaimo darbingo amžiaus gyventojų užimtumą ne žemės ūkyje riboja neišplėtoti alternatyvi žemės ūkiui veikla, nepakankama kvalifikacija; disproporcija tarp gausių darbo išteklių ir ribotų žemės ūkio naudmenų potencialo lemia nepilną užimtumą žemės ūkyje ir nepakankamas pajamas. Palyginti daug žmonių vis dar dirba žemės ūkio sektoriuje, mažai – paslaugų srityje, nors ši padėtis pamažu ir keičiasi.

Užimtumas. Nors gamtinės sąlygos ne itin palankios žemės ūkio veiklai, tačiau nesant pakankamai alternatyvių veiklų ir pajamų šaltinių, žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje užimta 42 proc. darbingo amžiaus Plungės rajono gyventojų (palyginimui daugiausia darbingo amžiaus gyventojų užsiima žemės ūkio veikla Skuodo rajono savivaldybėje – 58 proc.).

Rajone vyrauja ūkiai iki 5 ha dydžio – jie sudaro 46 proc. visų ūkių. 5 – 10 ha ūkiai sudaro 23 proc., 10 – 20 ha – apie 18 proc., o didesnių nei 50 ha ūkiai sudaro apie 3 proc. visų rajono ūkių.

Mažas žemės ūkio gamybos intensyvumas ir priklausymas nuo žemės ūkio veiklos sąlygoja žemą savivaldybės kaimo gyventojų gyvenimo kokybės lygį, nedarbą.

Socialinių pašalpų gavėjų skaičius Plungės rajono savivaldybėje pastaraisiais metais gana smarkiai sumažėjo. 2006 m. socialinę pašalpą gavo 245 šeimos, o 2007 m. – 206 šeimos. Šiuo metu kaime socialinę pašalpą gauna 105 šeimos. Toks jų skaičiaus sumažėjimas visų pirma siejamas su gerėjančia ekonomine padėtimi tiek Plungės rajone, tiek Lietuvoje.

Plungės rajone dar gyvos kai kurios etnografinės amatų tradicijos. Populiari medžio drožyba, metalo kalyba, keramika, pynimas iš vytelių bei kiti amatai. Jiems stinga regioninių bruožų. Amatais užsiima pavieniai, polinkį į kūrybą turintys asmenys. Tik nedidelė jų gaminių dalis patenka į rinką. Be to, mažomis apimtimis plėtojamas amatų verslas yra nepakankamai pelningas dėl ribotos vietinės rinkos. Nėra iniciatyvų, kurios burtų bendravimui kaimo amatininkus, rūpintųsi tradicijų atgaivinimu ir puoselėjimu, gaminių pardavimais palankesnėmis sąlygomis. Amatininkystė taip pat mažai derinama su pramogomis ir turizmu. Dėl šių priežasčių amatai tik retam kaimo žmogui yra papildomas pragyvenimo šaltinis.

Plungės rajone pramonė turi galias tradicijas, čia vystomi medienos apdirbimo, baldų, maisto produktų gamybos, lininių audinių verslai, pastaruoju metu didėja statybos įmonių apimtys, steigiasi bendros su užsieniu įmonės, kurios produkciją parduoda ir užsienyje. Tačiau anksčiau buvę populiarūs kaimo vietovėse miesto pramonės įmonių filialai ar atskirų gaminių gamybos įmonės nunyko pasikeitus rinkos sąlygoms, bankrutavus ar smarkiai sumažinus gamybos apimtis pramonės įmonėms. Ši veiklos sritis kaimo vietovėse dabar visai nevykdoma.

Smulkaus ir vidutinio verslo įmonių, užsiimančių kaimo vietovėse alternatyviomis ir ne žemės ūkio veiklomis, nėra daug. Vietinių verslų subjektai konkuruoja ne tik tarp savęs, bet ir su miesto verslininkais, pastebima gana didelė konkurencija. Smulkaus ir vidutinio verslo įmonės kaimo vietovėse yra mažo finansinio pajėgumo ir neturi galimybių nuosavomis lėšomis didinti gamybinius pajėgumus ir verslo apimtis. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą kaimo vietovėse lemia žmonių, besiuimančių šios veiklos, nepakankami verslo ir vadybiniai sugebėjimai. Didžioji dauguma kaimo verslininkų ėmėsi verslo praradę turėtą darbą dėl būtinumo susikurti darbo vietą.

Ekonominės veiklos įvairovė ryškesnė tik arčiau rajono centro esančiose vietovėse. Kitose vietovėse išskirtinai vyrauja žemės ūkio veikla, miškingesnėse vietovėse – ir miškų ūkio (miško

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

medžiagos ruošą ir miškų tvarkymas) veikla. Priemiestinėse vietovėse ryški kasdieninė darbo jėgos migracija iš kaimo į miestą.

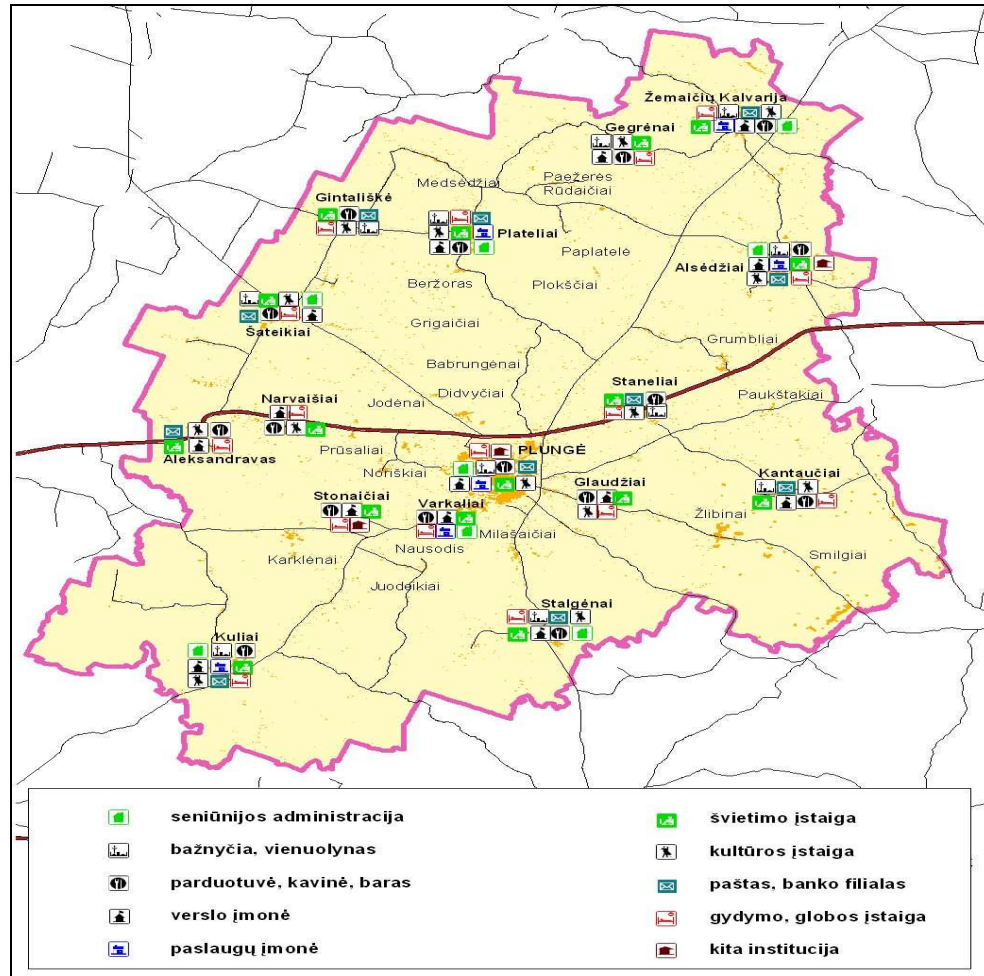
Socialinė infrastruktūra. Plungės rajono gyvenamosios vietovės yra labai smulkios, 55 proc. vietovių yra ne didesnės kaip 50 gyventojų. Socialinės ir techninės infrastruktūros formavimo atžvilgiu tokia situacija nėra itin palanki. Todėl Plungės rajono socialinė infrastruktūra nėra vienalytė. Rajone išlikęs labai platus ambulatorijų ir medicinos punktų tinklas, tačiau nėra slaugos ir palaikomojo gydymo paslaugas teikiančios įstaigos. Rajone jaučiamas priešmokyklinio ugdymo poreikis. Kiekybiškai bendrojo lavinimo poreikiai yra patenkinami, nes rajone, kaip ir visoje Lietuvoje, mažėja gimstamumas.

Šiuo metu Plungės rajono savivaldybėje yra 3 kultūros centrai su 5 filialais, o taip pat 7 miesteliuose (Šateikiuose, Aleksandrave, Norvaišiuose, Žlibinuose, Kantaučiuose, Staneliuose ir Glaudžiuose) prie seniūnijų veikia kultūros namai, tačiau kaimo kultūros namų materialinė bazė neatitinka esamų poreikių. Pasenusi šildymo sistema, trūksta garso, šviesos įrangos, muzikos instrumentų. Reikalingas patalpų kapitalinis remontas, pastatų renovacija.

Rajone kasmet vykdoma apie 70 sporto renginių, iš kurių 10 tradicinių sporto renginių bei krepšinio, futbolo – salės ir lauko, baidarių ir kanojų irklavimo, orientavimosi sporto, teniso, stalo teniso, šachmatų, sunkiosios atletikos, lengvosios atletikos, rankos lenkimo, buriavimo sporto šakų rajono čempionatų. Meninė kūryba, profesionalusis menas atspindi kūrybos įvairovę, parodo Plungės rajono savivaldybės kultūros lygį. Tačiau kultūros paslaugų prieinamumas ir kokybė yra susijusi su bendra šalies ekonomine būkle. Šiuo metu kultūros centrams ar jų filialams trūksta finansavimo.

Plungės rajone suformuotas optimalus bibliotekų tinklas, o jų veikla turi didelę reikšmę rajono kultūriniam gyvenimui. Rajono bibliotekos rengia nemažai švietėjiškų renginių, susitikimų su įvairiais žmonėmis, čia diegiamos informacinės technologijos. Kaip ir kultūros centrų atveju, bibliotekoms stinga finansavimo. Yra bibliotekų, dirbančių nešildomose patalpose, ne visos bibliotekos turi telefoninį ryšį. Visuose filialuose esantis tradicinis bibliotekų inventorių tiek fiziškai, tiek moraliai jau pasenęs. Būtina gerinti kaimo žmonių, ypač ūkininkų ir smulkių verslininkų, galimybę bibliotekose išmokti kompiuterinio raštingumo pradžiamokslio ir informacijos paieškos internete.

Pažymėtina, kad mažesnių gyvenviečių institucinis aprūpinimas yra gana menkas ir sunkiai išsprendžiamas. 8 Plungės rajono kaimo gyvenamosiose vietovėse yra seniūnijos administracija, 14 – bažnyčia, 33 – parduotuvė, kavinė, baras, 32 – verslo įmonė, 12 – paslaugų įmonė, 27 – švietimo įstaiga, 14 – kultūros įstaiga, 18 – bibliotekų, 22 – gydymo, globos įstaiga (22 pav.).

30 pav. Plungės rajono gyvenamųjų vietovių institucinis aprūpinimas

Šaltinis. Plungės rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas. II etapas. Bendrojo plano koncepcija.

Plungės rajone centralizuota geriamo vandens tiekimo sistema vanduo tiekiamas apie 60 proc. rajono gyventojų. Nuotekos taip pat šalinamos centralizuotai, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainos Plungės rajone yra vienos mažiausių respublikoje. Esti poreikis renovuoti technologinius įrengimus bei vandentiekio tinklus.

3.2. Kaimo bendruomenių SSGG matrica

Atlikus Plungės rajono socialinės-ekonominės situacijos analizę, nustatyta, kad minėta teritorija turi išskirtinį identitetą, būdingą Žemaitijos regionui su turtingais gamtos ištekliais, kultūros paveldu ir galimybe plėtoti ūkines, socialines veiklas. Paskutinių dviejų metų laikotarpyje gerėja kiekybiniai ir kokybiniai kaimo verslo rodikliai: didėja žemės ūkio produkcijos gamyba,

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

produktyvumas, pajamos. Yra teigiamų poslinkių ir kaimo socialinėje infrastruktūroje. Tačiau visose rajono kaimo vietovėse yra prasta kelių būklė, blogos fizinės būklės socialinės infrastruktūros materialinė bazė.

Atlikus Plungės rajono kaimo bendruomenių situacijos studiją - statistinių duomenų analizę, remiantis gyventojų apklausos rezultatais ir diskusijomis kaimo bendruomenėse, buvo sudaryta stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (SSGG) matrica (7 lentelė).

8 lentelė

Plungės rajono kaimo SSGG

DABARTIS	
Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gera geografinė padėtis, patogus susisiekimas, netoli pajūris. ▪ Draugiški, kūrybingi, geri žmonės. ▪ Aktyvėjančios kaimo bendruomenės. ▪ Paveldo ir tradicijų išsaugojimas kaime: puoselėjama tautodailė, senieji amatai, kryždirbystė, kulinarinis paveldas. ▪ Kultūros ir sporto renginių organizavimo patirtis. ▪ Didelis gamtinis, kultūrinis fizinis ir kultūrinis intelektualinis potencialas. ▪ Patraukli vietovės gamta (ežerai, miškai, piliakalniai) pritraukia vis daugiau turistų. ▪ Rajone daug NATURA 2000 vietovių. ▪ Rajone gausu vertingų kultūros paveldo objektų, reikšmingi sakraliniai, istoriniai ir literatūriniai paminklai. ▪ Rajone gausu tradicinių renginių bei švenčių, reprezentuojančių Žemaitijos kultūrinės tradicijas bei papročius. ▪ Senovinių švenčių, tradicijų puoselėjimas šeimose ir kaimuose. ▪ Žemaitijos nacionalinis parkas traukia vietinius bei užsienio turistus. ▪ Turistų lankoma Plokštinės miške esanti požeminė raketinė bazė. ▪ Saugomas žemaičių kultūros, kalbos autentiškumas. ▪ Pranciškoniai sustiprina rajono įvaizdį. ▪ Žemaičių Kalvarijos atlydai garsina vietovę. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gamtinės sąlygos ne itin palankios žemės ūkio veiklai. ▪ Silpnai išvystytas paslaugų sektorius. ▪ Kvalifikuoto jaunimo emigracija. ▪ Mažėjantis gyventojų skaičius, trūksta kvalifikuotų darbuotojų, jaunimo migracija. ▪ Mažas gyventojų išsilavinimo lygis. ▪ Gyventojų verslumo stoka. ▪ Jaunimo ir kitų žmonių kultūrinis ir pažintinis pasyvumas. ▪ Nepakankamas rūpinimasis jaunimo laisvalaikio ir užimtumu. ▪ Trūksta jaunimo užimtumo centrų, laisvalaikio praleidimo vietų. ▪ Kaimo bendruomenės senėjimas. ▪ Kaimo bendruomenėms trūksta patalpų, aktyvumo. ▪ Neišplėtotos informacinės technologijos. ▪ Silpnai išvystyta socialinių paslaugų teikimo sistema. ▪ Trūksta tinkamų patalpų senelių namams. ▪ Prasta švietimo ir ugdymo įstaigų infrastruktūros būklė. ▪ Bloga infrastruktūros objektų būklė. ▪ Nemaža dalis vietinių kelių yra su žvyro danga. ▪ Prasti vandenvalos įrenginiai, trūksta vandentiekio ir nuotekų tinklų kaimiškose vietovėse. ▪ Nepakankamai išnaudojami ir pritaikyti turistų lankymui gamtiniai, kultūros paveldo, istoriniai ištekliai, nesutvarkytos poilsio zonos. ▪ Ribotos finansinės galimybės, siekiant dalyvauti projektuose, kurie susiję su kultūros paveldo apsauga ir puoselėjimu, renginių organizavimui ir pan. ▪ Lėtai vyksta kultūrinę vertę turinčių pastatų renovacijos procesas. ▪ Sezoniškumo problema, vystant kaimo turizmo verslą. ▪ Trūksta patalpų amatininkams, kultūros centrums. ▪ Mažai turistinių maršrutų, pažintinių takų. ▪ Rajone nėra stovyklaviečių, kempingų, vaikų centrų. ▪ Produkcijos realizavimo ir rinkodaros problemos, neišplėta žemės ūkio subjektų kooperacija.

lentelės tęsinys kitame puslapyje

ATEITIS	
Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ES finansinės paramos įsisavinimas ir palanki vyriausybės politika gerins socialinę aplinką. ▪ Aktyvi kaimo bendruomenių veikla mažins socialines problemas. ▪ Mokymasis visą gyvenimą sudarys galimybes prisitaikyti prie nuolat kintančių darbo rinkos sąlygų. ▪ Gyventojų dėmesys krašto kultūrai ir istorijai užtikrins kultūros paveldo priežiūrą, tinkamą naudojimą ir savalaikį atnaujinimą, kuris didins kaimo vietovių patrauklumą. ▪ Informacinių technologijų plėtra skatins modernaus kaimo formavimąsi. ▪ Parama ekologiškai ūkininkaujantiems, netradicinei žemės ūkio ir alternatyviai veiklai skatins ūkinės veiklos įvairinimo procesus, didės kaimo gyventojų užimtumas ne žemės ūkio veiklose. ▪ Ūkinės veiklos vystymo galimybių išnaudojimas: ekologinių ūkių kūrimas, kaimo turizmo plėtra ir pan. ▪ Tobulinti turizmo rinkodarą (kultūros paveldo objektai ir vietovės nėra veiksmingai pritaikyti turizmui). ▪ Turistinių maršrutų parengimas ir įtraukimas į vieningą turizmo sistemą. ▪ ES, valstybės ir savivaldybės parama verslui. ▪ Investicijos į kultūros paveldo objektus skatins turizmo infrastruktūros plėtrą ir didins rajonų turistinį potencialą nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyse. ▪ Žemaitijos nacionaliniame parke rengiami projektai padės išvystyti turizmo infrastruktūrą, plėtoti pažintinį turizmą, pritrauks daugiau turistų. ▪ Iniciatyvūs verslininkai įdarbins kaimo vietovių gyventojus, didės jų užimtumas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Blogėjanti demografinė situacija, gyventojų pasyvumas didins socialines problemas. ▪ Jaunų perspektyvių kaimo gyventojų migracija. ▪ Lėta socialiai remtinų asmenų integracija į visuomenę. ▪ Nepakankami administraciniai gebėjimai, biurokratiniai sunkumai ir sudėtingos paramos įsisavinimo procedūros stabdys ES finansinės paramos įsisavinimo procesą. ▪ Negatyvių gyvenimo apraiškų pavojus (alkoholizmas, chuliganizmas, narkomanija). ▪ Teisinės bazės, reglamentuojančios gamtinių – kultūrinių išteklių panaudojimą rekreacijai ir turizmo plėtrai suvaržymai. ▪ Kvalifikuoto personalo trūkumas ribos kokybiškų paslaugų užtikrinimą.

Diskusijose su kaimo bendruomenių vadovais ir aktyviais kaimo plėtros dalyviais, išskirtos šios pagrindinės spręstinės problemos:

- silpnai išvystytas paslaugų sektorius;
- trūksta jaunimo užimtumo centrų, laisvalaikio praleidimo vietų;
- kaimo bendruomenėms, amatininkams, kultūros centrams trūksta patalpų;
- neišplėtotos informacinės technologijos kaime;
- silpnai išvystyta socialinių paslaugų teikimo sistema;
- prasta švietimo ir ugdymo įstaigų infrastruktūros būklė;
- nemaža dalis vietinių kelių yra su žvyro danga;
- prasti vandenvėlos įrenginiai, trūksta vandentiekio ir nuotekų tinklų kaimiškose vietovėse;
- nepakankamai išnaudojami ir pritaikyti turistų lankymui gamtiniai, kultūros paveldo, istoriniai ištekliai, nesutvarkytos poilsio zonos;

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

- būtinas tvenkinių išvalymas, paplūdimių įrengimas, daugelio upelių pakrančių sutvarkymas.
- lėtai vyksta kultūrinę vertę turinčių pastatų renovacijos procesas;
- mažai turistinių maršrutų, pažintinių takų, nėra stovyklaviečių, kempingų, vaikų centrų;
- produkcijos realizavimo ir rinkodaros problemos, neišplėtota žemės ūkio subjektų kooperacija.

Visų naudotų metodų pasekoje suformuluoti ir identifikuoti kaimo gyventojų poreikiai, kurie pateikiami 3 priede.

3.4. Kaimo bendruomenių plėtros prioritetai

Įvardinus kaimo bendruomenių stipriąsias ir silpnąsias puses, galimybes ir grėsmes bei identifikavus kaimo gyventojų poreikius, suformuluoti bendruomenių plėtros tikslai, prioritetai bei numatytos priemonės jų įgyvendinimui. suformuluoti trys Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros **prioritetai**:

- 1) Kultūrinio istorinio paveldo išsaugojimas
- 2) Infrastruktūros ir informacijos plėtra
- 3) Kaimo verslų ir užimtumo skatinimas

Atsižvelgiant į nustatytus prioritetus, keliami strateginiai tikslai bei numatomas poveikis, sprendžiant socialines, ekonomines ir aplinkos problemas (9 lentelė).

9 lentelė

Bendruomenių plėtros prioritetai, tikslai ir numatomas poveikis

Prioritetas	Tikslai	Numatomas poveikis
1. Kultūrinio istorinio kaimo paveldo išsaugojimas	<p>1.1. Rengti ir platinti informaciją apie kultūrinį istorinį kaimo paveldą, vertybes.</p> <p>1.2. Tvarkyti kaimo aplinkos bei kultūros infrastruktūros objektus, pritaikant ir socialiai atskirtiems kaimo gyventojams, jaunimui.</p> <p>1.3. Pritaikyti kultūrinį istorinį kaimo paveldą ekonominei, bendruomeninei veiklai, dvasiniam ugdymui.</p>	<p>Parengta ir išplatinta informacinė medžiaga apie kultūrinį istorinį kaimo paveldą, vertybes, padidins vietos gyventojų ir turistų informuotumą.</p> <p>Sutvarkyta kaimo aplinka bei kultūros infrastruktūros objektai, pritaikant ir socialiai atskirtiems kaimo gyventojams, jaunimui, konsoliduos vietos bendruomenes.</p> <p>Pritaikytas kultūrinis istorinis kaimo paveldas ekonominei, bendruomeninei veiklai, dvasiniam ugdymui.</p>
2. Infrastruktūros ir informacijos plėtra	<p>2.1. Gerinti turizmo infrastruktūros objektų, susijusių su kaimo kultūrinio istoriniu paveldu, kokybę.</p> <p>2.2. Tvarkyti turizmo infrastruktūros objektus, susijusius su saugomos teritorijos pritaikymu turizmo plėtrai</p> <p>2.3. Palaikyti šio krašto kaimo tradicijas.</p>	<p>Sutvarkyti turizmo infrastruktūros objektai, susiję su kaimo kultūrinio istoriniu paveldu.</p> <p>Pritaikyti turizmui infrastruktūros objektai, susiję su saugomomis teritorijomis, gamtiniu paveldu.</p> <p>Išpopuliarintos šio krašto kaimo tradicijos.</p>

lentelės tęsinys kitame psl.

3. Kaimo verslų ir užimtumo skatinimas	<p>3.1. Remti veiklas, gerinančias kaimo gyventojų gebėjimus prisitaikyti prie pokyčių.</p> <p>3.2. Įvairinti kaimo verslus ir plėsti kaimo gyventojų pajamų šaltinius.</p> <p>3.3. Plėtoti kaimo turizmą.</p> <p>3.4. Pagerinti kaimo žmonių užimtumą, įtraukiant jaunimą, moteris ir kitas tikslines grupes į kaimo plėtros idėjų įgyvendinimą.</p> <p>3.5. Ugdyti kaimo bendruomenių narių gebėjimus atstovauti savo interesus bei plėtoti kultūrinius ryšius.</p>	<p>Įrengti užimtumo centrai</p> <p>Įgyvendinti kaimo verslų projektai, padidėjusios kaimo gyventojų pajamos.</p> <p>Padidėjęs kaimo gyventojų užimtumas ir sukurti papildomų pajamų šaltiniai.</p> <p>Įgyvendintos kaimo plėtros dalyvių idėjos, pagerinta materialinė bazė, suorganizuotos užimtumo priemonės.</p> <p>Apmokyti kaimo bendruomenių nariai, įgyvendinti kultūriniai projektai.</p>
--	---	---

Šių prioritetų įgyvendinimui numatytos priemonės, iškelti tikslai ir numatomas poveikis, sprendžiant socialines, ekonomines ir aplinkos problemas (žr. 4 priedą). Svarbu akcentuoti, kad siekiant efektyvios kaimo bendruomenių plėtros, privalu remtis pagrindiniais plėtros principais:

- plėtros strategija turi būti orientuota į specifinę tam tikros vietovės situaciją;
- planuojant ir įgyvendinant bendruomenės plėtros projektus pagrindinis vaidmuo turi tekti iniciatyvai „iš apačios“;
- plėtra turi remtis naujomis idėjomis, partneryste, bendradarbiavimu, integracija tarp įvairių vietovės ekonominių, socialinių, kultūrinių, aplinkos apsaugos subjektų bei sektorių
- bendruomenei turi būti suteikta daugiau galių bei įtakos vietos plėtros finansavime ir valdyme.

IŠVADOS

- Tyrimas (interviu su kaimo bendruomenių vadovais ir anketinė gyventojų apklausa) patvirtino hipotezę, kad kaimo bendruomenės plečia savo veiklą, siekia gerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, įtakoja paslaugų teikimą, tačiau kaimo bendruomenių veikloje pastebimas pasyvumas, nepasitikėjimas savo galimybėmis, nesugebėjimas sutelkti žmogiškąjį ir socialinį kapitalą.

- Kaimo gyventojai geriausiai įvertino kaimo bendruomenių veiklą organizuojant kultūrinius renginius, atstovaujant savo bendruomenei bei palaikant ryšius, ieškant lėšų bendruomenės veiklai. Daugelio nuomone, bendruomenės prasčiausiai rūpinasi jaunimo laisvalaikio užimtumu.

- Kaimo bendruomenių veiklą neigiamai įtakoja bendruomenės narių pasyvumas, savivaldybės palaikymo stoka, įrangos veiklai trūkumas.

- Dažniausios bendruomenių vykdomos veiklos: švenčių, sporto renginių organizavimas, projektų rengimas bei dalyvavimas įvairiuose konkursuose ir aplinkos tvarkymas. Tai rodo, kad bendruomenių veiklą dėka kaimo gyvenimas darosi geresnis, įdomesnis ir gražesnis.

- Vietos gyventojų įtraukimas į bendruomeninę veiklą, suteikia naują galimybę geriau pažvelgti į savo kaimo problemas, pamatyti, kad savo aplinkoje yra ir daug stiprybių bei neišnaudotų galimybių. Kaimo gyventojams dalyvavimas bendruomenių plėtroje taip pat teikia akivaizdžią naudą: tobulėja jų įgūdžiai, stiprinami pasitikėjimo savimi ir tarpusavio pagalbos gebėjimai, žmonės integruojami į platesnę bendruomenę.

- Didelę įtaką kaimo bendruomenės aktyvinimui turi organizuojami kultūriniai renginiai, kadangi tokia veikla padeda sutelkti žmones, sukurti bendruomeniškumo atmosferą, sumažinti priešišumą ir nepasitikėjimą.

- Vietos gyventojų aktyvinimas labai priklauso nuo bendruomenės lyderio. Nuo jo iniciatyvumo, atsidavimo bendruomenei, aktyvumo ir skiriamo laiko priklauso žmonių įtraukimas į veiklą ir bendruomenės aktyvumas įvairioje veikloje. Siekiant aktyvaus kaimo žmonių dalyvavimo bendruomenės veikloje, lyderis turi gebėti paaiškinti žmonėms dalyvavimo prasmę ir tinkamai organizuoti veiklą.

- Tyrimo rezultatai parodė, kad gyventojų dalyvavimą kaimo bendruomenės veikloje įtakoja amžius, išsilavinimas, lytis ir gaunamų pajamų dydis. Vyresni gyventojai bei turintys aukštesnį išsilavinimą žymiai aktyviau dalyvauja kaimo bendruomenės veikloje. Moterys yra visuomeniškesnės nei vyrai, kaip ir didesnes pajamas gaunantys kaimo gyventojai.

- Bendruomenių vadovams aktualiausias problemos yra aktyvių narių bei kompetencijos trūkumas. Jų nuomone, sėkmingai bendruomenės veiklai užtikrinti reikėtų didesnių ir patogesnių

A.Jankauskienė. Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone

patalpų, finansinio palaikymo ir lėšų. Kaimo iniciatorių ir vadovų veiklą labai apsunkina laiko trūkumas ir nenumatytas atlygis už darbą. Jeigu nebus rastas būdas, kaip jiems atlyginti už šį sunkų ir daug laiko reikalaujantį darbą, kuo toliau, tuo mažiau bus savanorių.

- Respondentų atsakymai rodo, kad svarbiausi kaimo bendruomenių partneriai yra vietos valdžios institucijos ir mokykla. Savivaldybė ir seniūnija yra vienas pagrindinių informacijos šaltinių apie įvairių organizacijų rengiamus konkursus, suteikia paramą projektams vykdyti, skiria lėšas įvairiems renginiams organizuoti, prisideda prie gyvenvietės infrastruktūros tvarkymo. Mokykla bendradarbiauja su vietos bendruomene socialinėje, kultūrinėje, švietimo, sporto, aplinkos tvarkymo srityse.

- Bendradarbiavimo su kita rajono bendruomenės organizacija patirtį turi daugiau nei pusė Plungės rajono kaimo bendruomenių. Kaip dažniausias bendradarbiavimo formas respondentai nurodė dalinimasi patirtimi, lankymasi vieni pas kitus, bendrų renginių organizavimą, tačiau labai reta bendradarbiavimo forma - bendrų projektų kūrimas.

- Trečdalis apklaustųjų teigia, kad kaimo problemas galėtų padėti spręsti bendruomenė. Jų nuomone, bendruomenė pajėgi išspręsti užimtumo, laisvalaikio organizavimo, aplinkos tvarkymo ir infrastruktūros gerinimo kaime problemas. Respondentų atsakymų pagal skirtingas amžiaus grupes analizė parodė, kad bendruomenės veikla labiau pasitiki vyresni kaimo gyventojai.

- Pastebimas bendruomenių planuojamos veiklos sričių pokyčiai, palyginus su veiklomis, įvykdytomis per pastaruosius metus. Interviu su bendruomenių vadovais paaiškėjo, kad ateityje numatomų veiklų pirmenybė bus teikiama aplinkos infrastruktūros gerinimo darbams, bendruomenės patalpų įrengimui, renovacijai bei projektų rengimui.

- Plungės rajono kaimo bendruomenių poreikių analizė parodė gyventojų siekį gerinti vietovės veiklą įvairiais aspektais. Kaimo gyventojai suinteresuoti rengti ir įgyvendinti infrastruktūros tvarkymo, veiklos bei laisvalaikio sąlygų gerinimo, kaimo turizmo, ekologinės žemdirbystės bei tradicinių kaimo amatų projektus.

- Visų tyrime naudotų metodų pasekoje išskirti svarbiausi Plungės rajono bendruomenių plėtros prioritetai: 1) kultūrinio istorinio paveldo išsaugojimas; 2) infrastruktūros ir informacijos plėtra; 3) kaimo verslų ir užimtumo skatinimas.

REKOMENDACIJOS

Remiantis tyrimo rezultatais ir išvadomis, parengtos rekomendacijos leis kaimo bendruomenių nariams bei jų partneriams atkreipti dėmesį į tam tikrus faktorius, lemiančius bendruomenių plėtros proceso efektyvumą ir pasirinkti reikalingus vadybinius veiksmus.

- Veiksmingai kaimo bendruomenių plėtrai svarbu sutelkti kuo daugiau gyventojų iniciatyvų, nes bendruomenių nariai geriau mato ir išskiria visuomenės poreikius nei valdžios atstovai.

- Siekiant vietos gyventojų aktyvumo, bendruomenių veiklą reikia pradėti nuo to, kas labiausiai domina žmones. Žmonės noriai imasi veiklos, kuri tiesiogiai gerina jų gyvenimo kokybę. Tai gali būti laisvalaikio, aplinkos tvarkymo arba rekreacinė veikla.

- Svarbu vietos gyventojams aiškiai išdėstyti, kodėl jų dalyvavimas bendruomenės veikloje yra svarbus, informuoti žmones, kuo dalyvavimas jiems bus naudingas. Žmones motyvuoja pateikti pavyzdžiai apie sėkmingą kitų bendruomenių veiklą. Taip pat svarbu sudaryti galimybes dalyvauti veikloje įvairiai – kai kurie žmonės, turintys laiko, gali nuolatos dalyvauti bendruomeninėje veikloje, kiti - gali padėti tik tada, kai jų paprašoma.

- Kad žmogus bendruomenėje gerai atliktų jam pavestą darbą ir nesijaustų neįvertintas, labai didelis dėmesys turi būti skiriamas motyvacijai. Efektyvus motyvavimo metodas – pagirti visuomeniniais pagrindais dirbančius vietos gyventojus per bendruomenės susirinkimus, tuomet darbuotojai jausis įvertinti, o prasčiau dirbantieji turės paskatą pasitempti. Kaimo gyventojų aktyvumui ugdyti tikslinga pasitelkti ir vietinę žiniasklaidą.

- Atvirai ir aiškiai atsiskaityti vietos gyventojams apie bendruomenės veiklą, ypač apie gautos finansinės paramos panaudojimą. Tokiu būdu bus išvengta apkalbų ir konfliktų, be to, grįžtamasis ryšys padidins vietos gyventojų motyvaciją. Todėl svarbu įsileisti į bendruomenės susirinkimus kiekvieną norintį.

- Vienas iš būdų sustiprinti bendruomenės poveikį yra glaudus bendradarbiavimas, partnerystės ryšių užmezgimas su vietine valdžia, verslo įmonėmis ir kitomis rajono nevyriausybinėmis organizacijomis. Bendradarbiaujant sudaromos geresnės sąlygos bendroms viešoms ir privačioms iniciatyvoms įgyvendinti.

- Svarbu stiprinti kaimo bendruomenių lyderių gebėjimus, nes nuo to tiesiogiai priklauso bendradarbiavimo su vietine valdžia, valstybinėmis institucijomis, verslo organizacijomis kokybė ir vietos projektų įgyvendinimas. Kaimo plėtros procesams skatinti ir valdyti reikalingos žinios bei kompetencijos turi apimti tiek praktinių, tiek teorinių žinių lygmenis.

DISKUSIJA

Šiame darbe yra identifikuotos Plungės rajono kaimo stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes, išskirti svarbiausi gyventojų poreikiai ir remiantis jais suformuluoti svarbiausi Plungės rajono kaimo bendruomenių plėtros prioritetai bei numatytos priemonės jų įgyvendinimui. Išskirti plėtros prioritetai padės Plungės rajono savivaldybės Vietos veiklos grupei numatyti paramą vietos projektams, kurie bus finansuojami LEADER programos lėšomis.

Darbo trūkumu galima įvardinti tai, kad nustatant bendruomenių ir gyventojų poreikius dalyvavo aktyvūs kaimo plėtros dalyviai, nepakankamai dėmesio skirta pasyvesnių ir skeptiškų kaimo gyventojų nuomonei.

Šis darbas galėtų būti tęsiamas nustatant reikalavimus ir kriterijus, kuriais vadovaujantis bus atrenkami kaimo bendruomenių projektai finansavimui gauti. Tuo tikslu reikėtų išanalizuoti užsienio šalių kaimo bendruomenių vadybos patirtį bei atlikti galimybių studijas bendruomenių plėtros klausimais.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, K. (2005). Vietos veiklos grupių integruotų bandomųjų strategijų rengimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2005*: Ernesto Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Šiauliai, 2005 m. lapkričio 24-25 d.d.]. Šiauliai: Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakultetas, p. 22-26.
2. Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kolektyvinė monografija. Kaunas: LŽŪU.
3. Asociacijų įstatymas, 2004 m. sausio 22 d. Nr. IX-1969.
4. Asociacijos Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupės įstatai.
5. Baliulevičienė, R., Utenkova, N. (2002). *Parankine knyga kaimo bendruomeniu iniciatoriams*. Kaunas: Vietinė iniciatyva, Powerful Information.
6. Baršauskienė, V., Leliūgienė, I., (2001). *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje*. Kaunas: Technologija.
7. Commission of the European Communities. The Cork Declaration: a living countryside, European Conference on Rural Development, Cork, Ireland, November 7-9, 1996.
8. *Community Network* [žiūrėta 2007-05-16]. Prieiga per internetą: <http://www.acapcb.ns.ca/whatiscdn.htm>.
9. Čiupaila, R. (2006). *NVO atstovavimas nacionaliniame ir savivaldybių lygmenyse* [žiūrėta 2008-03-16]. Prieiga per internetą: http://www.ngo.lt/forum9/lt/docs/speeches/Regimantas_Ciupaila.doc.
10. Donskis, L. (2004). *Kas yra bendruomenė*. Kaunas: VDU.
11. Europos kaimo vietovių chartija (1995). Europos Tarybos Parlamentinė asamblėja, Strasbūras.
12. Godvadas, P. (2004). *Bendruomenės plėtra: praktinis vadovas*. Kaunas.
13. Habermas, J. (2002). *Modernybės filosofinis diskursas*. Vilnius: Alma litera.
14. Ilgius, V. (2001). *Kaimo bendruomenės centrai ir jų teisinė aplinka*. Vilnius.
15. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2006*: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Šiauliai, 2006 m. lapkričio 23 d.]. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p.87-95
16. Jucevičius, R. (1998). *Strateginis organizacijų vystymas*. Kaunas: Technologija
17. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: JUDEX.
18. Kaimo bendruomenių partnerystės programa (2001). *Bendruomenių iniciatorių mokymo programa*. Tarptautinės plėtros departamentas, Baltijos šalys.

19. Kuzmickaitė, D.K. (2004). *Lietuvos bendruomenių tipologija ir ypatumai*. [žiūrėta 2008-03-30]. Prieiga per internetą: <http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/BendruomeniuGalimybiuTyr.pdf>.
20. LEADER library of rural development [žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/comm/archives/leader2/rural-en/biblio/index.htm>.
21. LEADER+ Lietuvoje (2004). Kaunas: LR Žemės ūkio rūmai.
22. LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *Kaimo plėtros finansavimo galimybės*. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
23. LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *Kaimo vietovių socialinio konkurencingumo stiprinimas*. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
24. LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *Kaimo vietovių teritorinis konkurencingumas*. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
25. LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *LEADER programos patirtis: vietos partnerystės organizavimas*. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
26. LEADER programos mokymo metodinė priemonė (2007). *Tyrimai ir žinių sklaida kaime*. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
27. *LEADER programos pridėtinės vertės vertinimas (1999) //Inovacijos kaimo vietovėse, Nr.4. Kaimo vietovių plėtros tyrimo ir stebėjimo punktas*.
28. Lerbs, U. (2007). *Bendradarbiavimo tinklai*. Leader+ Magazine 2007 m. Nr. 7 [žiūrėta 2008-03-30]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/magazine/mag7_lt.pdf.
29. Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos priemonės (2007). III kryptis Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas. IV KRYPTIS. “LEADER metodo įgyvendinimas” [žiūrėta 2008-03-18] Prieiga per internetą: <http://www.nma.lt/index.php?15811002>.
30. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T. (2004). *Magistro darbo rengimo metodika*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
31. LR Statistikos departamentas [žiūrėta 2007-09-20]. Prieiga per internetą: www.std.lt.
32. LR žemės ūkio ministro 2006 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. 3D-160 „Dėl valstybės paramos kaimo bendruomenių ir vietos veiklos grupių veiklai remti teikimo taisyklių“ (Žin., 2006, Nr.48-1752; 2007, Nr.52-2037).
33. Malinauskaitė, J.M. *Projektų ruošimo pagrindai* [žiūrėta 2008-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.kaunorvvg.lt/index.php/lt/dokumentai/projektavimas/>.
34. Maskoliūnaitė, D. (2003). Kaimo bendruomenės įsitvirtina. *Mano ūkis*, 3 (10), p. 52-54.

35. Martišius, S., A., Vaičiūnas, G., P. (2001). *Taikomoji statistika ekonomistams ir vadybininkams*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
36. McAlinden, G. (2003). *Veiksmingos partnerystės grupės*. Baltijos šalių kaimo bendruomenių partnerystės programa kaimo gerovės plėtrai.
37. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
38. Merkys, G., Vaitkevičius, S., Urbonaitė-Šlyžiuvienė, D. (2004). *Užsakomųjų tyrimų ataskaitos rengimas: švietimo ir mokslo ministerijos rekomendacijos tyrėjams*. Vilnius-Kaunas.
39. Navickas, A. (2007). *Kursas Vietos savivalda ir demokratiniai procesai*. Vilnius: VU.
40. Nefas, S. (2007). *Funkcionali vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose. Daktaro disertacija*. M. Romerio universitetas, Vilnius.
41. Nisbet, R. A. (2000). *Sociologijos tradicija*. Vilnius: Pradai.
42. Noris, P. (2002). *Theories of Political Activism in Democrativ Phoenix: Reinventing Political Activism*. Cambridge University Press: New York.
43. Ostrom, E. (2000). *Social Capital: A Fad or a Fundamental Concept?* Washington DC: The World Bank.
44. Parsons, W. (2001). *Viešoji politika: politikos analizės teorija ir praktikos įvadas*. Vilnius: Eugrimas.
45. Plungės rajono strateginis plėtros planas 2002–2010 m. [žiūrėta 2007-09-15] Prieiga per internetą: <<http://www.plunge.lt/index.php/lt/34730/>>.
46. Plungės rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas. II etapas. Bendrojo plano koncepcija. [žiūrėta 2007-09-20] Prieiga per internetą: <<http://www.plunge.lt/index.php/lt/43662/>>.
47. Poviliūnas, A. (2003). *Kaimo atskirties profiliai*. Vilnius: Kronta.
48. Poviliūnas, A., Gegužienė, V. Lietuvai reikia kaimo plėtros organizatorių. *Mano ūkis*, 2007/5, [žiūrėta 2008-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoukis.lt/index.php?s=1270&m=1&z=61>>.
49. Poviliūnas, A., Gegužienė, V., Žiliukaitė, R. (2004). *Lietuvos kaimo bendruomenių sąjūdis*. Vilnius: Socialinių studijų centras, Vilniaus Universitetas.
50. Raižytė, D. (2005). *Kaimo plėtros projektų rengimas* [žiūrėta 2008-04-10]. Prieiga per internetą: <http://ev.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2005/Kaimo%20pletra/Raizyte%20Daiva.htm>.
51. Ramanauskaitė, S. (2007). *LEADER metodo įgyvendinimas 2007-2013 metais*. [žiūrėta 2007-12-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.leaderplus.lt/index.php?id=247>>.

52. Ribašauskienė, E, Krivickienė, D. (2005). Lietuvos kaimo žmonių gyvenimo kokybės aspektai//*Lietuvos kaimo raida*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p.18-27.
53. Ribašauskienė, E, Tunaitienė, R (2005). Bendruomeninis judėjimas ir partnerystė//*Lietuvos kaimo raida*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 92-97.
54. *Rinktiniai LEADER+ programos gerosios patirties pavyzdžiai* [žiūrėta 2008-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.leaderplus.lt/index.php?id=417>>.
55. Rutkauskienė, U. (2004). *Lietuvos kaimiškųjų bendruomenių organizacijos: apklausos rezultatai* [žiūrėta 2007 01 14]. Prieiga per internetą: <http://www.bendruomenes.lt/downloads/structure//tyrimo_santrauka.doc>.
56. Spierts, M (2003). *Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas*. Vilnius: VU.
57. Stonkutė, E. (2005). Kaimo plėtros galimybės Lietuvai tapus Europos sąjungos nare//*Lietuvos kaimo raida*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 27-31.
58. Tamošiūnas, T. (2003). *Socialinių tyrimų kvalifikacinis darbas: įvado struktūra*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
59. The Community initiative for rural development [žiūrėta 2007-05-30]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index.htm>>.
60. Vosyliūtė, A. (2002). Kaimo bendruomenė: gyvensenos bruožai. *Rytų Lietuva: visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ANKETA

Jūsų nuomonė mums labai svarbi! Ši anketa yra ANONIMINĖ, vardo nei pavardės rašyti nereikia. Tikimės nuoširdžių Jūsų atsakymų ir linkime sėkmės. Jums tinkantį atsakymą žymėkite **X**, kur reikia įrašykite savo variantą.

Tikimės nuoširdžių Jūsų atsakymų ir linkime sėkmės!

Teisingus atsakymus apibraukite arba pažymėkite X

DEMOGRAFINIAI DUOMENYS

1. Lytis: Vyras Moteris

2. Jūsų amžius:

1. iki 25 metų
2. 25-40 m.
3. 41-55 m.
4. 56-65 m.
5. virš 65 metų.

3. Jūsų išsilavinimas

Aukštasis	Aukštesnysis	Profesinis	Vidurinis	Pagrindinis	Nebaigtas pagrindinis	Pradinis
1	2	3	4	5	6	7

4. Tautybė

Lietuvis (-ė)	Rusas (-ė)	Lenkas (-ė)	Latvis (-ė)	Kita .....
1	2	3	4	5

5. Jūsų pragyvenimo šaltiniai (galima pažymėti kelis atsakymus):

Dirbu savo ūkyje :

1. ūkio valda iki 3 ha;
2. ūkio valda 3-15 ha;
3. ūkio valda 15 – 50 ha;
4. ūkio valda didesnė nei 50 ha;
5. Dirbu biudžetinėje organizacijoje;
6. Dirbu samdomą darbą privačiame sektoriuje;
7. Gyvenu iš pensijos;
8. Gyvenu iš socialinių pašalpu;
9. Turiu individualią įmonę/verslą (įrašykite kokį verslą) _____
10. Kita (įrašykite) _____

6. Kokios apytiksliai yra Jūsų pajamos per mėnesį?

1. iki 300 Lt
2. 301-500 Lt
3. 501-800 Lt
4. 801-1500 Lt
5. virš 1501 Lt

KAIMO APLINKOS IR PASLAUGŲ VERTINIMAS**7. Su kokiomis problemomis susiduriate gyvendamas (-a) kaime?**

Kaimo problemos	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Trūksta galimybių įdomiai praleisti laisvalaikį				
Nėra galimybių įsidarbinti				
Neįdomus, neįvairus kultūrinis gyvenimas				
Sunkus darbas savo ūkyje				
Blogos gyvenimo sąlygos				
Nesurandu sau tinkamo bendravimo				
Nesaugu				
Nedraugiški žmonių tarpusavio santykiai				
Dažnai vartojamas alkoholis				
Kita (įrašykite)				

8. Kaip Jūs vertinate savo kaimo dabartinę aplinką?

Aplinkos kokybė	Labai gerai	Gerai	Nežinau	Blogai	Labai blogai
Kelių kokybė					
Saugios ir sveikos aplinkos kūrimas					
Vandentvarkos problemų sprendimas					
Gatvių apšvietimas					
Aktyvi bibliotekos veikla					
Tiekiamo vandens kokybė					
Rekreacinių zonų sutvarkymas					

9. Kaip Jūs vertinate kaime teikiamas paslaugas?

Paslaugų kokybė	Labai gerai	Gerai	Nežinau	Blogai	Labai blogai
Nuolatinės medicinos paslaugos					
Geros pašto, internetinio ryšio galimybės					
Mokyklos ar kitos švietimo įstaigos veikla					
Organizuojamos kultūrinės pramogos					
Ritualinės paslaugos					
Seniūnijos teikiamos paslaugos					
Sporto ir sveikatingumo priemonės					

10. Kaip leidžiate laisvalaikį:

Laisvalaikio formos	Dažniausiai	Dažnai	Retai	Niekada
Bendrauju su kaimynais, giminėmis, draugais				
Dalyvauju saviveikloje				
Dalyvauju kaimo bendruomenės veikloje				
Dirbu namų ūkio darbus				
Laisvalaikį skiriu savo šeimai (vaikams, tėvams)				
Skaitau spaudą, knygas				
Žiūriu televiziją				
Kita (įrašykite)				

11. Ar Jūsų bendruomenėje yra vykdomi projektai?

Taip	Manau, kad taip	Abejoju	Nežinau	Ne
1.	2.	3.	4.	5.

12. Kokius vietos projektus iš žemiau pateikto sąrašo norėtumėte vykdyti, atsižvelgiant į realias vietovės bei žmonių galimybes ir jeigu būtų ES paramos galimybės?

Veiklos sritis	Žyma (X)
1. Kaimo turizmas (pastatų pritaikymas turizmo poreikiams, naujų paslaugų teikimas turistams)	
2. Tradiciniai kaimo amatai (audimas, pynimas, keramika, medžio drožyba ir t.t.)	
3. Ekologinė ir tausojanti žemdirbystė saugomose (pvz. regioniniai parkai) ir kitose teritorijose	
4. Atsinaujinančių energijos išteklių gamyba (biodegalai, biokuras...)	
5. Netradicinis ūkininkavimas (stručiai, elniai, ožkos, grybai, uogos ir kt.)	
6. Bendruomenės veiklos ir laisvalaikio sąlygų gerinimas (susitikimų vietų įrengimas bendruomenės pastato/salės remontas, įrangos įsigijimas, vaikų žaidimo aikštelių įrengimas ir pan.)	
7. Kaimo gyvenviečių/miestelių aplinkos infrastruktūros gerinimas (parkų ir kitų želdinių sutvarkymas, suolelių, apšvietimo įrengimas ir t.t.)	
8. Viešųjų interneto prieigų steigimas bendruomenės ir verslo poreikiams tenkinti	
9. Kaimo gyventojų specializuoti mokymai (gamybos, paslaugų, amatų, paveldo išsaugojimo ir pan.)	
10. Įvairių kaimo vietovėse veikiančių institucijų/organizacijų partnerystės skatinimas	
11. Kita (nurodykite)	

13. Kaip projektai įtakoja kaimo žmones?

Įtaka	Taip	Iš dalies taip	Tikriausiai ne	Ne	Nežinau
Skatina žingeidumą					
Skatina užimtumą					
Sudaro sąlygas "atrastis save" naujoje veikloje					
Skatina mokymąsi					
Skatina bendruomenės susitelkimą					
Suteikia pasitikėjimo savimi					
Kita (įrašykite).....					

14. Kaip pasikeitė Jūsų gyvenimo kokybė nuo 2000 m. :

Labai pagerėjo	Pagerėjo	Nepakito	Pablogėjo
1	2	3	4

BENDRUOMENIŲ VEIKLOS VERTINIMAS

15. Ar Jūs turite problemų, kurias Jums galėtų padėti spręsti kaimo bendruomenė?

1. Taip, turiu (parašyti kokių)

2. Ne, neturiu

16. Ar Jūs galėtumėte padėti bendruomenei, atliekant įvairius darbus bendruomenės labui ir be atlyginimo?

Taip	Ne	Nežinau
1	2	3

17. Kaip Jūs vertinate savo bendruomenės dabartinę veiklą?

Veiklos sritys	Labai gerai	Gerai	Nežinau	Blogai	Labai blogai
Atstovauja savo bendruomenei, palaiko ryšius					
Ieško lėšų bendruomenės veiklai					
Organizuoja žmonių mokymus					
Organizuoja gyventojų susitikimus su valdžios atstovais ir politikais					
Organizuoja kultūrinius renginius					
Organizuoja sporto renginius					
Rengia aplinkos tvarkymo talkas					
Rengia projektus					
Rūpinasi informacijos sklaida					
Rūpinasi jaunimo laisvalaikio užimtumu					
Kita (įrašykite).....					

18. Pažymėkite pagrindines Jūsų bendruomenės veiklos problemas:

Bendruomenės problemos	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Trūksta informavimo apie bendruomenės veiklą				
Trūksta specialistų konsultacijų įvairiais bendruomenei kylančiais klausimais				
Trūksta mokymų				
Trūksta tinkamų patalpų				
Trūksta įrangos veiklai				
Trūksta didesnio savivaldybės palaikymo				
Trūksta žinių ir įgūdžių				
Bendruomenės narių pasyvumas				
Bendruomenės aktyvui trūksta žinių apie bendruomenės veiklos organizavimą				
Konfliktai tarp bendruomenės narių				
Kita (įrašykite)				

19. Ar bendraujate su kitomis bendruomenėmis? Kaip?

Bendravimo formos	taip	ne
Lankotės vieni pas kitus		
Darote bendrus renginius		
Kuriate bendrus projektus		
Dalyvaujate mokymuose		
Dalinatės patirtimi		
Kita (įrašykite)		

20. Su kuo palaiko ryšius Jūsų bendruomenė? (galite žymėti kelis atsakymus)

Bendruomenės partneriai	taip	ne
Savivaldybė		
Mokykla		
Policija		
Žemės ūkio konsultavimo tarnyba		
Kitos bendruomenės		
Nevyriausybines organizacijos		
Verslininkai		

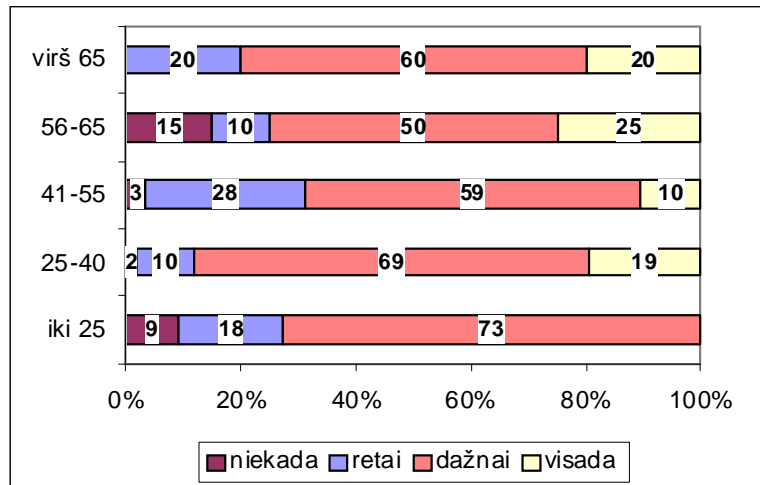
21. Jei bendraujate, tai kaip? (pažymėkite, įrašykite organizaciją)

Naudojate patalpomis.....
Padeda rašant projektus.....
Bendradarbiaujate rengiant šventes.....
Teikia informaciją apie įvairius konkursus, organizuojamus projektus .....
Visada jus paremia, padrašina .....
Rengiate bendras keliones, išvykas.....
Rengiate bendras paskaitas, susirinkimus.....
Finansinė parama.....
Reklama.....
Mokymai.....
Bendri renginiai .....
Kita (įrašykite).....

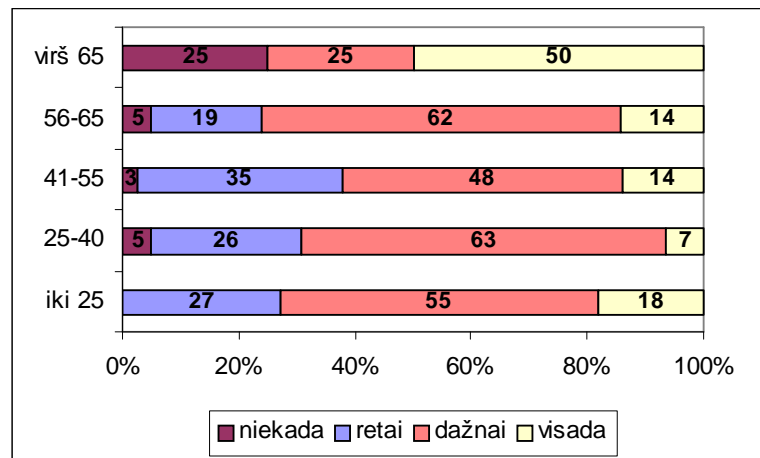
DĖKOJAME IR LINKIME SĖKMĖS!

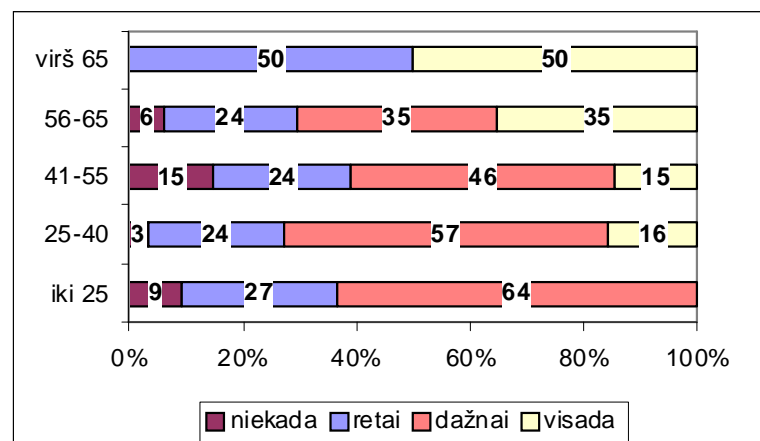
RESPONDENTŲ NUOMONĖ APIE KAIMO PROBLEMAS PAGAL AMŽIAUS GRUPES

1 pav. Nuomonė apie galimybes kaime įdomiai praleisti laisvalaikį (%). N=236

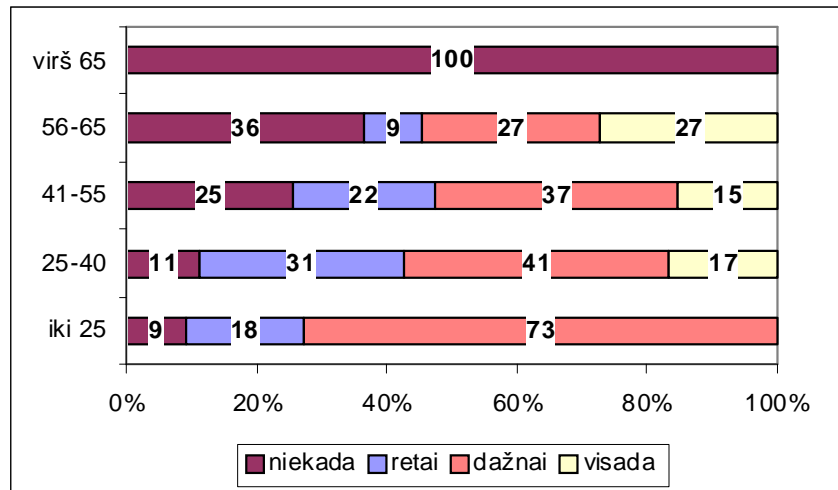

2 pav. Nuomonė apie alkoholio vartojimą kaime (%). N=236

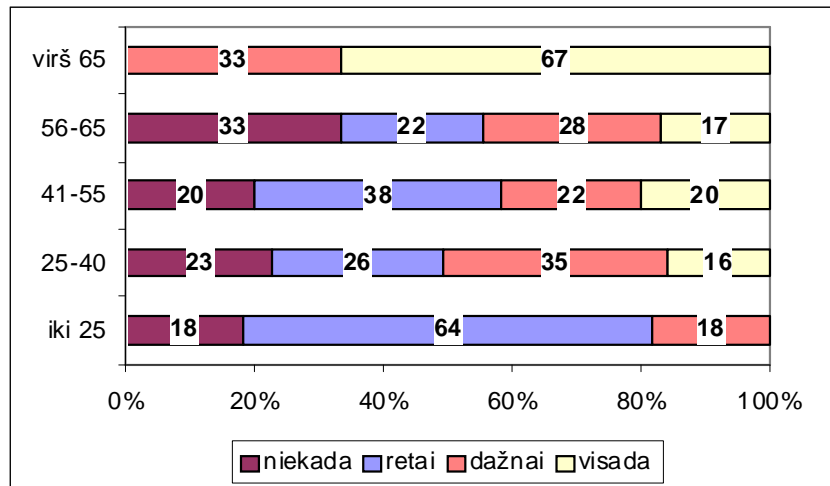

3 pav. Nuomonė apie neįdomų, neįvairų kultūrinį gyvenimą (%). N=236

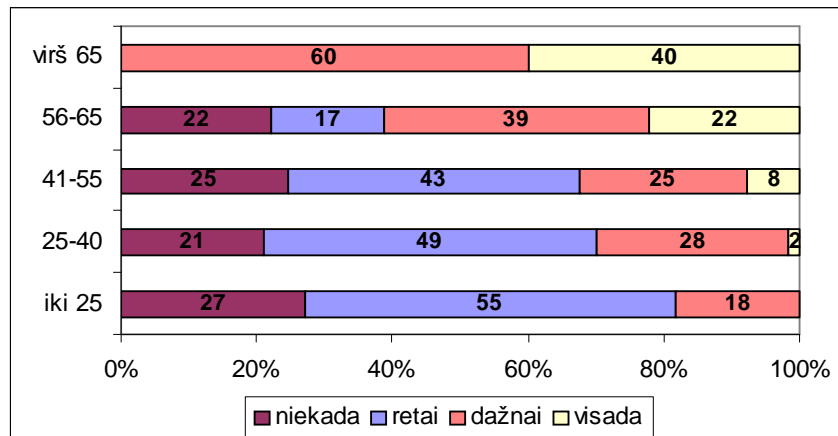

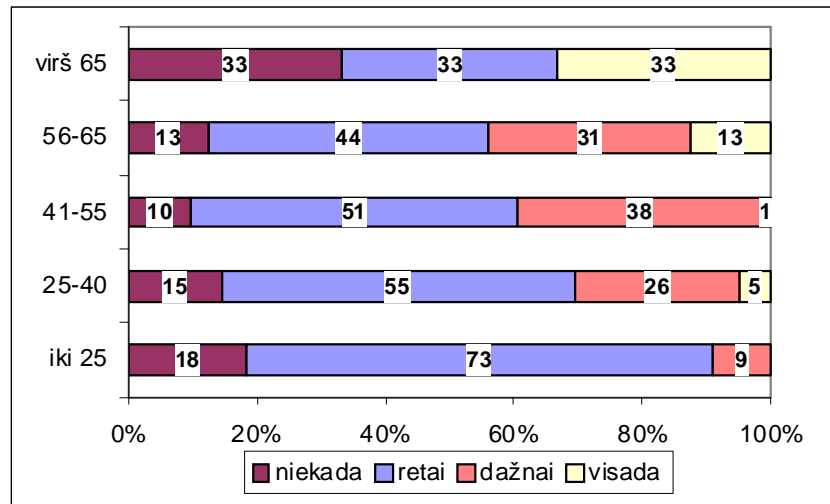
4 pav. Nuomonė apie galimybes įsidarbinti (%). N=236

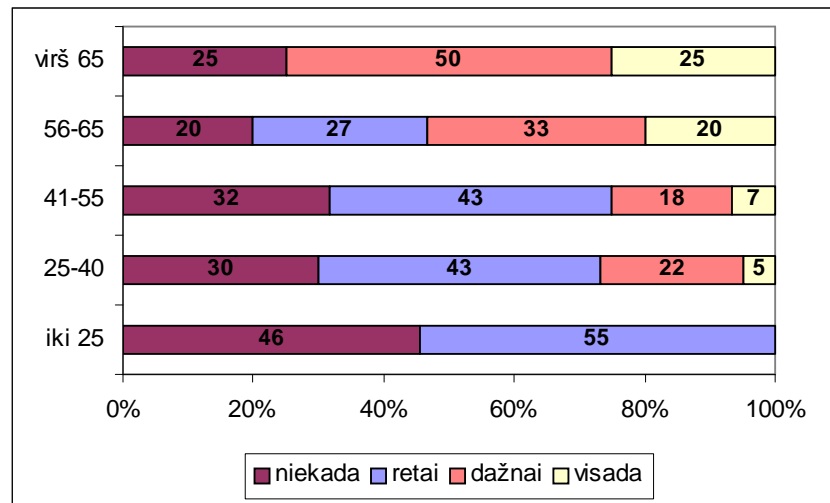
5 pav. Nuomonė apie sunkų darbą savo ūkyje (%). N=236

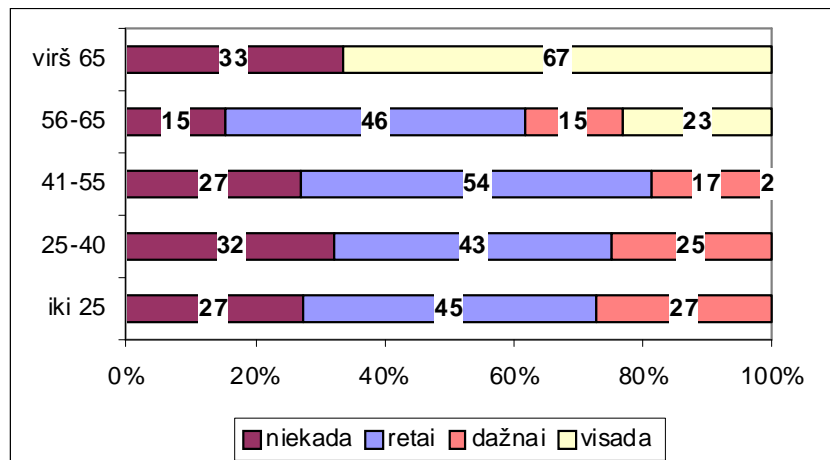
6 pav. Nuomonė apie nesaugumą kaime (%). N=236

7 pav. Nuomonė apie nedraugiškus žmonių tarpusavio santykius (%). N=236

8 pav. Nuomonė apie blogas gyvenimo sąlygas kaime (%). N=236

9 pav. Nuomonė apie tinkamo bendravimo nesuradimą kaime (%). N=236

Plungės rajono kaimo gyventojų poreikiai

Kaimo bendruomenės	Problemos ir poreikiai
Stalgėnų seniūnijos šeimų bendruomenė „Gija“	<p>Reikalinga pirtis, apleisti kultūros namai, nėra vaikų darželio, nėra infrastruktūros sportui, prie pagrindinės mokyklos yra sporto salė ir stadionas, kurio būklė prasta, nėra geros krepšinio aikštelės, prasta kelių būklė.</p> <p>Gerinti sąlygas turizmui: teikti apgyvendinimo–maitinimo paslaugas, plėtoti baidarių sportą, pritaikyti aplinką kaimo turizmui, kultūrinio paveldo išsaugojimo, senųjų amatų atgaivinimui. Sutvarkyti Stalgėnų piliakalnį, įrengti parką Stalgėnų km., sutvarkyti Stalgėnų k. vandens valymo įrenginius (pratęsti nuotekų surinkimo tinklus, kad apimtų visą gyvenvietę), sutvarkyti poilsio zoną prie Luknėnų tvenkinio, pritaikyti Minijos upės pakrantes turizmo reikmėms.</p>
Kulių krašto bendruomenė „Alantas“	<p>Bloga geriamo vandens kokybė, reikalinga vieša pirtis, sveikatingumo kompleksas, trūksta medicininių paslaugų, reikalingas jaunimo klubas, reikalinga krepšinio aikštelė, bloga kelių priežiūra.</p> <p>Turizmo sąlygų ir paslaugų gerinimas: plėtoti medienos pirminį apdirbimą, teikti žirgininkystės, medžioklės, žvejybos paslaugas, teikti apgyvendinimo paslaugas.</p> <p>Daugėja asmenų, kuriems reikalinga priežiūra, todėl reikalingas centras, kur bus teikiamos įvairios socialinės paslaugos vienišiams ir neįgaliems asmenims. Išvalyti tvenkinius, įrengti paplūdimį prie Naujosios užtvankos, sutvarkyti Alanto upelio pakrantes, įrengti poilsio aikštelę su informaciniais stendais Reiskių tyro telmologiniame draustinyje.</p>
Platelių bendruomenė	<p>Reikalingas viešas tualetas, prijungti prie valymo įrenginių likusias sodybas. Nekokybiškas vanduo, pasenusi vandens trasa, reikėtų renovuoti stadioną. Medicinos ir bankininkystės paslaugų trūkumas, reikia renovuoti kultūros namus, gerinti kelių infrastruktūrą, trūksta finansavimo kaimo kultūrinei veiklai ir aplinkos priežiūrai, reikalingi kultūros darbuotojai.</p> <p>Plėtoti žiemos turizmą (daug kaimo turizmo sodybų, poilsio namai „Linelis“), teikti įvairias paslaugas. Reikalinga renovuoti kultūros namus, atgaivinti tradicines šventes: Jonines, Užgavėnes, plaukimo maratoną, vystyti senovinį žaidimą ripką, atgaivinti senuosius amatus, įkuriant ir vystant tradicinių amatų centrą, organizuoti įvairius mokymus, ypač užsienio kalbų.</p> <p>Įrengti vandens valymo įrenginius, geriau pritaikyti gamtinius išteklius prie turizmo verslo nepraleidžiant aplinkosauginių reikalavimų, išvalyti tvenkinius. Platelių miestelyje (urbanistiniame draustinyje) yra daugiau kaip 50 neišvaizdžių medinių namų, kurių fasadus būtina atnaujinti, ištaipyti tradiciniais piešiniais senas bei naujai įrengtas namų langines.</p>
Babrungo seniūnijos šeimų bendruomenė „Tėviškė“	<p>Plėtoti netradicinį verslą (auginamos vaistažolės, ožkos, pinami dirbiniai iš vytelių, lauko augalų, gaminami rankų darbo lino gaminiai, floristiniai darbai), plėtoti turizmą (įrengti pastatą, kuriame atvykstantys turistai galėtų degustuoti ir nusipirkti tradicinius ir netradicinius žemės ūkio produktus), plėtoti kaimo turizmo sodybas. Reikalingi reklaminiai skydai, nuorodos į lankytinas vietas.</p> <p>Išvalyti Glaudžių tvenkinį, sutvarkyti Babrungo upės, upelių Uošna, Jodė, Cerkšnė, Lielupė pakrantes. Sutvarkyti senkapių kapinaites, prižiūrėti Žvirblaičių piliakalnį, išsaugoti šimtametes sodybas - kaimo architektūros paminklus Jodėnų, Babrungėnų, Užlieknio, Glaudžių kaimuose, prižiūrėti kryžius, koplytėles ir koplytstulpius, tremties atminimo paminklą Babrungėnuose ir rezistencijos kovų dalyvių įamžinimo paminklą Žvirblaičiuose.</p> <p>Visų amžiaus grupių bendruomenės narių laisvalaikio užimtumui ir lavinimui reikia specialių patalpų - centro, sporto aikštelių Babrungo, Truikių, Glaudžių, Didvyčių kaimuose. Būtina gerinti kelių, vedančių per vienkiemius kaimus infrastruktūrą, būtina kelią, vedantį Babrungėnų kaime per ūkininkų Tarvydų kiemą, nukreipti šalia sodybos,</p>

	<p>didžiosiose gyvenvietėse Glaudžiuose, Babrunge, Didvyčiuose (gyventojų skaičius kiekviename virš 300), įrengti nuotekų sistemas, atnaujinti vandentiekį. Nutiesti dviračių takus Plungė - Didvyčiai – Jodėnai (6 km), Glaudžiai – Jovaišiskė - Plungė (5 km). Tai svarbu dirbantiems ir besimokantiems mieste, kad nereikėtų naudotis transportu, būtų išsaugojamas grynas oras, stiprinama sveikata.</p>
<p>Alsėdžių bendruomenė „Sruoja“</p>	<p>Blogi kaimo keliai, reikalinga pirties renovacija, vaikų darželio renovacija, neišplėtos medicininės paslaugos, reikalinga automobilių parkavimo aikštelė, reikia sutvarkyti kultūros namus, juose įrengti salę jaunimui, šarvojimo – gedulingas patalpas, įrengti patalpas amatininkams, sutvarkyti vasaros estradą ir ją pritaikyti kultūriniais renginiams.</p> <p>Pritaikyti senus pastatus bendruomenės verslui, steigti kooperatyvus, apjungiant atskiras verslo šakas ir panaudojant geriausius bendruomenės gamtinius ir kultūrinius išteklius, reikia atgaivinti alternatyvius verslus, būtina gyventojus mokyti kompiuterinio raštingumo.</p> <p>Įrengti poilsiavietę prie Sruojos upės, aplinką pritaikant turizmo reikmėms, išvalyti tvenkinius, išsaugoti senas liepas.</p>
<p>Gegrėnų bendruomenė</p>	<p>Reikia renovuoti stadioną, reikalingas sporto kompleksas, jaunimo vasaros estrada, automobilių parkavimo aikštelė, reikia įrengti informacinius standus, sutvarkyti kelių infrastruktūrą, trūksta vaikų darželio paslaugų, reikalingas Dienos centras socialinės rizikos šeimų vaikams.</p> <p>Plėsti apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas (kai bus įtrauktas į Piligrimo kelių sąrašą), puoselėti kultūrinio, kulinarinio paveldą. Sutvarkyti rekreacines zonas, išvalyti Rotinėnų tvenkinį, įrengti stovyklavietę. Reikalingas Gegrėnų ežero paplūdimio ir gyvenvietėje esančių tvenkinių išvalymas ir pakrančių sutvarkymas.</p>
<p>Karklėnų kaimo šeimų bendruomenė „Karkluoja“</p>	<p>Reikia kultūros namų, patalpų amatininkams, reikalingas vaikų užimtumo centras, būtinas informacinių technologijų diegimas, gerinti kelius.</p> <p>Pritaikyti poilsui rekreacines zonas Noriškių ir Mardosų kaimuose, Minijos ir Babrungo upes pritaikyti pažintinei veiklai ir turizmui, pritaikyti „Plungės jūrą“ (Noriškių kaimas) turizmui, išvalyti Varkalių tvenkinius. Plėtoti vaistažolininkystę, vytelių auginimą ir perdirbimą.</p>
<p>Milašaičių kaimo šeimų bendruomenė „Sruoja“</p>	<p>Reikalinga pirtis, apleisti kultūros namai ir vaikų darželis, nėra infrastruktūros sportui, blogi keliai.</p> <p>Sutvarkyti Lekemės piliakalnį su gyvenvieta Lekemės k., Stalgėnų piliakalnį su gyvenvieta Stalgėnų k., sutvarkyti vandens valymo įrenginius, sutvarkyti poilsio zoną prie Luknėnų tvenkinio, pritaikyti Minijos upės pakrantes turizmo reikmėms. Plėtoti kaimo turizmą (A. Plechavičiūtės – Veigel kaimo turizmo sodyba), teikti apgyvendinimo – maitinimo paslaugas, plėtoti žirgininkystę, jodinėjimą kaip paslaugą teikti atvykstantiems turistams, plėtoti baidarių sportą, pritaikyti aplinką kaimo turizmui, reikalingi kompiuterinio raštingumo, kultūrinio paveldo išsaugojimo, senųjų amatų mokymai. Reikia sutvarkyti kaimo aplinką, renovuoti pastatų fasadus ir stogus. Įrengti dviračių takus maršrutu Plungė – Lekemė. Renovuoti buvusį mokyklos stadioną, įrengti aikštynus.</p>
<p>Paukštakių bendruomenė</p>	<p>Reikalinga kultūros namų renovacija, stadionų renovacija, kuriuos pritaikyti jaunimo užimtumui, būtinas informacinių technologijų diegimas, gerinti kelių infrastruktūrą. Sutvarkyti prie Skyplaičių ir Luokės ežerų rekreacines zonas, išvalyti tvenkinius, apsaugoti paukščių perėjimo zoną, atgaivinti tradicines šventes.</p> <p>Reikėtų daugiau steigti ekologinių ūkių, aplinką pritaikyti turizmui, padėti plėtoti iš rąstų statomų namų verslą, reikalingi mokymai kaimo žmonėms.</p>
<p>Šarnelės kaimo bendruomenė</p>	<p>Trūksta vaikų darželio paslaugų, reikalingas Dienos centras socialinės rizikos šeimų vaikams.</p> <p>Reikia atgaivinti kultūrinį, kulinarinį paveldą, sutvarkyti rekreacines zonas, išvalyti Rotinėnų tvenkinį, įrengti stovyklavietę, sutvarkyti kelių infrastruktūrą.</p>

<p>Šateikių bendruomenė</p>	<p>Išvalyti Šateikių tvenkinį, sutvarkyti skardį, pritaikyti Karkluojės upelį pažintinei veiklai ir turizmui, pritaikyti Mišės, Remties ežerus rekreacinei veiklai, sutvarkyti Šateikių parko tvenkinius. Plėtoti ekologinę žemdirbystę, netradicinę veiklą: vytelių auginimą ir perdirbimą, plėtoti turizmą (Urniežiaus ir Vitosienės turizmo sodybos, UAB „Minijos perlas“). Išvalyti Šateikių parką, sutvarkyti ir įrengti vasaros aikštelę. Sutvarkyti mokyklos stadioną ir panaudoti jaunimo užimtumui, būtina diegti informacines technologijas, gerinti kelių infrastruktūrą.</p>
<p>Šateikių seniūnijos Aleksandravo kaimo bendruomenė „Vizija“</p>	<p>Išvalyti Šateikių tvenkinį, sutvarkyti skardį, pritaikyti Karkluojės upelį pažintinei veiklai ir turizmui, pritaikyti Mišės, Remties ežerus rekreacinei veiklai, sutvarkyti Šateikių parko tvenkinius. Rajone yra penki šaltiniai - galima atidaryti „Šaltinio kelią“. Sutvarkyti mokyklos stadioną ir panaudoti jaunimo užimtumui, būtina diegti informacines technologijas, gerinti kelių infrastruktūrą. Suremontuoti Šateikių kultūros centro (oranžerijos) ir Šateikių bažnyčios parapijai priklausančio pastatus.</p>
<p>Stanelių kaimo bendruomenė „Pietuvė“</p>	<p>Reikėtų daugiau steigti ekologinių ūkių, aplinką pritaikyti turizmui, padėti plėtoti iš rąstų statomų namų verslą, nemažas mokymų poreikis. Sutvarkyti prie Skyplaičių ir Luokės ežerų rekreacines zonas, išvalyti tvenkinius, apsaugoti paukščių perėjimo zoną, atgaivinti tradicines šventes. Reikalinga kultūros namų renovacija, stadionų renovacija, kuriuos pritaikyti jaunimo užimtumui, būtinas informacinių technologijų diegimas, gerinti kelių infrastruktūrą.</p>
<p>Žemaičių Kalvarijos seniūnijos bendruomenė „Gardai“</p>	<p>Plėsti apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas (kai bus įtrauktas į Piligrimo kelių sąrašą). Galima būtų atgaivinti kultūrinį, kulinarinį paveldą, teikti buitines paslaugas. Sutvarkyti rekreacines zonas, išvalyti Rotinėnų tvenkinį, reikalingas stovyklaviečių įrengimas, trūksta nuorodų apie lankomas vietas. Suremontuoti pirtį, sutvarkyti aplinką. Suremontuoti Vytauto Mačernio muziejaus pastatą ir panaudoti bendruomenės ir turizmo informacijos reikmėms. Reikia renovuoti stadioną, reikalingas sporto kompleksas ir žaidimo aikštelė kaimo vaikams ir jaunimui, jaunimo vasaros estrada, automobilių parkavimo aikštelė, reikia įrengti informacinius standus, sutvarkyti kelių infrastruktūrą, plėsti vaikų darželio paslaugas, įrengti Dienos centrą socialinės rizikos šeimų vaikams.</p>
<p>Žlibinų kaimo bendruomenė</p>	<p>Reikalingas Žlibinų gyvenvietės vandentiekio ir kanalizacijos tvarkymas, užterštas vanduo šuliniuose, vaikų darželio problema, nėra medicininių paslaugų, bloga kaimo kelių infrastruktūra, būtina diegti informacines technologijas. Plėtoti uogininkystę (įsteigtas uogų klubas), amatus (gaminami žaislai), plėtoti kaimo turizmą. Atstatyti malūną prie tvenkinio, Sausdravo rekreacinę zoną pritaikant turizmo reikmėms. Įrengti bendruomenės centrą, suremontuoti aikštyną ir sporto salę.</p>
<p>Žlibinų seniūnijos šeimų bendruomenė „Kalnai“</p>	<p>Reikalingas Žlibinų gyvenvietės vandentiekio ir kanalizacijos tvarkymas, reikia sutvarkyti gyvenvietės apšvietimą, užterštas vanduo šuliniuose, vaikų darželio problema, nėra medicininių paslaugų, bloga kaimo kelių infrastruktūra, būtina diegti informacines technologijas.</p>
<p>Norvaišių iniciatyvinė grupė</p>	<p>Plėtoti ekologinę žemdirbystę, netradicinę žemės ūkio veiklą: vytelių auginimas ir perdirbimas, plėtoti kaimo turizmą. Sutvarkyti mokyklos stadioną ir panaudoti jaunimo užimtumui, būtina diegti informacines technologijas, gerinti kelių infrastruktūrą.</p>

Plungės rajono bendruomenių plėtros priemonės, tikslai ir numatomas poveikis

1 prioritetas. KULTŪRINIO ISTORINIO KAIMO PAVELDO IŠSAUGOJIMAS		
Priemonė	Tikslai	Numatomas poveikis
<p>1. Kaimo atnaujinimas ir plėtra <i>Veiklos sritys:</i> 1.1. Kultūrinio istorinio kaimo paveldo pritaikymas visuomeninėms reikmėms</p> <p>1.2. Kaimo aplinkos bei kultūros infrastruktūros objektų tvarkymas</p> <p>1.3. Kaimų kultūros identiteto palaikymas</p>	<p>1. Rengti ir platinti informaciją apie kultūrinį istorinį kaimo paveldą, vertybes.</p> <p>2. Tvarkyti kaimo aplinkos bei kultūros infrastruktūros objektus, pritaikant ir socialiai atskirtiems kaimo gyventojams, jaunimui.</p> <p>3. Pritaikyti kultūrinį istorinį kaimo paveldą ekonominei, bendruomeninei veiklai, dvasiniam ugdymui.</p>	<p>1. Įrengtas informacinis centras, kur bus galima susipažinti su kultūriniu istoriniu kaimo paveldu, lankomais objektais. Tradicinių amatų (medžio drožybos, audimo, keramikos ir kt.) puoselėjimas.</p> <p>2. Sutvarkyta kaimo aplinka bei išsaugoti kultūros infrastruktūros objektai</p> <p>3. Atnaujinta bazė pagerins kaimo bendruomenių veiklą.</p>
2 prioritetas. INFRASTRUKTŪROS IR INFORMACIJOS PLĖTRA		
<p>2. Kaimo atnaujinimas ir plėtra <i>Veiklos sritys:</i> 2.1. Infrastruktūros objektų kokybės gerinimas turizmo skatinimui</p> <p>2.2. Saugomų teritorijų pritaikymas turizmo plėtrai</p> <p>2.3. Kaimo tradicijų pritaikymas turizmo plėtrai</p>	<p>1. Gerinti infrastruktūros objektų, susijusių su turizmu ir kaimo kultūriniu istoriniu paveldu, kokybę.</p> <p>2. Tvarkyti turizmo infrastruktūros objektus, susijusius su saugomos teritorijos pritaikymu turizmo plėtrai</p> <p>3. Palaikyti šio krašto kaimo tradicijas.</p>	<p>1. Pagerinta infrastruktūros objektų būklė ir kokybė.</p> <p>2. Pritaikyta aplinka turizmo plėtrai.</p> <p>3. Palaikomi tradicijų puoselėtojai.</p>
3 PRIORITETAS. KAIMO VERSLŲ IR UŽIMTUMO SKATINIMAS		
<p>3. Parama verslo kūrimui ir plėtrai <i>Veiklos sritys:</i> 3.1. Kaimo gyventojų verslumo ugdymas</p> <p>3.2. Kaimo verslų plėtra</p>	<p>1. Remti veiklas, gerinančias kaimo gyventojų gebėjimus prisitaikyti prie pokyčių.</p> <p>2. Įvairinti kaimo verslus ir plėsti kaimo gyventojų pajamų šaltinius.</p>	<p>1. Pagerėję kaimo gyventojų verslumo gebėjimai</p> <p>2. Įvykdyti verslo projektai.</p>
<p>4. Kaimo turizmo veiklos skatinimas</p>	<p>1. Gerinti gyvenimo kokybę ir didinti užimtumą kaime, plėtojant kaimo turizmą, kuris didina gyventojų užimtumą ir sukuria papildomų pajamų šaltinį.</p>	<p>1. Turistų skaičiaus padidėjimas.</p> <p>2. Padidėjęs kaimo gyventojų užimtumas.</p>
<p>5. Kaimo žmonių užimtumo gerinimas ir inovatyvių projektų rėmimas</p>	<p>1. Gerinti kaimo žmonių užimtumą ir remti inovatyvius projektus</p>	<p>1. Pagerėjęs kaimo gyventojų užimtumas, įgyvendinti inovatyvūs projektai</p>
<p>6. Rajono kultūrinių tradicijų skatinimas</p>	<p>1. Ugdyti kaimo bendruomenių narių gebėjimus atstovauti savo interesus bei plėtoti kultūrinius ryšius.</p>	<p>1. Pagerėję kaimo bendruomenių narių gebėjimai ir plėtojami kultūriniai ryšiai.</p>